

Фото О. Кутлахметова

“Молода Просвіта”: Київ, Незалежна Україна, XXI сторіччя...

Сьогодні в номері:

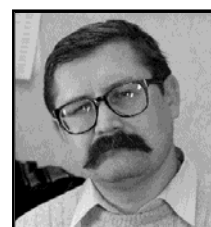
Оксана Пахльовська:
“Україна ризикує стати
неоколонією...”

стор. 3—4

Василь Червоний:
“Фальсифікатори виборів
напоготові!”

стор. 2

Роман Коваль:
“Повертаються душі
героїв”

стор. 11

Роман Гриньків:
“Щоб легко грати, треба
працювати”

стор. 15

СВЯТО МОВИ ЗІ СЛЮЗАМИ НА ОЧАХ

21 лютого 2002 року Україна вже вдруге офіційно відзначила Міжнародний день рідної мови за календарем ЮНЕСКО. Ця дата нова не тільки для нас, а з 2000 року й для світової спільноти. Традиції відзначення, власне, ще не склалися, тож кожна держава наповнює її своїм змістом. Не оглядаючися на когось, ми зразу ж оптимістично забарвили 21 лютого у святкові кольори. Минулого року День урочисто відсвяткували в Українському домі як шкільний вечір за участю Президента України, Голови Верховної Ради і Прем'єр-міністра (тоді — В. Ющенка). Були вишукана риторика, оплески, концерт, багато світла для телекамер. Цього року той самий настрій відтворила Національна парламентська бібліотека, де до Дня влаштували гарну книжкову виставку “Мово рідна, слово рідне” і зібрали увесь високий світ “кращих людей”. Знову був святковий концерт — весела й піднесена виховна дитяча забавка в різномовну “дружбу народів”.

Для нас це такі красне свято, мало не червоне в календарі, ніби ми забули, що червоне має здатність обернутися чорним, про що нагадує мотив високої, закипалої крові в народних піснях. А тим часом цей день ЮНЕСКО пов'язала з кривавим придушенням у Бангладеш (колишній Індії) 1952 року демонстрації тамтешняків, які домогалися права мати свою мову. Їх розстріляли за те, що вони хотіли бути самими собою на своїй рідній землі. Тобто це свято з кривавими слюзами на очах задумано як пересторога світові. Але в Україні ніхто не гукає: людоньки, схаменіться, не блюзнірствуйте у безпам'ятстві! Та хоч озирніться довкола! Чи повернено до Дня мови Батьківщині бодай одну рідну школу або газету? Чи хоч одна FM-станція або табличка в

під'їзді перейшла зранку на тутешній голос? Добре подумайте, з якого приводу і що саме ви святкуєте!

Схоже, що наша коротка пам'ять не сягає і двох років. А нам теж є що мати в тямці і носити в серці. Не тільки десятки заборон української мови, що їх список кожен наш краєнин мав би знати напам'ять, як “Отчешаш” чи пароль громадянства. Згадаймо, як червоні муравйовці (ті самі, чий день 23 лютого), а невдовзі білі денікінці, увірвавшись до Києва, розстрілювали на

За Європейською хартією державна мова має виняткові права на території своєї країни.

вулицях кожного, хто говорив по-тутешньому. Згадаймо голодомор, що забрав життів на кілька країн Європи, українськомовні хори в гулагах, цілі українські села, запропорені на самоїдство в безлюдну вічну мерзлоту тундри, і баржі, напхані українськими вчителями, що їх НКВС скидав у крижане Баренцеве море. Ви думаєте, відтоді щось змінилося? Тільки одне — методи мововбивства. В Україні сьогодні розв'язано жорстоку громадянську війну на мовному ґрунті. Убито В. Гетьмана, В. Бойка, П. Громовенка, В. Чорновола, І. Білозора, десятки менш відомих особистостей. За що? За те, що українці. Решту вбивають, відбираючи життя тихою сапою — занімаючи, сіючи дволику дворушність, шизофренію двомовності. Людям просто не дають жити. Їх затюкують — зграями малинковичів і кондратючок, маматурників і смердючок. Їм не відрізають вже язика — їм пришивають чужі. Радіоталалайками і телебалабонами. “Петрівками” і “спільним освітнім простором”. Зом-

бівною естрадою і дебільними кавеєнами. Спецназами в рясках і “Берлінськими гітлерюгендами”, чи то пак “Московськими комсомольцями...” в Окраїне”. У місті, що має Хортицю в серці, озвірілий плебс побиває водія тролейбуса тільки за те, що той оголошує зупинки мовою, без знання якої козацтво не приймало на Січ. У Чернівці згряз з 12 совків жорстоко б'є хлопця (О. Бондарева) за козацьку чуприну. У Львові вбивають народного артиста за українську пісню. У Києві кіоскер заюшує піс-

толетом покупця, здивованого Вавилоном мов на етикетках, де нема своєї. На Хрещатику накидаються з лайкою на член-кора і молодого вченого — за те, що ведуть мирну бесіду літературною мовою. Якийсь зайда Діма Кисельов в День рідної мови як хазяїн на ICTV нахабно шпетить і принижує автора фільму про І. Мазепу Юрія Ілленка. Мовляв, що з нього візьмеш, він же говорить українською... Цією телеблекотою силоміць годують усіх: що не канал — одні пастки та наживки, від нав'язливої духовної дієти годі сховатися. Хто платить Кіркоровим-Масляковим-Якубовичам за їхні “діканьки”?... Хто і в якій країні збирає з людей податки, щоб вигнати Україну з України, виплекати народ-зомбі, народ-недоріку?

Стривай, читачу! Поміркуй краще над тим, що стоїть за таким порівнянням: за сто років в одній державі, тобто за нібито однакових умов, де, проте, панував імперський “нюспік”, росіян побільшало утричі, тоді як українців — антірохи. Для наочності покла-

ди поруч етнічні карти з радянських атласів для шкіл, приміром, за 1954 і 1991 роки. З них видно, що тільки за цей час на Кубані, Слобідському Сході, Півночі Казахстану, Далекому Сході, деінде в СРСР зникла ще одна Україна. Це серйозні джерела, що подають плоди копіткої праці тисяч людей. Хоч дехто, як згадують старожили, і робив переписи з наганом: “Ти хто будеш: руський чи петлюрівець?” “Вісті ВУЦВК” 15 листопада 1927 року офіційно подали: на Північному Кавказі живе 3 млн. 842 тис. українців, зокрема на Кубані — 2 млн. 273 тис.; також на Курщині — 1 млн. 300 тис., на Воронежчині — 1 млн., у Сибіру — 1 млн. 200 тис., у Туркестані — 600 тис., на Далекому Сході — понад 600 тис. Щойно вийшов довідник С. Чорного “Національний склад населення України в XX сторіччі” (Київ, 2001). Тут одні таблиці, посилання на першоджерела і жодних ідеологем чи емоцій. Розвідку враз змели з прилавків книгарень, тож цитую за інтерв'ю проф. К. Тищенка “Україні молодій” (16.2.2002 р.): “Упродовж століття на території в межах сучасної України в 10 разів поменшало поляків і євреїв, майже в 40 разів — німців, утричі — татар, учетверо — чехів і словаків, росіян побільшало у 2,4 раза — з 9 відсотків у 1900 р. до 22 у 1989 р. Але найдивовижніше — те, що частка українців при цьому за століття майже не змінилася! 72,4 відсотка у 1900 р., 72,75 відсотка у 1989 р...”

Охолонь, читачу! На наших святах не заведено кидати гасла “За мову і волю”, “Свобода або смерть”, співати інтернаціоналістське “Ми всіх катів зітрем на порох... Чуєш? Сурми заграли, час розплати нас-тав... Держава дбає не про нас... Доволі

Закінчення на с. 8

МУЗИЧНА ЕКЗИСТЕНЦІЯ РОМАНА ГРИНЬКІВА І ТЕСЛЯРСТВО

МУЗИКА

Бандура — інструмент автентичний, своєрідна візитівка української музичної культури. За радянських часів капела бандуристів була чи не єдиним колективом, якому дозволялося демонструвати цей музичний жанр поза межами України, прославляючи її розквіт. Репертуар складався з творів легального Тараса Шевченка та народних пісень бравурного звучання.

Знали ми ще й іншу, старовинну, задумливу і трагічну бандуру, яка виплакувала тяжку долю козацького роду та оспівувала його славу. Була вона, бандура, розрадицею душі української, своєрідним носієм генетичної пам'яті, культури, духу нації.

Та все йде, все змінюється. Змінюється і свідомість, і стиль життя та філософія поколінь. Але незмінним є фактор захоплення як глибиною і неповторністю звучання цього інструменту, так і бажання удосконалити його, донести до якомога ширшого кола слухачів його неповторну красу. Бандуру не прирівняти до скрипальського чи будь-якого струнного інструменту, хоча академічна школа вчить виконувати твори класиків, що писали для струнних, і на ній.

Про цей інструмент можна розповідати просто фантастичні історії, про нього написані книги, з ним пов'язані найяскравіші та сумні, побутові та легендарні сторінки української історії. А на сьогодні вже і науковці намагаються визначити за її походженням нашу лінгво-етнічну приналежність. Пристрастей навколо бандури було немало, а пристрасних прихильників гри на цьому інструменті — одиниці. Про саме такого чоловіка, у житті якого бандура була першою розрадицею і путівкою в життя, хочеться розповісти нашим читачам.

Ім'я Романа Гриньківа звучить у музичних колах. Роман Гриньків!!! Оплески! Оплески! Вони супроводжують цього чоловіка щораз і завжди, коли звучить його, тільки його неповторна бандура. Власне з самим інструментом і пов'язане все, що розповів Роман після повернення з далекої Канади, де провів майже два роки, намагаючись втілити мрію свого життя. Мрію створити не лише для себе, а тиражувати сучасну, зроблену власноруч у студентські часи на Чернігівській фабриці музичних інструментів, бандуру.

Історія ця почалася давно, ще в дитинстві, коли дід зробив маленьку бандуру і вчив на ній грати онука. Дідусь вчителював на Чернігівщині, викладав англійську мову, але бандура була його винятковою любов'ю. Та ще й мама, вчитель біології, мріяла бачити свого сина артистом. Одним словом, у малого Романа, який народився і виріс у Києві, закладалися творчі та педагогічні потуги двох поколінь. З його слів: "Був малий, то лазив по бандурі" виходить, що знайомство з інструментом, який йому, малому, здавався цілою козацькою територією, відбулось чи не одразу після народження. То й думалося про нього як не всім, — хай пробачить прискіпливий прихильник традиційного жанру Роману Гриньківу його авангардизм і спробу зламати традиції. Бо саме з його іменем пов'язане те, що академічна бандура вийшла за рамки раніше відомих можливостей і стала в його руках ключем до світового визнання у нетрадиційних для бандури колах шанувальників.

Бандуру Гриньківа знають і визнають у найпримхливішому музичному середовищі — джазових колах. До таких вершин визнання ходен із сучасних

З гостем редакції Романом Гриньківим ми зустрілися нещодавно, після концерту, який відбувся дев'ятого березня у Київському Національному музеї Т. Г. Шевченка. Роман заграв свої весняні композиції — і зал ожив, обличчя присутніх розквітли весняною красою. А ще завжди, коли він грає, то здається, що бандура сама, без музиканта творить такі дива.

Роман Гриньків — заслужений артист України і трохи дивак, бо має, як усі диваки, хобі — сам робить бандури і мріє про якусь ще особливішу і неповторну, якої ще ніхто не мав. Мрія дитинства не дає йому спокою й досі, хоча на сьогодні він — лауреат багатьох міжнародних та всеукраїнських конкурсів, видатний соліст-бандурист, гастролював у багатьох країнах Європи, США, Канаді та Австралії, має численні фондові записи, компакт-диски, схвальні відгуки світової преси. Він — старший викладач Київської Національної музичної академії і мріє про свою школу. Але бандура як інструмент, на його думку, є не сучасною і не досконалою, і він силами своїх рук та розуму намагається це довести.

У редакції Роман Гриньків розповів цікаві історії зі свого життя, зокрема, про своє теслярське хобі.

бандуристів не піднімався. Бо таких як Роман, справді — одиниці.

"Щоб так легко і красиво працювати, треба все життя працювати і вчитися" — каже народна мудрість. Так прожив своє життя і Роман. Змалку вчився в республіканській школі ім. Лисенка, що при столичній консерваторії, але знав і грав усі програмні твори ще до вступу туди, навчаючись за індивідуальною програмою, закінчив її достроково. Отакий собі маленький бандурист-вундеркінд з величезною бандурою за плечима, якого можна було побачити на вулицях Києва.

Продовжив навчання вже в училищі ім. Глієра, де оволодів досконало технікою і вдячний своєму педагогу Лідії Максимівні Шмельовій, яка, за його словами: "Навчила чути інструмент." Далі була столична консерваторія, де з Романом сталося те, що він сам пояснює так: "Голова переросла інструмент". Одним словом, музикант почав працювати над удосконаленням творів, що звучали не досконало, бо натрапив на проблему недосконалості звуку. "Я просто страждав і душевно, і фізично від цієї недосконалості. Навіть хотів перейти на інший інструмент. У мене з'явилася потреба змінити його," — згадує бандурист. Хоча мандрівки подумки у ті старі, романтичні часи були улюбленою забавою юнака, що перечитав чи не все, що написано про бандуру, бандуристи та кобзарів. От із цього і почалися справжні пригоди Романа Гриньківа, — не витримав і на четвертому курсі консерваторії втік до Чернігова на музичну фабрику, де поділився своєю ідеєю реконструкції бандури. "Ідея хороша, але робити цього я не буду", — відповів майстер. — "Хочеш, роби сам." От і залишився він на фабриці працювати над плодом своєї фантазії, тобто над власним інструментом, який так і прозвали потім бандурою Романа Гриньківа. Цей

інструмент не був досконалий. Він був просто інший. І музику Роман почав писати незвичну, тобто під той звук, який лишився з цього інструмента. Сталося творче прозріння: "Інструмент став грати нібито не від моїх рук, а від того, що я не заважав йому звучати. Так з'явився у моїй творчості стиль імпровізації чи імпресіонізму, який я і досі сповідаю і творю. А щодо зовнішнього вигляду бандури з традиційним орнаментальним розписом, то хотілося чогось вишуканішого. Моєю мрією було і є розвивати історію інструмента, надати йому сучасного дихання. У 93-му році мою екзотичну бандуру нарешті відзначили і сталося це в Брюсселі, де на концерті я грав з кращими скрипальцями світу. Після цього концерту до мене підійшов імпресаріо і запропонував наступного дня відвідати джазовий концерт Ал Ді Меоли. Я погодився, бо ця музика була для мене взірцем, а після концерту попросив у маестро автограф. Він уважно подивився на інструмент і попросив заграги на ньому Баха. Але я грав свої замальовки — і сталося диво: публіка почала повертатися до зали, знявся шквал оплесків, до мене полізли цілуватися шанувальники. Тобто, це й було спокушення славою. Я почувався на сьомому небі. Такого успіху в європейському середовищі, у молодіжному клубі я не сподівався мати...

Я тоді зрозумів ще й те, що моя музика може бути цікавою моїм ровесникам і молоді взагалі. Меола, який довго не міг втямити, що це за інструмент, на якому я граю, бо ніколи до того його не чув і не бачив, запропонував мені заграги разом із ним через тиждень — у спільному концерті. З цього і почалася моя експериментальна сторінка творчості. І якби мене спитали, чи я джазовий музикант, три роки тому, то я, мабуть, з цим би погодився. Та зараз я вже знаю, що на джазі навчився манері імпровізації, осучаснив своє народницьке мислення, школу. Меола також був проти еклектики, радив мені розкрити свій інс-

Роман Гриньків

Дружина Лариса

трумент максимально.

На цьому мої джазові експерименти закінчилися. Я добре усвідомлюю свою честь бути посвяченим самим Сергієм Баштаном у справу бандуриста і свою роль старшого викладача Київської Національної музичної академії. Люблю свою кафедру, на якій і в наш час панує дух справедливості та честі, люблю своїх студентів. Деякими — пишаюся. Маю дружину Ларису, яка добре мене розуміє, бо також бандуристка, талановиту доньку. Перед тим, як поїхати до Канади, займався і своєрідною гро-

мадською діяльністю. Намагався створити при Національній музичній академії міжнародний центр бандурного мистецтва, запропонував музичну програму на радіо, що вже відома як "Кобзарський майдан", роками вів переписку з чиновниками, намагаючись привернути увагу до мистецтва гри на бандурі, та віз і нині там.

Мене відзначили як активного пропагандиста і запросили вже як такого собі діяча від бандурного мистецтва на фестивалі до Канади. Там я і провів майже два роки, виготовивши власноруч ще п'ять бандур. Намагався налагодити виробництво... Та мої експериментаторські ідеї не знайшли свого мецената. Хочу спробувати продовжити свою роботу тесляра таки в Україні, бо вже дуже втомився від пошуків істини та однозначності, — розповідає народний умілець Роман Гриньків.

...Першим бути завжди важко і відповідально. Але віриться, що Романові ще за життя доведеться насолодитися плодами своєї розумової, фізичної та творчої праці. Він ще горить ідеєю — прагне довести свою істину і прислужитися високій справі популяризації українського народного інструменту, який струнами душі нації розповість її сучасну історію.

Розмову вела
Леся САМІЛЕНКО

Роман Гриньків та Ал Ді Меола

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибить на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідривно дивився на поля зеленої Буковини, впливався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закрутками залюбленої у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомусь одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадалися, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замріяний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертали з зйомок. Співав, задумливо вдвигався через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигойдював його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці — ці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!...

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантьєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторі легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вишницею не захотіли. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вишницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводився перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було комфортно. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентів-композиторів несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ся у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приемним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вишниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потім був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед диверсима юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до уподобаних артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захваленнями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ущент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи поділяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного гудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи

знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас люблять. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш гудзики...

ПАРТІЙНІ КУРСИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Зовнішньополітичні позиції блоків і партій напередодні виборів, мабуть, формувалися за принципом "скажи мені, хто твій друг..."

Ліви у своїх програмах переважно клянуть США і кидаються в російські обійми, об'єднання, що прийнято називати центристськими, продовжують лінію багатовекторності, наголошуючи, що правда, на необхідності входження України до євроатлантичних структур. Від виборів 31-го березня залежить, кого вважати мейнстрімом сусідями — саме парламент, згідно з Конституцією, визначає засади зовнішньої політики держави. І саме новий Верховний Раді належить розглянути нову зов-

нішньополітичну доктрину замість діючого документу, що був прийнятий 9 років тому.

Пріоритетним напрямком майбутні депутати майже одностайно вважають європейський з орієнтацією саме на вступ до ЄС ("За ЄдУ!", ПЗУ, СДПУ(о)). Єсдеки і "єда" водночас не уявляють України без розвитку стосунків з Росією і СНД. Лише з Росією її уявляють комуністи.

За входження країни до світових і європейських міжнародних структур і розвиток регіонального співробітництва виступають "Наша Україна", "зелені", "єда", єсдеки. За участь у міжнародному поділі праці — "НУ", "зелені", єсдеки. За створення міждержавного

союзу Росії, Білорусії та України — КПУ, Руський блок.

З усіх партій-учасниць передвиборчих перегонів хіба що "Жінки за майбутнє" не переймаються клопотом зовнішньої політики, у їхній програмі будь-яка згадка про неї відсутня.

Загалом же партії та блоки, яких можна віднести до правих чи правоцентристських ("НУ", БЮТ), і лівоцентристська СПУ уникають у передвиборних програмах чіткого позиціонування в координатах Схід-Захід. Центристи — "За ЄдУ!" і єсдеки обмежуються декларацією основних засад зовнішньої політики.

Про зовнішньополітичні

орієнтації електорату свідчать результати досліджень Центру Разумкова: в суспільстві зберігається паритет між європейським та російським напрямками, по третині опитаних громадян вважає їх пріоритетними. Зменшилася частка прихильників співпраці з СНД. Незначним залишається відсоток респондентів, які вважають головним американський напрямком зовнішньої політики. Так само неоднозначним залишається ставлення українців до НАТО, хоч тут помітні певні зрушення — половина респондентів налаштована до альянсу загалом позитивно.

• Людмила ПУСТЕЛЬНИК

СХЕМА ФАЛЬСИФІКАЦІЇ НАСЛІДКІВ ВИБОРІВ УЖЕ ДІЄ?

Василь Червоний

Керівникові Рівненського обласного штабу блоку В. Ющенка "Наша Україна", члену парламентського Комітету з питань боротьби з корупцією та організованою злочинністю, голові Рівненської обласної організації УНР Василю ЧЕРВОНІЮ стали відомі деякі подробиці наради за участю Рівненського керівництва, на якій,

за його словами, було розглянуто методи боротьби з високим рейтингом блоку "Наша Україна".

— З різних джерел нам стало відомо, — повідомив Василь ЧЕРВОНІЙ, — що в суботу, 2 березня, у приміщенні Рівненського управління внутрішніх справ, яким керує сумнозвісний генерал міліції Анатолій Француз, було проведено таємну нараду з питань фальсифікації результатів виборів у Рівненській області. У нараді брали участь керівники обласної та районних держадміністрацій, підрозділів силових структур Рівненської області, міські голови. У результаті цієї наради було прийнято ряд рішень, затверджено схеми фальсифікації, розцінки на підкуп виборців та поставлено завдання: удвічі зменшити кількість голосів, поданих виборцями за блок "Наша Україна" на Рівненщині.

— Чи ставилися "планові завдання" щодо інших партій та блоків?

— Це питання навіть не розглядалося, оскільки за рейтингом вони приблизно вдвітьох поступалися "Нашій Україні". Рейтинг партій, які йдуть на 2, 3, 4 місця, не перевищує 5–6 %.

— Чи відомо, про які саме схеми фальсифікації йшлося?

— Найбільш масова фальсифікація планується щодо голосування за партії і блоки. Йшлося про виготовлення найближчим часом 500 тисяч додаткових, фальшивих бюлетенів. Фальсифікації в основному плануються у сільській місцевості. З цієї метою там штучно завищують списки виборців. Наприклад, у Здолбунівському районі кількість виборців у порівнянні з минулими виборами збільшено на 9 тисяч. А в селищі Мізоч кількість виборців перевищила уже кількість всіх мешканців, включаючи дітей і померлих за останніх 4 роки, на 1500. Крім того, на дільницях, де не буде спостерігачів від "Нашої України" та інших опозиційних владі партій і кандидатів, планується заміна справжніх урн фальшивими, які також виготовляє влада в друкарнях УВС.

Ставку зроблено також на підкуп членів дільничних комісій — тих, яких влада не встигне до 31 березня залякати чи змусити написати заяви за власним бажанням (а така робота масово йде по всіх районах Рівненської області), тих спробують купити. На кожну комісію передбачено по \$1500. Таких комісій по Рівненщині 965, тобто загальна сума — близько \$1,5 млн.

— Що вони мають зробити за ці гроші?

— Владою планується, що під час підрахунку голосів підкуплені члени дільничних комісій будуть намагатися "сісти" на підрахунки виборчих бюлетенів за блок В. Ющенка "Наша Україна". Вони намагатимуться двічі-тричі перераховувати ці бюлетені, щоб поставити другу і третю "галочку" напроти інших партій, аби комісія визнала такі бюлетені недейсними.

Буде застосовано й іншу схему фальсифікації — так званий "плаваючий бюлетень". Поставлено завдання не лише самим працівникам силових структур — армія, міліція, податкова адміністрація, прокуратура, — брати відкріплення з виборчих дільниць за місцем проживання і голосувати лише на тих дільницях, де буде наказано керівництвом, але й зобов'язано їх залучити членів сімей, які мають право голосу.

— Чи відомо про поставлені завдання щодо завищення результатів якісь політичній силі?

— Завдання стоїть таке, щоб блок "За ЄдУ!" отримав у Рівненській області понад 50 %, хоча рейтинг цього блоку по нашій області становить близько 4–5 %. Масштаби запланованих фальсифікацій можна лише уявити.

— Чи можуть, на Вашу думку, подібні схеми фальсифікацій бути застосовані в інших областях України?

— Я переконаний, що схема, за якою планується широкомасштабна фальсифікація результатів виборів на Рівненщині, "спущена" й іншим областям

Ірина ЛУКОМСЬКА,

Володимир Черняк

До виборів залишилися лічені тижні. Ті, що вже минули, запам'яталися жорсткими правилами політичної гри, переможами і переможецькими. Команда "Нашої України" встигла побувати і серед перших, і серед других. Її роботу аналізує народний депутат Володимир Черняк.

— Ми не дозволяємо собі постійно реагувати на піарівські акції опонентів, — говорить Володимир Кирилович. — Це було б неправильно, у нас є виборці, і ми певні, що їх неможливо збити з пантелику якимись випадками проти "На-

«У ПОЛІТИЧНІЙ ГРІ ВАЖКО БУТИ ЧИСТИМ, АЛЕ «НУ» ЦЕ ПІД СИЛУ»

шої України". Безумовно, провокацій не бракує, одна з них — ловлять чеченців, які начебто клеять листівки "НУ". І чомусь там раптово опиняється кореспондент "Інтеру", а жоден інший канал про "неподобство" не повідомляє. Хоч усім відомо, що в блоку вистачає своїх людей для розповсюдження агітації, і ніхто не залучав би до цієї справи чеченців.

Ми намагаємося працювати на позитиві, Віктор Ющенко від початку заявив, що про жодний чорний піар не може бути й мови. Слова дотримуємо. Звичайно, це будуть провокації, але ми не робитимемо чогось подібного у відповідь. Так, важко пройти через кампанію чистими, але, переконаний, що це під силу "НУ". Зараз головне завдання — зустрічі з виборцями. Сьогодні ведеться боротьба за тих, хто не визначився, це приблизно 20 % громадян. Виборча кампанія — це не політична арифметика, це політична алгебра, дуже важли-

во це усвідомити, посилюючи відповідний імідж блоку. Головне наше гасло "Не словом, а ділом!", саме на цьому робимо акцент. Команда Ющенка вже довела свою спроможність діяти.

— Надто часто говориться про те, що імідж "НУ" — це швидше імідж самого Ющенка, а не учасників блоку.

— Нас теж хвилює ця думка, з якою частково можна погодитися. Тому, що до блоку, крім Ющенка, входять і інші відомі політики, вже не згадуючи про рейтингові партії та громадські організації. Усе ж таки Рух, який зараз об'єднується, на минулих парламентських виборах отримав 9,3 % голосів виборців. Звичайно, є проблема — рейтинг лідера блоку вищий від рейтингу самого блоку. Це саме той випадок, коли йдеться про політичну алгебру, коли додавання може означати віднімання, а віднімання — множення. Важко скоротити цей розрив між рейтингами.

Л. П.

ХТО Є ХТО У ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПЕРЕГОНАХ?

Попри мозаїчну численність виборчих суб'єктів, їх можна за політичною метою поділити умовно на два табори: 1) ті, що тепер при владі, що довели Україну до руїни і будь-що хочуть зберегти своє панування; 2) ті, що бачать справжню причину негараздів — у нинішній владі, яка в своїй більшості і сутності не є українською, і хочуть усунути її, замінивши владою українською. Іншими словами, тут чіткий поділ між владою кримінально-олігархічних кланів, які розграбували Україну, та опозиційними до них силами.

То як же все таки розібратися, хто є хто у нинішніх парламентських перегонах?

Дуже важливо не помилитися в опозиційних силах, оскільки багато хто нині, враховуючи антивладні настрої загалу, маскується під опозицію. Політологи виділяють чотири такі обличчя української опозиції:

А) Імітатори опозиції, вони ж провокатори — це передовсім компартія Симоненка та прогресивні соціалісти Вітренко. Вони ніколи не були справжньою опозицією: згадаймо бодай негласування фракції комуністів за відставку одіозного генпрокурора Потебенька і появу його прізвища в партійному списку комуністів; що до Вітренко, то недавно оприлюднено нові записи маюора Мельниченка, які свідчать про таємні розмови Президента з прогресивною соціалісткою. Отже, вони разом з владою грають в одні ворота.

Б) Гравиці в опозицію — це такі новотворення, як "Команда озимого покоління", "Нова генерація" та показна опозиційність "Яблука" Бродського. Інші, дрібніші партії до уваги не беремо.

В) Моральна опозиція, — так політологи назвали блок Віктора Ющенка "Наша Україна", який не приєднався до опозиційних сил, постійно демонструє свою

лояльність до влади, але який відстоює моральність у політиці. А це об'єктивно протистойть аморальності влади, і цим невимовно ставить себе в опозиційні ряди.

Г) Демократично орієнтована опозиція — це та, яку представляють блоки Юлії Тимошенко та соціалістична партія Олександра Мороза.

З усього видно, що влада надзвичайно занепокоєна значним потенціалом опозиційних сил і тією симпатією, якими вони користуються у виборців. За середніми показниками різних соціологічних опитувань блоки Ющенка, Тимошенко, Мороза, якби вибори були сьогодні, змогли б набрати сумарно понад 32 відсотки голосів, пропрезидентські блоки ("ЗаЄдУ", СДПУ(о)), Партія зелених, "Жінки за майбутнє" — до 28 %. Компартія, яка імітує опозиційність і офіційно не зможе об'єднатися з пропрезидентськими "єдунами" та їхніми прихильниками, ще має потенціал у 15–17 % голосів.

Симптом настільки страхотливий для влади, що устами прихильного до неї політолога вона застерігає: мовляв, опозиція готується опротестувати результати голосування, спираючись на паралельний підрахунок голосів, які, на думку політологів з печерських пагорбів, важитимуть набагато менше, ніж рейтинги опозиції, що за різними опитуваннями дорівнюватимуть: блок Ющенка — 36–40 %, блок Тимошенко — 13–15 %, блок Мороза — 12–13 %. Цей соціологічно-пропагандистський хід розрахований на відповідне формування і корегування громадської думки на користь влади. Але насправді за ним прочитується ще й інше: по-перше, те, що можливе фальшування результатів виборів, а по-друге, mimoхит засвідчується справжній потенціал опозиційних сил. Якщо йти за цими припу-

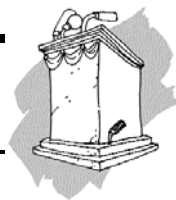
ПОГЛЯД ВІТАЛІЯ КАРПЕНКА

ценнями соціолога, то три названі ним блоки в сумі можуть мати 61–68 % голосів виборців. А це — безумовний крах для існуючого режиму. Ось чому й ведеться війна не на життя, а на смерть саме проти демократичних сил.

Звідси чітко випливає відповідь на запитання, вивнесене в заголовок — хто є хто у парламентських перегонах? І пересічний виборець, поміркувавши, легко вирішить за кого голосувати. Бо коли подивитися пильніше, то негативні практичні результати має нинішній режим. Якщо ж говорити про позитивні практичні результати, то слід нагадати, що тільки уряд Віктора Ющенка зумів уперше за десять років незалежності повернути заборгованість людям по зарплаті і пенсіях та зменшити зовнішній борг України. Але для цього довелося наступити на мозоль тіньовому капіталу і повернути до державного бюджету потоки коштів, що йшли до бездонних кишень олігархів, — таких коштів набралось на 10–11 мільярдів гривень.

Є ще одна ознака того, які сили відстоюють українські інтереси і посправжньому переймаються болями народу — це ті, кого найбільше критикує Президент і підконтрольні та залежні від нього середовища засоби масової інформації, надто — телебачення. Адже власниками більшості з цих засобів є або виконавча влада, або олігархи. Відомо, що критикують завжди ворогів, а вороги кланово-олігархічної влади однозначно є друзями народу.

Віталій КАРПЕНКО
11.03.2002

ПРАВДА ПОДІЙ 9 БЕРЕЗНЯ

Так багатообіцяюче назвали прес-конференцію 6 березня в УНІАН нові керівники УНА Едуард Коваленко та Юрій Тима. Проте “одкровеннями” минулорічних так званих “масових безпорядків” тут і не пахло. Уривчаста і заплутана мова провідників колись найбільш радикальної політичної структури в Україні викликала навіть сумніви, чи йдеться про революційну УНА-УНСО і що мається на увазі під “правдою 9 березня”. Натомість голова Політради УНА Едуард Коваленко запевнив, що зроблено усе можливе, щоб цьогорічне шевченкове свято пройшло без ексцесів. І надалі УНА-УНСО не піддаватиметься на провокації влади і сил, котрі стоять біля витоків касетного скандалу. На щастя, зазначив пан Коваленко, знайшли в собі силу піднятися на ноги. УНА, на його переконання, “є єдиною партією з чистими помислами і ідеєю, яка йде до влади”.

Досить безперспективно, таким чином, виглядає політична ситуація в Україні після виборів, оскільки шансів у “партії з чистими помислами” пройти у Парламент практично немає. Так само спроба звільнити ув'язнених унсовців через депутатство за списком УНА теж видається принаймні наївною. Умовно прохідним можна вважати лише Андрія Шкіля, який кандидується по Городецькому мажоритарному округу на Львівщині.

Коли ж із виборів журналісти “переключили”

провідників УНА на сумнозвісне 9 березня, ті їм “натякнули”, що усі провокації тягнуться з касетного скандалу, який є “проектом так званих опозиціонерів, щоб прийти до влади”. Це не що інше, як нищення демократії та національної ідеї, вигідне правлячому режиму і сьогоднішній “опозиції”, яка нічим від цієї влади, не відрізняється, впевнений Едуард Коваленко.

Головне завдання УНА, заявив голова її виконкому Юрій Тима, — звільнити 16 ув'язнених хлопців. На жаль, багато людей роблять вигляд, що допомагають у цьому, хоч насправді розігрується політична карта спекуляції в'язнями. Тому їх не випустять до виборів, ствердив пан Тима. У контексті друзів, опозиціонерів, яким вигідно тримати унсовців за ґратами, були названі соціалісти Мороза і тимощенківці.

Юрій Тима продемонстрував і свою жертвенність, заявивши, що готовий відійти від політичної діяльності (про це його не раз “просили” відповідальні особи), аби тільки відпустили хлопців. УНА є заручником ситуації — зізнався він, — і всі дії узгоджує з “друзями”, котрі якимось впливають на прийняття рішень про звільнення ув'язнених. Організація, за його словами, змуслена сьогодні переступати через свої амбіції, іти на компроміс. Питання ж кореспондента “Слова Просвіти”, чи можна вважати таким “компромісом” факти нинішнього перетворення УНА-УНСО у бездіяльну, контрольовану вла-

дою структуру із змінами Статуту, керівництва і навіть символіки партії, Юрій Тима відкинув. На думку Едуарда Коваленка, свідченням “безкомпромісності” УНА має бути відсутність інформації про неї у наших ЗМІ. Хоча очевидним є те, що інформувати нема про що — реальної діяльності цієї структури останнім часом не спостерігається. Стосовно великих кадрових, структурних змін в організації, то вони, на думку Юрія Тими, є тільки юридичним оформленням давнього оновлення. Андрій Шкіль не може бути головою партії, бо, по-перше, керівництво є колегіальним, по-друге, — він ув'язнений. Іти ж на вибори необхідно, а ЦВК просто б не зареєстрував УНА. Тому запросили очолити її Юрія Шухевича.

На гадування, що згаданий Юрій Шухевич відкинув таку пропозицію, закинувши сьогоднішньому проводу зраду національної ідеї та ув'язнених товаришів, Юрій Тима зауважив: сили, які використовували бренд УНА для власної розкрутки, не допустили повернення Шухевича, і його ім'я зараз використовує блок Юлії Тимошенко.

Наразі УНА вшановує Шевченка у Києві покладанням квітів до його пам'ятника й мітингуванням біля Лук'янівського СІЗО з вимогою звільнити 16 політв'язнів існуючого режиму.

• **Олександр СОЛОНЕЦЬ**

НЕ ДИВУЙТЕСЯ, АЛЕ ПОЛІТИКА — ЦЕ СПРАВА ХРИСТІЯНСЬКА

Хто є творцем політики у нашому суспільстві? Не заглиблюючись у матеріальні передумови виникнення політичних інтересів, спробуємо з'ясувати **механізм поєднання та співвідношення** в одній людині **політика і християнина**.

Політики — дзеркало суспільства. І якщо ми не завжди задоволені ними, то це тому, що і ми, і політики інколи забуваємо прості християнські істини, адже Україна споконвіків була християнською. Наш політик, часто відчужений од християнських цінностей, не став, на жаль, елітарним суспільним образом. Міжнародна ж практика показує, що християнського політика може виростити тільки християнське суспільство.

Переваги християнського політика очевидні: йому властиві дотримання слова, порядність, чесність та ін. Коли політик спілкується з християнською громадою, його дії, хоч трохи, але стають моральнішими. Криза економіки — це передусім криза моралі. І якщо політика стає інструментом досягнення мети, то завжди виникає запитання: чи в правильному напрямі йдемо? У цьому відношенні наука завжди може підказати як зробити, але ніколи не скаже, для чого це потрібно робити! На ці запитання дає відповідь християнська філософія.

Мабуть, не кожен християнин може стати політиком, але політиків потрібно творити, вибирати, підтримати — тих, які готові працювати в межах християнських цінностей. Це забезпечує вибір людей, що є носіями моральних вартостей.

Ми повинні покласти край тому, що політика є брудною справою. Не можна політика залишати на самоті, як з боку церкви, так і мирян, громадських та й політичних організацій (що переважно сталося з політиками від нашої області). Ми є взаємовідповідальні за тих, хто є і буде на вершині державної влади.

Існує відокремлення держави від церкви, але не існує відокремлення церкви від суспільства. Інтереси держави і церкви сходяться на клітинах суспільства — сім'ях та окремих людях. Діти йдуть до школи. А чи збігаються інтереси держави і церкви на рівні навчання та виховання підростаючого покоління? Якби така співпраця була, то виграла б усі.

Першим прикладом співпраці політики і церкви в Україні є створення громадської ради міста Рівного, куди ввійшли представники влади, християнських церков, партій та громадських організацій. Християнська ідеологія однозначно засуджує практику ненависті до опонентів незалежно від форми її прояву, адже християнськими цінностями є заповіді миру і любові до ближнього, близькі і зрозумілі народові нашої України.

• **Василь БОЙЧУК**, директор Чернівецького регіонального центру підвищення кваліфікації державних службовців, кандидат фіз.-мат. наук, магістр державного управління

ВОЇНИ УПА ЗАСЛУЖИЛИ НА ІСТОРИЧНУ СПРАВЕДЛИВІСТЬ

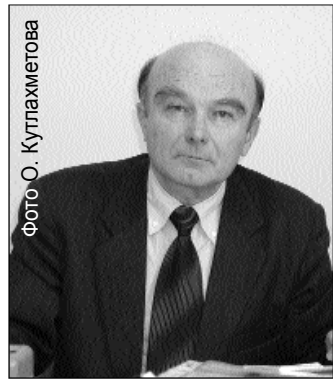

фото О. Кульчицького

Члени ОУН та бійці УПА досі для значної частини суспільства залишаються зрадниками, “ворогами народу” й фашистськими “прислужниками”. Вперше проблема ОУН-УПА набула загальнонаціонального значення під час підготовки до 50-річчя УПА восени 1992 р. Звертаючись до неї, президія Верховної Ради України 1 лютого 1993 р. ухвалила постанову “Про перевірку діяльності ОУН-УПА”. Реалізувати її було зобов'язане Міністерство

юстиції України.

Закон України від 22 жовтня цього ж року “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” визнав бійців УПА, що боролися проти німецько-фашистських загарбників на тимчасово окупованій території України в 1941—1944 роках, **особами, які належать до учасників бойових дій. Це — на індивідуальному рівні проблеми. І характерно, що жодна з політичних партій не виступає за вилучення названого пункту із Закону.**

На запитання нашого кореспондента стосовно розв'язання цієї проблеми відповіли керівник робочої групи для підготовки наукового висновку про діяльність ОУН-УПА, заступник директора Інституту історії України, доктор історичних наук С. В. КУЛЬЧИЦЬКИЙ.

— **Пане Кульчицький, чому гальмується офіційне визнання Української повстанської армії воюючою стороною у Другій світовій війні? Адже за свободу й незалежність України віддали тоді життя не тільки десятки тисяч українців, але й вірмени, узбеки, євреї? Невже й авторитетно імені Інституту історії України НАН не досить, аби покласти край протистоянню, що розпалюється штучно, через надмір хворобливих амбіцій політиканів?**

— Бачите, п'ять років тому Верховна Рада України визначила тимчасову комісію на чолі з народним депутатом А. П. Юхимчуком, яка мала зробити відповідний висновок. На жаль, цього не сталося тому, що за рік до того не дійшов згоди задля спільного добра з'їзд Всеукраїнського об'єднання ветеранів Другої світової війни — протистояння політичних сил перешкодило. Зате саме воно, мабуть, змусило Л. Д. Кучму дати доручення Кабміну створити Урядову комісію “з числа відповідальних працівників міністерств, відомств, державних установ та громадських

організацій, до компетенції якої віднести питання вивчення діяльності ОУН-УПА та вироблення офіційної позиції щодо діяльності цієї організації”. Як на мене, доцільно було б розмежувати партійну організацію (ОУН) і народний рух опору (УПА), щоб не сплутувати політичні й історичні реалії. Адже за всім цим — героїчні долі, конкретні люди, гідні щонайглибшої поваги... Та попередній варіант історичної довідки (разом із попереднім висновком) були підготовлені вже в червні 2000 р. у зв'язку з проходженням у ВР проекту Закону України “Про визнання Української повстанської армії та Організації українських націоналістів воюючою стороною у Другій світовій війні”.

— **Невже до 60-річчя УПА історична справедливість не мала б восторжествувати? Адже стояла ця проблема і перед суспільствами Італії, Іспанії...**

— Як не дивно, через шість десятиліть ветерани вермахту вже не викликають у нас негативних емоцій, а от ветерани УПА чомусь багатьма вважаються зрадниками. Річ у тому, що в боротьбі з ОУН і УПА компартійний апа-

рат Москви і Києва застосовував не тільки мілітарний, але й досить розвинутий пропагандистський потенціал. З метою “демонізації” бійців УПА вживалися дезінформація й провокація. Планомірно здійснювалося підступне спотворення причинно-наслідкових зв'язків між подіями. Створювалися — у досить брутальний спосіб — певні події, розраховані винятково на пропагандистський ефект. Навіть історичні джерела подеколи фальсифікувалися в момент їх народження. До того ж боротьба з націоналістами-західниками здійснювалася руками тих же українців. Чимало жаклих епізодів цієї братовбивчої війни вкорінено у пам'яті ветеранів. Але ж не можна не бачити, що нерозв'язаність цієї проблеми деструктивно позначається на державотворчому процесі. В Італії та Іспанії, наприклад, громадянське протистояння було згладжено рівноцінними пенсіями ветеранам Другої світової війни.

— **Отже, мабуть, засоби масової інформації недостатньо працюють на її розв'язання? 10 літ — на одному місці!..**

— Виходить, що так. Створена ОУН(Б) Українська повстанська армія воювала на три фронти: з червоними партизанами й силовими структурами Радянського Союзу, з польською Армією Крайовою і з окупаційними силами нацистів. Це були різні війни, що історично зійшлися в один час на багатостраждальній західноукраїнській землі. Кожна з них має власну історію і відповідні хронологічні рамки. Та історична справедливість полягає в тому, що українські націоналісти воювали за реальний суверенітет України. УПА, так само як Червона армія, була воюючою стороною у протистоянні Об'єднаних Націй з блоком фашистських держав. Саме це й має визначати її роль у справі утвердження української національної ідеї задовго до 24 серпня 1991 р.

Розмовляв
Віктор ГРАБОВСЬКИЙ

•

ПРИЙШЛА КОЗА ДО ВОЗА

Скільки в Україні Іванових та Петрових? Окупантів не буває мало. А скільки Мокроусових, Крючкових чи Фролових? Кажуть: хоч греблю гати.

В Києві я знаю аж п'ятеро “рідних” Мокроусових: колишнього парторга розвального підприємства “Хімволокно”, колишнього першого секретаря Ватутінського райкому партії, нинішнього голову Деснянської райради м. Києва, а також голову райдержадміністрації великої Троєщини та нардепа України. А по суті: одного-єдиного у п'ятих іпостасях. Той самий розмір черевиків та шкарпеток, лиш йому властивий погляд — непривітний і важкий — з-під амбразури компартійних брів, та сама зневага до всього українського, а надто — до української інтелігенції.

Нині Мокроусов заборонив називати себе товарищем — тільки паном. Перефарбувався-перекроївся. Записався безпартійним, щущим демократом. Чотири роки тому браття-мокроусовці знов узяти його під руки й підсадили у Верховну Раду. Хай, мовляв, посидить, відпочине, замість нього покерує найвірніша мокроусовка пані Меліхова — колишня секретарка райкому партії із марксистсько-ленінської ідеології.

Нещодавно ж у поштових скриньках троєщан з'явився незвичайний календар накладом 30 тисяч. А насправді — це хитра перетворена агітка із портретами відомих і маловідомих мешканців Деснянського району. Серед них: народна артистка України Валентина Степова, доктор педагогічних наук Ольга Сухомлинська, заслужена артистка України Інеш Кдинова, академік Валерій Кухар, генерал-майор у відставці Федір Пастушок, режисер Давид Черкаський, президент закритого акціонерного товариства “Холдингова компанія “Бліц-інформ” Олександр Овчар та вихованка Мокроусова пані Меліхова. Звичайно, це не вся інтелігенція великого столичного району. Ні, не вся! Не всіх знадив, приманив і придавив своєю портретною схожістю наш новоявлений опікун упослідженої інтелігенції. Таки прийшла коза до воза!

Звідки ж ця метаморфоза? Що у лісі здохло? Хіба нам важко зрозуміти, що недавній комуніст, одначасно партократ і демократ шукає своїх спільників, бо знову вирушає у Верховну Раду? Справді, сила і можливість — тобто районний адмінресурс — у нього є. Але російська мудрість каже: “Насильно мил не будеш”. Не всі люди на мой Троєщині — мокроусівці.

• **Микола СОМ**

БГІШМА-АПАГЕЯ І СВЯЩЕННА ГАНГА

РІЧКОВА БОГІНЯ І ВОСЬМИЙ СИН ЦАРЯ ШАНТАНУ

Цар Пратіпа усамітнівся біля священної Гангі для ревного подвижництва. І якось річка в подобі богині підійшла до відлюдника й сіла на його праве стегно. Здивований Пратіпа мовив до чарівної гості:

— Що привело тебе до мене, красуне? Чим можу прислужитися?

— Я покохала тебе, царю, — мовила юна дівчина. — Покохай і ти мене. Адже кажуть мудрі: закохану жінку не слід відштовхувати.

— Я не можу покохати чужу дружину або жінку не свого стану. Така моя свята обітниця, — відповів Пратіпа.

— Я не заміжня і не з іншого стану. То невже відштовхнеш мене?

— Не можу я пристати на таке. Ти сіла мені на праве стегно, а воно лише для дочок і невісток. Закохана жінка сідає на ліве стегно. Тому й відмовляю тобі, красуне! Будь краще моєю невісткою. Я вибираю тебе для свого сина.

— Що ж, нехай так, — погодилася дівчина, — я одружуся з ним. Але він не мусить знати, хто я і що я. Що б я не чинила, нехай він не перешкоджає і ні про що не розпитує. Тільки тоді доля пошле нам щастя, а тобі — внуків.

Дівчина зникла. А згодом у Пратіпи та його дружини народився син. А що народився він тоді, коли Пратіпа перебував у смиренному відлюдництві, то й назвали його *Шантану* — *Супокійний*.

Коли Шантану виріс, цар-батько закликав його до себе:

— Колись, сину, провідала мене невимовно чарівна дівчина. Якщо раптом вона прийде до тебе, візьми її заміж, але не розпитуй — ні хто вона, ні звідки. І що б не робила, ти на те не зважай.

Посадовив сина на царський престол й подався в ліс доживати віку. Шантану ж, ставши царем, часто вирушав на полювання. І якось на березі Гангі помітив юну дівчину, наче богиню краси на лотосі.

Дівчина зашарілася під його захопленим поглядом. А Шантану лагідно мовив до неї:

— Хто б ти не була, стань мені любимою дружиною!

Дівчина підійшла ближче:

— Але з однією умовою: не стримуй і не картай мене, що б я не чинила. Приймаєш цю умову, і я — твоя дружина.

— Авжеж! Авжеж! Звичайно, приймаю! — палко запевнив її цар.

І богиня Ганга стала дружиною Шантану. Та що вона богиня, молодий цар тоді ще не знав. Обоє нестямно кохали одне одного й не помічали, як летять дні, тижні, місяці й роки. У них народилося семеро синів, і кожного дружина бігцем відносила до річки й кидала в бурхливі хвилі. Шантану бачив те, але мовчав, боячись втратити кохану. Та коли народився восьмий син, а дружина і з ним кидала до річки, Шантану не витримав.

— Не губи безневинної дитини! — заблагав він. — Хто ти й звідки, що так безжально позбавляєш життя моїх синів? Зупинися, не бери на душу ще одного неспокійного гріха!

Тоді дружина прибрала подобу богині й мовила:

— Ти хочеш знати, хто я? Втілення Небесної Гангі, мати ось-

ми напівбогів, які через прокльон мали жити на землі. З тобою я жила, щоб сповнити божий замір — зняти той прокльон. А для цього їхніми батьками могли бути тільки я і ти. Я позбавляла дітей земного життя і вже врятувала сімох наших синів. Але восьмого не встигла, тож він залишиться при тобі. Назви його на мою честь. Дбай про нього, і він стане могутнім воїном, неподоланим у битві. А я полишаю тебе, бо ти порушив дане слово.

Мовила так Ганга й зникла. А невимовно засмучений цар повернувся до столиці, де назвав сина *Гангадатта* — “Даний Гангою”.

Йшли роки. Одного разу Шантану, вже вдівець, знову зустрів біля річки юну вродливицю. І запитав:

— Хто ти й звідки, красуне?

— Дочка рибалки, достославний царю, — чемно відповіла незнайомка. — Човном перевозжу людей через ріку. А батько мій — рибальський ватажок.

Шантану закохався в красуню-перевізницю. І пішов до її батька, просити руки дівчини.

— Ти можеш одружитися з нею, але за однієї умови, — відповів той.

— І що ж то за умова? — поспитав цар.

— Умова така: син, який у вас народиться, посяде царський трон.

Пообіцяти цього Шантану не міг, хоч і палав коханням до Сат'яваті — так звали дівчину. Невеселий повернувся цар до палацу: він не міг калічити життя єдиного сина заради власного щастя.

Гангадатта невдовзі дізнався, чому батько засмучений. Він сам пішов до рибалок і заявив, що зрігається свого права на престол. Але батько Сат'яваті поставив нову вимогу: щоб він ніколи не одружувався і не мав дітей. Заради батька Гангадатта пристав і на це.

На своїй колісниці він одвіз Сат'яваті до царського палацу. Шантану вразив самовідданий вчинок сина. Розчулений батько прорік йому бути неперевершеним воїном. А Гангадату після його страхітливої клятви стали називати *Бгішма* — “Грізний”.

У Шантану й Сат'яваті народився син, котрий виріс і посів престол, але невдовзі помер. Дві його дружини, яких викрав йому Бгішма, народили двох синів — Панду й Дгітараштру. Перший мав п'ятьох синів, другий — сто синів і одну дочку. Нащадки Панду називалися *пандави*, а Дгітараштри — *каураві*. Битві двоюрідних братів пандавів та кауравів присвячена “Махабгарата”. Бгішма в цій війні був полководцем, він очолював військо кауравів. На 10-й день 18-денної битви Бгішму смертельно поранив Арджун, теж могутній воїн, одружений із сестрою Крішні. Він підступно пустив у нього стрілу з-за спини дівчини, в яку Бгішма відмовився стріляти. Бгішма прожив ще 58 днів і виклав Юдгіштхірі, найстаршому з пандавів, настанови про те, як керувати державою. Ці настанови склали “Шанті-парву”, “Книгу миру” — 12-ту книгу “Махабгарати” (всіх книг — 18). Тоді ж Бгішма виклав і війсьський кодекс честі, особливо властивий раджпутам, багато чим схожих на запорозьких козаків.

БГІШМА-МГІШМАКА, БУШМА-БУШМАКА

У міфі про Бгішму чимало точок дотикання з Україною. Зокрема, суто війське ім'я *Бгішма* відповідає українському прізвищу *Бушма* й означає “Грізний”, “Кого бояться вороги”. Компонент *bhish* (синоніми *bhi*, *bhaya*) — “страх”, “побоювання”, “ляк” (СРС, 475, 482) споріднений з укр. *боятися*, *безбоязний*, *боязкий*, *боягуз*.

Імені *Бгішма* відповідає інше війське ім'я — *Бгішмака*, що й собі тотожне українському прізвищу *Бушмака*. Його мав цар Бгішмака, батько Рукміні, дружини Крішні, ім'я якої, в свою чергу, споріднене з латиським прізвиськом *Рукмане*.

Інше ім'я Пратіпи, діда Бгішми — *Пар'яшравас*. Воно тотожне імені *Переяслав*, досить рясно відбитому в давній і сучасній слов'янській топонімії: Переяслав на Київщині, Переяслав-Заліський і Переяслав-Рязанський у Росії, Преслав у Болгарії, Бреслау в Німеччині тощо. Санскр. *para* означає “багато”, “дуже”, “винятково” й тотожне українським префіксам *пере* й *пре*. Тобто імена *Пар'яшравас* і *Переяслав* означають “Багатославний”, “Преславний”.

У Шантану був старший брат *Бахліка*, а внука Бахліки звали *Бгурішравас* — “Багатославний”. Це війське ім'я тотожне україн-

Смерть Бгішми

ському імені *Борислав* (наприклад, у відомого українського поета, фронтовика *Борислава Степанюка*) й відбите в назві сучасного міста на Львівщині. Санскр. *bhuri* теж означає “дуже”, “багато”. Тобто *Бгурішравас* та *Борислав* і собі означають “Багатославний”, “Преславний”. *Бгурі* також — імена Брахми, Вішну та Шіви, а ця трійця верховних індуїстських богів уособлює тризуб і праве, ліве й середнє вістря у ньому. Тож ім'я *Бгурішравас* може означати й *Брахмослав*, *Вішнуслав* або *Шівослав*. А оскільки Шіва — спадкоємець ведійського Рудри, тотожного слов'янському Родові, то й *Родослав*.

Бгурішравас, цар бахліків, теж підтримував кауравів. На 14-й день битви (війна “Махабгарати” тривала 18 днів) Бгурішравас зітнувся в герці з царем Сат'які, прибічником пандавів. Сат'які почав знемагати, і тоді Крішна попрохав Арджуну підсоби́ти йому. Той, неперевершений лучник,

пустив у Бгурішраваса стрілу й відтяв праву руку (сам Арджун — лівша). Лише тоді Сат'які здолав Бгурішраваса.

Бахліка й назва країни (інші назви її — *Бактрія*, *Балх*) на південь від ріки Окс (нинішня Аму-дар'я), батьківщина царів-кеїв. Територія на північ по Оксу називалася *Согдіана* (пор. *Сугдею* і *сугдейців-кравенців* у Криму, про яких пише “Влесова книга”). Окс — грецький варіант назви *Вахш*, “Бик”, а *Биком* у давнину називався й Дніпро.

Бахліки-бактрійці разом із шаками (скіфами), парфянами й сіндами-сувірами воювали на боці кауравів, тобто проти Арджуни й Крішні. Хоча саме плем'я Крішні і його старший брат Баладева підтримували кауравів. Зазначимо, що імена війсьського й пастушницького божества Крішні рясно відбиті в українських прізвищах (*Кришень*, *Кришненко*, *Гупал*, *Гупало*, *Гупалюк*, *Гупаленко*), як і його старшого брата, землеробського божества (*Болудей*, *Білдей*, *Балвір*, *Бальвір*, *Балбір*, *Балбиренко*). Якщо врахувати, що сінди-сувіри жили на теренах Давньої України, що вони споріднені з українськими сіверами-кімерами (ТРС, 10 — 17), то виходить, що на боці кауравів воювали й кімери-сівери. А *каурави* — це *кравенці*, тобто *коровичі* “Влесової книги”. *Кравенці* ж — давня форма сучасного терміну *українці*.

ГІДРОНІМНІ Й ТОПОНІМНІ ПАРАЛЕЛІ

Бгішма — син Гангі, тому зоветься *Гангадатта* — “Даний Гангою”, “Гангодан”. Але Ганга має і назву *Апага*, тому інше ім'я Бгішми — *Апагея*, тобто “Апажин”, “Син Апагі-Гангі”. А також *Апагасута* — “Народжений Апагою”. У “Махабгараті” річка *Апага* пов'язується з Араттою, а *Аратта* — давня назва Пенджабу, з яким Україна виявляє багато зв'язків на різних рівнях.

Арага в санскриті — “ріка”, “потік”, досл. “Водоплинна” або “Плинновода” (санскр. *ara* “вода” + *ga* “текти”, “плинути”; SED, 82).

У ведах *ара* означає найперший із п'яти елементів світу — воду. Різновидами *ара* є *арах*, *арат*, *арас*, *арсу*. *Арас*, *арсу* — “вода” містить санскр. *arsara*; так називаються водні діви, згадувані ще у ведах, слов'янські русалки. Як і русалки, апсари зваблюють і занапащають людей. Вони й небесні танцівниці, розважають небожителів і polegлих воїнів у сварзі-раю — небесному царстві Індри (про Індру й сваргу мовить “Влесова книга”). На його прохання апсари-русалки іноді сходять на землю і спокушають праведників, щоб ті нечуванним подвижництвом не похитнули могутності богів (див. статтю “Бгарата — Калідаса — Україна”, № 25 за минулий рік).

Імена *Aradeva* — “Бог вод”, *Arapati*, *Arapati*, *Apara* — “Владика вод” (санскр. *pati* тотожне укр. *батько*, рос. *батя*) має ведійський Варуна, тотожний грецькому Посейдонові, скіфському Тагимасадові й слов'янському

Клятва Бгішми

Дажбогові (ТРС, 68 — 81). У ведах атмосферні води-апас звуться матерями й дарують зцілення, довгий вік, а то й безсмертя. Води — дружини Сомі-Чандри, тобто Місяця (на Київщині є річка *Шандра*, у басейні Дністра — річки *Шандрова*, *Шандровець* та інші, а в Пенджабі — *Чандра* й *Чандрабгага*).

Річка *Апака* є в басейні Сейму, *Апажа* — в басейні Десни. У басейні Сіверського Дінця фіксується яр *Опаківський* (Апоков колодязь — XVII ст.). *Апока* — назва річки в Криму. Там же в Криму — гора *Олук* (с. Тарасівка Нижньогірського р-ну), де збереглися руїни античного міста Кімеріка. *Опочна* (Опічна) — притока Синюхи (бас. Південного Бугу, Кіровоградщина). Сюди ж річка й село *Опішня* на Полтавщині (СГУ, 399).

Особливо промовисті прикарпатські й закарпатські факти:

Опака (варіант — *Опока*) — притока Бистриці-Тисменицької (бас. Дністра); витік у лісі *Опачка*, населений пункт *Опака*, гірло Заколоть (Дрогобицький р-н на Львівщині). У верхів'ях — *Опачка*.

У басейні Дунаю річка *Апшиця* (притока Тиси) тече з-під гори *Апецький Плавець* північніше с. *Водиця* (Рахівський р-н Закарпатської обл.). У тому ж Рахівському районі були села *Апшиця* (суч. *Водиця*), *Вишня Апша* (суч. *Верхнє Водяне*), *Середня Апша* (суч. *Середнє Водяне*), *Нижня Апша* (суч. *Діброва*) — в Тячівському районі. Варіанти їх: *Апса*, *Апсиця*, *Апсавиця*. Там же — потічок *Апшинець* (л. Чорної Тиси п. Тиси л. Дунаю). Пор. також — гребля *Апшинець*, гора *Апшенеска* тощо (СГУ, 23).

Як бачимо, тут *Апшиця* = *Водиця*, *Апша* = *Водяне*. Отже, пов'язування закарпатських назв *Апса-Апша*, *Апсиця-Апшиця* з санскр. *aras*, *arsu* — “вода” цілком слушне й умотивоване.

Ці дані ще раз засвідчують існування третього, західного ареалу індоарійської мови (інші два — Індія і держава Мітанні на Близькому Сході, II тис. до н.е.), який простягається від Північного Кавказу до Закарпаття і охоплює всю Україну.

СГУ — Словник гідронімів України. К., 1979.

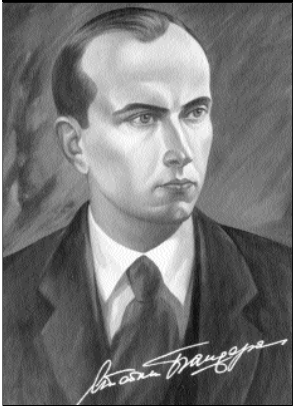
СРС — Санскритско-русский словарь. М., 1978.

ТРС — *Наливайко С.І.* Таємниці розкриває санскрит. К., 2000.

SED — Sanskrit-English Dictionary. New Delhi, 1993.

СИМВОЛ НАЦІЇ

Чому Бандера досі залишається українським "Сфінксом"? Є анекдот, що демонструє найширше знання і уявлення про нього. Заходить Бандера з кулеметом у трамвай столиці. "Котра година?" — питає. Тиша. Питає знову. Мертвіша тиша. Нарешті встає, тремтячи, негр і каже: "О пів на шосту, батьку!" "Сиди, синку. Так бачу, що не москаль!.." Щоби трохи збагатити уявлення людей про "батька", пропонуємо на їхній розгляд бібліографію праць — особисто його та про нього. Подаємо у цьому контексті також спробу узагальнити діяльність провідника... Думайте — читайте.

1. *Московські вбивці Бандери перед судом.* — Мюнхен, 1961.
2. *Московські вбивці Бандери перед судом (мюнхенське перевидання).* — Львів, 1991.
3. *Бандера Степан. Перспективи української революції.* — Видання ОУН. — 1978.
4. *Бандера Степан. Перспективи української революції.* — Дрогобич: Видавнича фірма "Відродження", 1998.
5. *Бандера Степан. Перспективи української революції.* — Київ: Інститут українського державотворення, 1999.
6. *Дужий Петро. Степан Бандера — символ нації.* — У 2 т. — Львів: Галицька видавнича спілка, 1996 — 1997 рр.
7. *Кук Василь. Степан Бандера — провідник ОУН.* — Київ, 1999.
8. *Вбивство Степана Бандери.* — Львів, 1993.
9. *Петро Мірчук. Степан Бандера — символ революційної безкомпромісовості.* — Нью-Йорк — Париж, 1961.
10. *Пастух Роман. Родина Степана Бандери.* — Стрий: Щедрик, 1995.
11. *Мудрик-Мечник Степан. Революційна ОУН під проводом Степана Бандери (причинки до історії).* — Стрий: УВІС, 1993.

1 січня мало б виповнитися 93 роки з дня народження одного з видатних українських діячів ХХ століття — Степана Бандери, чие ім'я на сьогодні в Україні ще, на жаль, продовжує викликати неоднозначну реакцію.

Очолювана ним, найдієздатніша тодішня українська організація — ОУН — активно і послідовно розгорнула у 1940—50-х рр. боротьбу, розріст і сила якої стали не тільки однією з причин "Холодної війни". Захід вдало подекуди спекулював українськими інтересами, щоб послабити східного ворога, реально боячись розмаху бандерівського руху. Усіх свідомих українців або мешканців Західної України вороги називали іменем Бандери — бандерівцями.

Він мав репутацію революційного, безкомпромісного політика.

Свою принциповість проявив ще під час Варшавського і Львівського судових процесів 1935—36-х рр., примусивши тим самим поляків визнати існування української проблеми у Польщі, а світ — заговорити про неї. Під час Другої світової війни своєю відмовою відкликати Акт про відновлення незалежності України від 30.06.1941 р. не пішов на компроміс із нацистською Німеччиною, по закінченні війни виступав проти намагань США та Великої Британії звести визвольний рух СРСР на "перебудовні" рейки.

З іншого боку, опинившись за кордоном, С. Бандера налагодив контакти зі США та Великою Британією. Власне, від цих країн наприкінці 1940 — на початку 50-х рр. надходила допомога ОУН у формі спеціальної підготовки вибраних членів Організації задля відправки їх на допомогу підпілля в Україну. На Батьківщину ті групи ОУН добиралися як каналами Організації, через Польщу або Чехословаччину, так і безпосередньо за допомогою США та Великої Британії. Зокрема, з використанням літаків, як це сталося наприкінці травня 1951 р., коли в Україну було закинуто 3 групи оунівців. В одній з них керівником був сотник Громенко, а в іншій перебував представник ЗЧ ОУН В. Охримович. Крім цих маршрутів, групи висаджувалися морським шляхом з кораблів або підводних човнів на морське узбережжя Польщі і т. д.

Крім того, з його допомогою створюється спільна організація "поневолевених СРСР народів" — Антибільшовицький Блок Народів (АБН).

Українці були однією з найактивніших націй, яка боролася проти Радянської імперії. Через це неодноразово організовувалися замаху на С. Бандеру. 15 жовтня 1959 р. радянському агенту Богдану Сташинському (хоч як це трагічно — українцю) за другої спроби вдалося вбити лідера української нації.

Його ім'я є символом борця для українців, а в світовій історії стоїть поряд з такими постатями як Кромвель, Гарібальді, Вашингтон.

РОМАН КОВАЛЬ СТВЕРДЖУЄ, ЩО ПОВЕРТАЄ УКРАЇНІ ДУШІ ГЕРОЇВ

Цю людину знавцям вітчизняної історії представляти не треба. Президент історичного клубу "Холодний Яр", автор кількох книг документальних досліджень про отаманів Холодноярської республіки, пристрасний публіцист Роман Коваль став авторитетним носієм героїчної історії спротиву українського селянства більшовицько-російській окупації України 20-х років ХХ століття. Переважна частина тих подій, про які пише у своїх книгах Роман Коваль, відбувалася на території Кіровоградщини — Олександрівський, Знам'янський, Новомиргородський, Кіровоградський райони. Герої його книг — реальні люди, наші з вами земляки, захисники Вітчизни, якими б пишася будь-яка інша держава, а в нас багатьох із них і досі не реабілітовано...

— **Пане Романе, донедавна в Україні знали Вас як політика, автора контрверсійних політологічних праць. І раптом, здається, Ви відходите од попередньої діяльності і поринаєте у дослідницьку працю. Як відбувається перехід з однієї якості в іншу?**

— У середині 90-х я написав книгу "Політичні портрети самостійної України" про людей, з якими зустрічався, співпрацював, — Левко Лук'яненко, Михайло Горинь, Степан Хмара, Валентин Мороз, інші. Переглядаючи остаточний варіант свого рукопису, я зрозумів, що цю книгу поки що не можна видавати, бо вона несе великий негативний заряд. Коли пізнаєш відомих людей зблизика, часто вони втрачають ореол. Україні необхідні зовсім інші, позитивні герої. Серед сучасників таким для мене став Зиновій Красівський. Він завжди залишався на недосяжній для багатьох моральній висоті.

Думку про те, що Україні потрібен позитивний герой, а не деморалізуюча правда, допомогла мені сформувати донька великого українця Юрія Липи — Марта. Ще в 1991 році на одній із конференцій у Львові вона зауважила, що та правда, яку я подаю в своїх книгах, виступає — обеззброює. Це зауваження глибоко засіло в моїй душі. У якийсь момент мені потрапила до рук книга Горліса-Горського "Холодний Яр", видана львівським видавництвом "Червона калина". Вона настільки схвилювала, збентежила мене, розгарячила мої почуття, що на черговому з'їзді "Державної Самостійності України" я запропонував резолюцію про вшанування холодноярських героїв. Що ми робимо й досі.

— **Ви зараз не голова ДСУ?**

— Голова. Але наша організація зараз відійшла від активної політичної діяльності. Те, що ми робимо,

для України зараз цінніше. Поставили меморіальний знак у Холодному Яру, я налагодив контакти з краєзнавцями з Черкаської, Кіровоградської областей. Коли вийшла перша книга "Героїзм і трагедія Холодного Яру", не уявляв, який безмір роботи ще попереду. Уже вийшло шість книг. Але це має бути велика серія. Якби я мав надійного спонсора, який би матеріально забезпечував ці видання, міг би готувати по дві-три книги на рік. Матеріал величезний. Значна частина його не закрита для дослідників, певний масив досі ще не розсекречений. Другою була книга "Кость Блакитний — отаман Степової дивізії". Мене дуже вразив чин двадцятидворічного юнака, що зумів зібрати двадцятитисячну (!) дивізію (це за більшовицькими даними), яка від Херсона до Черкас не мала жодної військової поразки. Навіть не стільки здивував факт його бойової звияти, скільки те, що цей юнак примудрився прогнати, вдягнути, забезпечити зброєю двадцять тисяч повстанців! Наступною була книга "Записки повстанця", потім "Отамани гайдамацького краю: тридцять три біографії", "Отамани святих і страшних". Мій товариш по клубу "Холодний Яр" Костя Завальнюк видав довідник про повстанців Поділля "Лицарі волі". Олег Шатайко із Тального написав книгу про Юрія Тютюнника. Про отамана Семена Заболотного під несправедливою назвою "Останній гайдамака" (він таки був не останній) вийшла книга в Одесі... Свою роль зіграв цикл радіопередач "Отамани гайдамацького краю". Історичний клуб "Холодний Яр" проводить зустрічі, вечори пам'яті отаманів у різних містах, не лише в Києві — у Кривому Розі, Чигирині, Черкасах, Миколаєві. Їх відбулося вже понад п'ятдесят. У цьому ряду стоїть і фільм, знятий разом з кіровоградцями Миколою Хомандюком та Володимиром Мошинським "Незасимий вогонь Холодного Яру" (його презентація відбулася в Києві і в Кіровограді). Це — вимога сьогодення, бо люди зараз менше читають, а більше дивляться. Якби фільм мав хороший резонанс, а творча група — зацікавленість у продовженні цієї теми, ми могли б Кіровоградською телерадіокомпанією зняти фільм про Юрія Горліса-Горського, про отаманів — уродженців області. Ця тема — лише привідкрита.

— **Не виникає бажання залишити її?**

— Ні. Тепер знаю: я прийшов у цей світ, щоб повернути Україні душі загиблих героїв. Коли працюю — вони обступають мене. У моїй кімнаті висять портрети отаманів, є деякі їхні речі. Все це створює атмосферу маленької української фортеці у київському мегаполісі. Смісл мого життя сьогодні — створити величезну галерею українських героїв, яка може стати однією з підвалин патріотичного виховання майбутніх поколінь. Усе це ще й дуже цікаво. Детективні сюжети, бої, зради, підступи, пригоди. Це те, що приваблює молодь, те, що вона бачить на інших зразках — англійських, російських. Але ж є своє! І якби ж держава або громадські інституції взялися допомогти (власне, тим, чим займаюся я, мав би займатися Інститут історії), можна було б зробити набагато більше.

— **Поки що Ви такої підтримки не відчували?**

— Є зацікавленість. Підтримка моральна на рівні громадськості, окремих осіб. Наприклад, цикл передач на радіо "Отамани гайдамацького краю" протегував Іван Драч. На час виборчої кампанії вони припинені, хоча в мене немає жодних амбіцій у цьому плані. А після виборів я планую продовжити ці радіопередачі.

— **Пане Романе, чи не закидають Вам пропагування анархії у формі "отаманства"?**

— Наші історики, науковці, взагалі, інтелігенція, формувалися під кліше, що отамани — це символ анархії, розбрату, руйни. Чимало відомих науковців дуже ревниво ставляться до моїх досліджень, їм важко переступити через свої стереотипи. Але ж селяни отаманів часто називали батьками, бо ті забирали в більшовиків награбоване і віддавали людям. Взагалі, якби не було прихильного ставлення населення до повстанства, воно б не існувало. Це — однозначно. Українське повстанство діяло аж до 29-го року. А в 30-му році піднялася нова хвиля національно-визвольної боротьби на ґрунті розкуркулення і колективізації. Так звані волонки. В Україні відбувалися сотні повстань.

— **Але ж ми ніби знаємо, що в ті часи не було ніякого спротиву...**

— Мені приємно, що я

отаманів, є деякі їхні речі. Все це створює атмосферу маленької української фортеці у київському мегаполісі.

Смісл мого життя сьогодні — створити величезну галерею українських героїв, яка може стати однією з підвалин патріотичного виховання майбутніх поколінь. Усе це ще й дуже цікаво. Детективні сюжети, бої, зради, підступи, пригоди. Це те, що приваблює молодь, те, що вона бачить на інших зразках — англійських, російських. Але ж є своє! І якби ж держава або громадські інституції взялися допомогти (власне, тим, чим займаюся я, мав би займатися Інститут історії), можна було б зробити набагато більше.

— **Поки що Ви такої підтримки не відчували?**

— Є зацікавленість. Підтримка моральна на рівні громадськості, окремих осіб. Наприклад, цикл передач на радіо "Отамани гайдамацького краю" протегував Іван Драч. На час виборчої кампанії вони припинені, хоча в мене немає жодних амбіцій у цьому плані. А після виборів я планую продовжити ці радіопередачі.

— **Пане Романе, чи не закидають Вам пропагування анархії у формі "отаманства"?**

— Наші історики, науковці, взагалі, інтелігенція, формувалися під кліше, що отамани — це символ анархії, розбрату, руйни. Чимало відомих науковців дуже ревниво ставляться до моїх досліджень, їм важко переступити через свої стереотипи.

Але ж селяни отаманів часто називали батьками, бо ті забирали в більшовиків награбоване і віддавали людям. Взагалі, якби не було прихильного ставлення населення до повстанства, воно б не існувало. Це — однозначно. Українське повстанство діяло аж до 29-го року. А в 30-му році піднялася нова хвиля національно-визвольної боротьби на ґрунті розкуркулення і колективізації. Так звані волонки. В Україні відбувалися сотні повстань.

— **Але ж ми ніби знаємо, що в ті часи не було ніякого спротиву...**

— Мені приємно, що я

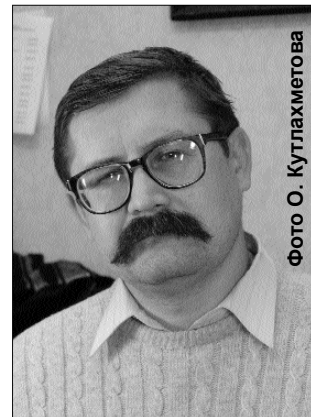

Фото О. Кутляметова

Роман Коваль

фактично спричинився до деміфологізації історії, нав'язуваної більшовиками. Міф про те, що проти загарбників боролися лише західняки, а східняки мало не з хлібом-сіллю зустрічали російські окупаційні війська, потребує розвінчання. Боротьба була масштабніша, гостріша.

До речі, Василь Кук, заступник Романа Шухевича, нині почесний президент клубу "Холодний Яр" — чітко й однозначно стверджує, що ОУН і УПА — продовження повстанського руху на Східній Україні. На мій погляд, це справедливі слова.

Героїчні вчинки, які знаходимо в нашій історії, слід лише належним чином подати і розтиражувати. І тоді з'явиться зовсім інше покоління українців. Світоглядна еволюція можлива навіть у сімдесят. Так, недавно отримав листа від свого слухача Івана Ромашка із Маріуполя Донецької області. Він пише, що все своє життя прожив яничаром, але ті передачі на радіо перевернули все в душі.

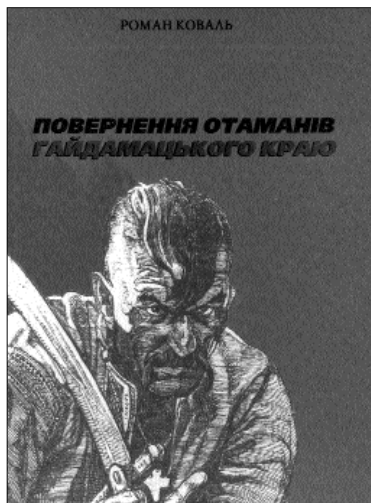
Поки що наша непевна інтелігенція тримає в своїх руках вогник національної ідеї. Але є величезна прірва між цією інтелігенцією і народом. Ми мусимо її скоротити, мусимо знайти такі слова, такі факти, які дійдуть до серця народу.

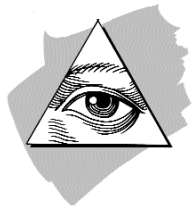
— **Дякую за розмову.**

З гостем розмовляла
Світлана ОРЕЛ

Від редакції. Нещодавно побачила світ нова книга Романа Ковалю "Повернення отаманів Гайдамацького краю", яка вийшла у видавництві "Діюкор". Книга є збіркою радіопередач авторського циклу "Отамани Гайдамацького краю", який у 2000 — 2001 роках прозвучав на Першому каналі Національного радіо.

Повертаються імена непересічних провідників революційного козацько-селянського руху 1917—1920 років, який довгий час незаслужено носив клеймо "бандитського" та "анархістського".

Продовження. Початок у
ч. 39 (2001 р.), ч. 2, 7—9 (2002 р.)

КОСМІЧНА ПРИНАЛЕЖ- НІСТЬ ВОДИ ЗЕМНОЇ

Жива вода... І спливає з пам'яті розповідь про мою бабусю Вівьду, яка тяжко занедужала після Водохреща в 33-му році... Її вже відсоборував священик і родичі далекі й близькі приходили, аби, провідавши, попроситися з нею, бо потрібних ліків не було, та й не до них тоді було. І попросила баба свого сина Івана, мого дядька, щоб він приніс води з Велико-го Верем'я, де вічна криничка, вимощена камінцями та обтягнута кількома цямринами, щедро дарувала свою воду і перехожим, і худобі, і польовому птаству... Дорога до криниці не близька, і, взявши двоє відер і коромисло, пішов син Іван по воду для матері. Сніг підтавав по відлизі, сліди набиралися водою, на розлогих полях виднілися ранні проталини. По праву руку від шляху був наділ в кілька десятин, який належав діду Лізору. І з ранньої весни до пізньої осені сюди була протоптана стежка, коли орали, сіяли, косили, жали, в копи складали, худобу випасали, а в долині жали серпом осоку на перевесла, а в кущах верболозу вирізували на кошики гнучке прутівиння. Отже, воду з тієї криниці пили не один раз на рік. І приніс тієї води дядько Іван моїй бабусі, і, випивши її, вона прожила ще півтора десятка років... Жива вода. Так, вона додає життя, доточує віку, наснажуючи і душу, і тіло. Вода вимила гарячку, змила недугу, притлумила гнітючий смуток після зруйнованого комнезамівцями господарства, руйнацію церкви, що була поруч з подвір'ям. Вода дала надію... Вода відкрилася людині, а людина звирилася воді... Події, що штурмують людину, можуть в будь-яку мить спустошити її єство, а жива вода, як і живе слово, підносять людину на духові, зміцнюють її плоть, закриваючи канали для проникнення напастей. Ось чому акт хрещення водою є містичним. І відзначався нашими пращурами ще задовго до прийняття християнства. "Найвищим тайнством наших предків було занурення у воду, — писав О. Знойко, — в священній річці Буг (Бог). Це був обряд очищення — поєднання з основами Всесвіту — водою і світлом".

"З води утворився світ, — відзначається в індійському епосі "Рігведа", — завдяки силі часу, розуму й теплу".

Християнство, зрозуміла річ, внесло свої корективи і в календар, і в обряд, і в саму суть цього небуденного дійства. Ми знаємо, що саме під час Водохреща в Йордані Святий Дух в образі голуба злинув на Ісуса Христа, і був почутий голос з неба: "Ти син мій улюблений, що вподобав Тебе". І для всіх є великою, незбагненною таємницею сила йорданської води, що протягом тривалого часу зберігає свої властивості... У зв'язку з цією таємницею природно виникає питання про походження води на землі. Професор Луїс Франк з університету в Айові висунув не так давно (1986 р.) таке припущення: комети, тобто осколки розірваних планет з далеких галактик принесли на землю разом з водою життя. У зв'язку з тим, що вони складаються з криги і шохвилинки їх, незримих, падає на нашу планету до 50 штук, що за рік складає 15 млн., то на землю випадають тисячі тонн води. "Якщо підтвердиться за допомогою супутників, що такий метеоритний потік не змінюється за останні 4 млрд. років, то ми маємо підстави вважати, що вуглецеві сполуки в людині, рослинах та тваринах були занесені з Космосу тими

ж кометами. Досліди, проведені вченими ФРН в космосі за допомогою супутника в 1997 р., виявили, що у верхніх шарах атмосфери значно більше пари, ніж припускалось раніше. І наявність такої кількості води можна лише пояснити, виходячи з теорії мікрокомет, що безперестанно бомбардують нашу планету...

Для мене є безсумнівним одне: приналежність води живої до космосу. Тобто води з неба, води, що фільтрується нашими рідними ґрунтами і розбігається, розточується безліччю підземних жил. І пригадалось, як кілька років тому мені випало щастя разом з іншими прочанами вступити, стомленому і спраглому, в м'яку, шовкову воду Йордану саме на тому місці, де відбулося освячення Іваном Хрестителем Ісуса Христа... Забрав — і наче до мого тіла присмоктувалося безліч незримих істот, що миттєво вибрали з нього і мою втому, і мою спрагу, хоч червень місяць був чи не найспекотнішим для цього біблійського краю.

фото О. Купчихінової

Павло МОВЧАН

ВИТОКИ

Вода — це саме життя. Тільки тепер усвідомлюєш, чому народжені у воді немовлята вільно плавають, утративши зв'язок з материнським лоном. І пригадав, як мене самого навчили плавати, штовхнувши з греблі у воду. Плив, по-собачому підгрибаючи під себе руками, подолавши найтяжчий бар'єр страху... Так, страх води — атавістичний, родовий, передсвідомий... Звідки він? А відтоді, відколи свій праведний суд судила щоп'ятниці Богиня Дана. І потрібно було щочетверга очищати свою плоть від бруду земного, очищати єство від страху, очищати тіло від лихого ока, від чіпких чи масних поглядів, від намов та пристрій... Вода й вона гонь спроможні це чинити. Слухаючи течію води, очищаєш слух, дивлячись на вогонь, очищаєш зір, занурюючи погляд у воду, занурюєш і в невпинному струмуванні зіп'ялої води омиваєш душу, відсвіжуєш її... Річка мого дитинства невелика, в серпневу пору її можна було перескочити, але навесні, коли було обвальне танення снігів, вона розливалася широко, віддзеркалюючи увечері хатні вогні обох Вільшанок — Малої та Великої. Коли починався льодохід, тогочасні й цьогобіч бігли до мосту з жердинами в руках, рятувати єдину, сполучуючу два людські масиви, ланку. На мосту в літню пору сходилися музики, на ньому зручно було витанцювати, гукаючи підборами в дерев'яний настил, в мостовиння...

І пісні, співані на мосту, вилунували на обидва села, що розкинулися не лише по берегах, а й по широкій долині, та по мальовничих оболонях.

П'ЄШ ЇІ, А НЕ НАП'ЄШІСЯ...

— Водо Дано. Водо Уляно, земле Тетяно, — хіба вистачить слів, аби розповісти про звичайне джерельце, що вибігало з Цюпакової криниці, скочувалося до двох копанок, виповнюючи їх якоюсь дивовижною чорнотою, щоб згодом, прослизнувши до Сажалки, виповнити її блакиттю, а вже далі, прокрившись під постійно уламанним містком, крадучись канавкою вздовж шляху, загубитись у високих травах, щоб через кроків триста голосно впасти в Раковку... Повернувшись до джерела, можна було сісти навприсідки і безкінечно довго стежити, як ворухаться на дні кринички різноколірні піщинки. Можна було навхильці напиться досхочу завжди холодної води, утовкмачивши в її м'ятну па-

чав у небі мачинки зірок... Так, так. Зірок. Дивно: там, нагорі, яскраве серпневе сонце, а тут, над тобою, на глибині десяти-дванадцяти метрів, небо згускло, і до тебе з іншої глибочини зірка посиляє свої світлові імпульси. І голос, дивовижного звучання і тембру, згори падає на тебе: — витокі!.. Не забудь про витокі!.. І ти вже, вчепившись в канат, спохоплюєшся, висмикуєш отого ганчіряного чопи, притискаєш його ліктем і чуєш, як голосно вривається в очищений отвір колодязя жива вода... Дійсно жива, бо вона живила не лише мій рід, а й тих, хто до нього і поряд з ним набирав воду для трунку, для страви, для замісу глини, для валькування долівки, для замочування діжок, для засолювання огірків, для замішування тіста, для чинбарювання, для щоденного умивання, для дитячої купелі і для сімейного купання в ночвах, для втолення спраги і для розради. Вода — для прання, для обливного понеділка і для поливання слідів, коли хтось із дорогих

Мертвовод і мертвозем — тамниче і незбагненне, як і сама смерть... А соборний Священний бронзовий (з доби бронзи) казан царя Аріанта — буде ще довго ворохобити нашу уяву.

Якась непокінченість, абсурдність відчувається в цих словосполученнях: Мертва вода, чи Мертва земля... Адже одне і друге яраз і покликані давати життя. Отже — вода умервщлена. І кожен з нас спроможен пригадати таку "вбиту" воду. Або це будуть залиті мазутом чи бензином калюжі, або каналізаційні відстійники, або смердючі озера біля шкірзаводів, які, виходячи з берегів, шовесни заливали згадану вже річку Стугну, що миттю запоганювалась аж до дна, вивертаючи з нього на колісах блакитне дзеркало і линків, і краснопірок, і навіть в'юнів. І коли вже через кілька тижнів річка очищалася, на темному мертвому дні можна було побачити розчепірені жаб, і примулених задубілих раків... І кожен з нас може пригадати ті гніючки при берегах малих річок, всяку нечисть, що скидалася до русла напівживого струмка, і, зрозуміла річ, зробити висновок, що буде свідчити не на користь людини третього тисячоліття. Бо — вода не лише жива, а й священна. Десятки уламків скла, іржаві бляшанки, биті черепки, старе вузтя, перетрухла барабола, перекашені огірки, старі відра, поламани лопати, трухлява солома й торішні бур'янища, — все це можна знайти по живоносних колісах артерій, по балочках, ярочках: там, де ще подає ознаки своєї присутності вмираюча пострада людий, нехай і маленька, але ж річечка, що доточувала свою силу до більшої і потужнішої річки... Скільки їх вбито за недавній час, за мізерно короткий час... І природно виникає питання і про людські душі, в яких стільки назбирано життєвого сміття... Гей, Дано, Дано... А може ж хтось чує те, що

гостей виїжджав з нашого двору... Вода для кожної пори року, вода для щодення, вода солодка, суша, неповторна, єдина, найсмачніша і найневтоленніша, вода, якою обмивали, відправляючи на той світ, і батька, і матір... Вода — саме життя, з рідних і глибочезних українських витоків.

МЕРТВОВОДДЯ

Але ж і мертва вода звідти ж — з лона землі рідної. І саме цією мертвою водою, річкою Мертвовод, — що далеко в південних степах України і досі сльозить переряками, — перевозили, за тодішніми віруваннями, душі не лише померлих греків, а й скіфів.

Скіфський Стікс, як його називає науковець-дослідник Володимир Петрук, перетинає Мертвозем — малопридатний для заселення, неживий, мовчазний, дикий простір, що відокремлював землі наших пращурів від алазонів, південно-східних сусідів, міфологія яких перегукується з нашою.

Ця гірко-солоня вода, що покриває крупинками солі в середині літа всі водорості, наводить на думку, що походження її не природне, як і не є природним підвищений рівень радіації. Чи не дісталися нам у спадки руйнівні наслідки прапраісторичної цивілізації? І, можливо, образ міфічного бронзового казана царя Аріанта місткістю в 6 тонн є лише асоціацією, далекою від істини. І чому його походження не прив'язати до неба, тобто до неземної цивілізації...

діалектика. Ось тут потрібно дошукатися кореня проблем: чому для того, щоб споганити людину, спершу необхідно було споганити надоклілля, споганити джерела.

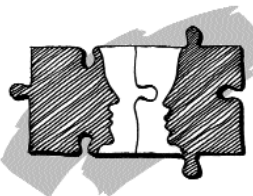
Мертвоводдя, яке було межевою лінією на нашій землі, не переступали ані алазани, ані скіфи... Бо по ньому можна було потрапити лише в підземне царство. Куди впродовж останніх десяти років та й досі сплавляють тих, у кого, власне, і немає вже душ. А одні оболонки. З людини вивітрилась її суть, її духовне начало... Камо грядеші, людино?..

Мертвоводдям виблискують басейни "нових багатих"... Народжені від тіла дбають лише про тіло. Ну і нехай собі.

Бог милостивий. Він дарує рясні дощі, метеоритні потоки насичують атмосферу, б'є у берег хвиля озера Світазь, викидаючи на берег різний непотріб, йде до храму людина, читає молитву, ставить свічку, слухає хорали, вчитується в рядки поезії Миколи Вінграновського і Леоніда Талалая, вдивляється в зоряне небо. Ростуть діти, онуки, а разом з ними "Він росте нашими радіощами, — як сказав Рільке, — а наш смуток відкидає тінь на його Обличчя".

"Не можна бути самому, інакше як тільки в лоні Всього", — це також твердження великого австрійського поета.

Далі буде

БАНКОМАТИ ЗБУДЖУЮТЬ І не тільки зацікавленість мирян, а й підприємливість злочинців

Полишивши солідну тишу мурових холів у презентабельних фінансових установах, гроші виїшли на вулицю і нині позирають на перехожих очима своїх банкоматів. Дивимось й ми на цю електронізовану калитку при вході до універмагу "Україна" чи на людних перехрестях. Гроші — просто на вулиці! Це стимулює.

— Чи не боїтеся? — запитав, зателефонувавши до кількох банків. Мало хто з моїх співрозмовників хотів розмовляти на цю тему. А от голова пресової служби "Правексбанку" Костянтин Ремизовський не залишив банкоматним злодіям жодних шансів: "Ми використовуємо оригінальну систему безпеки, розроблену фахівцями спецслужб нашого банку. Система має комплексну багаторівневу структуру захисту і повністю виключає можливість несанкціонованого доступу до грошей".

Чи у нас грабують ці вуличні комп'ютерні сейфи? Відповідальні правоохоронці наразі ухиляються од відповіді на це делікатне запитання. Проте крадіжки грошей на електронному рівні починають набувати поширення, причому, не тільки за кордоном, а й у нас.

Минулого року Дніпровський районний суд м. Києва виніс вирок у справі панів Р. і К., котрі "провернули" операцію електронного вилучення грошей в системі НБУ на суму 80 млн. грн.

Для цього, крім високого рівня особистої комп'ютерної підготовки, злочинцям не обійшлося також підглядіти пароль, під яким керівник підвідділу входив у програмний комплекс "Операційний день банку", скопіювати ключ електронного підпису,

вийти на внутрішній банківський рахунок "Емісійні банкноти" (читай: готівка) і сформувати кілька окремих пакетів фіктивних електронних платіжних документів для того, щоб забезпечити переведення внутрішніх банківських операцій у зовнішні — міжбанківські, а далі — на рахунки фірм, які погодилися "увійти в долю".

Після того, як гроші "втекли", слідчим знадобилося майже десять місяців, щоб зрозуміти технологію пограбування і "вирахувати" одного зі злодіїв, якому спочатку нічого не можна було довести...

Це — приклад, так би мовити, "кабінетного" електронного пограбування. Інша справа — вуличне електронне пограбування. Тут виявляється дещо інший "фах" і тип злочинців.

Троє молодиків протягом трьох місяців поцупили з банкоматів Вроцлава 300 тис. злотих (близько 76 тис. доларів США). Злодії сконструювали нехитрий пристрій, що на короткий час накладався поряд щілини для введення карток, зчитував магнітний запис із карток клієнтів і передавав по радіо до мікроавтобуса неподалік. Навпроти банкомату підвішували рекламу, або якийсь щит чи кронштейн, ніби для освітлення, на якому закріплювали мініатюрну телекамеру; через неї дізнавалися про індивідуальний пароль клієнта.

Виготовлення ідентичних карток-дублікатів, за допомогою яких вилучалися гроші, виконувалося безпосередньо в мікроавтобусі, обладнаному відповідним устаткуванням і апаратурою.

За підробку платіжних карток польське законодавство передбачає покарання до 25 років ув'язнення. Тобто рівно стільки ж, скільки й за фальшування грошей. Як правило, за цією статтею не роблять жодних

НЕ В ГРОШАХ ЩАСТЯ

пом'якшень. Для порівняння: вищезазначені пани Р. і К. отримали у нас по 4 роки. Та й чи відсидять вони повністю — це також питання.

Отже, вигідний "бізнес"? Я підійшов до банкомату, що стоїть збоку від турнікетів на станції метро "Площа ім. Л. Толстого". У скриньці поряд — очевидно нікому не потрібні — сертифікаційні квитанції по виконаних операціях клієнтів. Прочитав одну з них:

ПРОМІНВЕСТБАНК
УКРАЇНИ

ТЕЛ. + 380 44 229 5161

ДАТА : 06 — 02 — 02

ВРЕМЯ : 23 : 44 : 30

АТМ : АТМ00034

НОМЕР КАРТЫ: 4 . . 7443
(VISA Cards)

КОД АВТ : 081597 / 100685

СУММА : 50.00 UAH

ВСЕГО ХОРОШЕГО!

Ні, я не збираюся грабувати банкоматів "Промінвестбанку України". І тому всі ці цікаві реквізити мене абсолютно не цікавлять. Натомість мене дуже цікавить, чому це ук-

Фото О. Купляхметова

раїнське патріотичне керівництво цієї поважної фінансової установи України так зневажливо ставиться до української мови, що навіть святее слово "Україна" переписує російською?

Звичайно, якийсь росіянин, приїхавши до Києва, радітиме цій "дрібниці". Почуватиметься так, неначе й державного кордону не перетинав.

Тому дуже сумніваюся, що від такого осучаснення грошових операцій буде "всього хорошого". Бо хоч "сумма" подається тут в "UAH", проте саме завдяки ось таким "дрібницям", поданим по-російськи, нашу гривню багато хто досі називає **рубльом**.

Тому не тільки цікавість викликають банкомати, а й зрозуміле здивування.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

НАШІ ПРАВА

Так, кожен. Тільки, поки що, не у нас, а в Польщі. І практично будь-яку, крім службової документації спеціальних установ — безпеки, війська, вищих органів на мобілізаційний або особливий період тощо.

Від 1 січня 2002 року набрав сили прийнятий польським Сеймом Закон від 6 вересня 2001 року "Про доступ до публічної інформації", що поширюється не тільки на громадян Польщі, а й на будь-кого зацікавленого. Більше того, державний службовець, до якого звертаються по інформацію, не має права цікавитися, з якою метою і чому хтось хоче отримати ці відомості. Ст. 2 Закону визначає чітко: "Від особи, яка користується своїм правом на інформацію, не можна вимагати юридичних або фактичних підстав зацікавленості". Згідно із законом доступ до інформації — безкоштовний, хіба що відповідна інституція зазнала витрат, наприклад, пов'язаних зі способом переказування інформації (зокрема виготовлення фільмів, касет, дисків тощо). Для порівняння нагадаємо читачам, що в Україні в державному бюджеті на 2002 рік у частині "Надходження до бюджету" є спеціальна стаття (поз. 241210) — "Плата за послуги, що надаються бюджетними установами — 3,8 млрд. грн.". Тобто 8,5% всіх надходжень до бюджету держава прагне стягнути з громадян та організацій за їхню зацікавленість життям держави, в якій вони живуть. Причому стягнути на рахунок бюджетних установ, які вже й так існують коштом громадян і організацій. Цей абсурд може зматися хіба що з абсурдом нашої податкової системи, зокрема з її одіозним ПДВ (податком на додану вартість).

Оце вам різниця між відкритим і закритим суспільством. Відкрите суспільство — це держава, службові особи якої служать громадянам, а закриті — де службові особи вважають, що громадяни повинні їм платити за відкривання інформації, призначеної для всіх. Цікаво, що вказана стаття прибутку бюджету України — "плата за послуги, що надаються бюджетними установами" — у півтора раза перевищує такі

бюджетні надходження, як "відрахування від сплати за транзит газу через територію України" (поз. 24061 бюджету). Не кажучи вже про те, що будь-яку інформацію чиновник в Україні може просто не дати, навіть якщо вона не являє собою жодної таємниці. Я ладен припустити, що й згідно з офіційним запитом — і за гроші! — він може крутити носом. А от "неофіційно" продати інформацію (про гроші ми, наразі, промовчимо) — це вже викликає зацікавленість. Тут вже є певний паритет: вашу зацікавленість еквівалентно міняємо на нашу зацікавленість. І тут, як кажуть, усе таємне стає явним. От як, наприклад, списки акціонерів АТ "Славутич" — з домашніми адре-

Будь-яка державна інституція зобов'язана надавати інформацію про свій правовий статус і функції, предмет діяльності і компетенцію, принципи діяльності, які вона веде, реєстри й архіви, а також способи й умови надання інформації про них. Не таємними вважаються також: тексти виступів і оцінки, які дають посадовці, інформації про стан держави, місцевого самоврядування, їх організаційних і структурних одиниць, майна, правові й майнові аспекти інституцій, організацій і їх функціонерів, розмір державного боргу і місцевих органів урядування тощо.

Щоб не було підстав для усунення од відповідальності за невиконання цього За-

ІНФОРМАЦІЮ ОТРИМАЄ КОЖЕН!

сами, номерами телефонів і кількістю акцій на рахунках.

Не будемо зараз розглядати питання — як ці списки потрапили до рук "інвесторів"-перекупників. Головне, що завдяки саме цим спискам деяким метким хлопцям удалося викупити у бідних акціонерів кілька великих пакетів за безцінь, тобто фактично забрати собі їхню власність, їхнє реальне майно. А майно — це вже не папірці. Його ціна, як мінімум, на порядок вища.

Натомість у Польщі громадяни нині чітко розуміють різницю між державною, особистою чи комерційною таємницею і публічною інформацією. Охороняється таємниця кореспонденції, таємниця даних про психічне здоров'я, банківська і лікарська таємниця, таємниця сповіді і бюлетені для таємного голосування. Але якщо службовець виконує публічні функції, він зобов'язаний дати інформацію про ці функції. Тому кожен має право доступу не тільки до урядових документів, а й до участі в засіданнях колегіальних органів влади, обраної на загальних виборах.

кону, в ньому подано перелік типів, видів, інституцій, які зобов'язані безумовно відповідати на запити громадян, починаючи від Сейму і уряду до керівництва та функціонерів профспілок і політичних партій.

Для оприлюднення всього об'єму несекретної інформації в Інтернетовому "Бюлетені публічної інформації" створюється спеціальний "Урядовий телеінформаційний публікатор".

Відповідь на запит громадянина кожна інституція чи установа має надати не пізніше двох тижнів з дня подання. Увесь цей цікавий Закон видано в газетах, а також в Інтернеті (www.rzeczpospolita.pl/gazeta/wydanie-011217/prawo/prawo...)

В умовах України можемо, наразі, хіба що усвідомлювати, яка прірва відділяє нас від цивілізованих держав. І що вже говорити про права пересічних громадян, якщо навіть професійним інформаторам суспільства — журналістам буває надзвичайно важко "докопатися" до суті подій на кухні влади.

Голова Національної спілки журналіс-

тів України Ігор Лубченко добре розуміє наші реалії:

"Тут бачимо два боки проблеми. Перший: правильних законів, постанов, доручень багато, але їх виконання (чи, скоріше, невиконання) — це ніби зовсім інша справа інших людей. Зокрема, більшість положень Указу Президента України від 9.12.2000 року, яким передбачено додаткові гарантії діяльності ЗМІ, досі не виконано."

Другий: життя в Україні давно вимагає зведення окремих нормативних актів у єдиний всеохоплюючий комплекс законів про інформацію і її використання, в якому слід відобразити інтереси всіх членів суспільства, в тому числі: журналістів і ЗМІ. У нас досі не розроблено навіть Основ державної інформаційної політики. То що вже говорити про те, хто і на яку інформацію має право, а хто не має права ігнорувати запити громадян."

Упродовж двох років "крутяться" в різних інстанціях кілька варіантів "інформаційних" законів. Поки що безуспішно. Але час не втрачено, бо вже не тільки визріває усвідомлення необхідності, а й опрацьовується в Держкомінформполітиці другий варіант Інформаційного Кодексу, на який ми подали свої зауваження і пропозиції.

Очевидно, що розгляд і прийняття цього Кодексу буде прерогативою нового складу ВР. З приходом Івана Сергіювича Чиж на посаду голови Держкомінформполітики, можемо сподіватися, що роботу над Інформаційним Кодексом буде успішно завершено. Він динамічна людина і йому однаково близька практика парламенту і журналістика".

На мій погляд, такий Кодекс сьогодні потрібен Україні як повітря. Бо він учить громадян шанувати себе, а службових осіб — насправді служити людям.

Євген ГОЛИБАРД

КУЛЬТ І БЕЗКУЛЬТУР'Я НА ТЛІ ВИБОРІВ

Історія, як наука, існує тільки тому, що майбутнім поколінням доводиться потім розплутувати те, що понаплутували покоління сьогоднішні. Інакше вона була б хронологією.

PR-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ПОГЛЯД

Комерціалізація всіх складових суспільного життя створила в сфері ЗМІ потужну конкуренцію між **совістю і політикою**, між **мораллю і грошима**. Писати правду в Україні стало небезпечно; натомість брехня, котра спирається на грошовитий фундамент, отримала офіційне визнання, як PR-технологія, а отже, невідласто і його носії стали мало не на чолі інформаційного харчування громадян.

У цих умовах поняття плюралізму набуло значення плювалізму (від слова *плювати*), а пошук «смажених фактів» став обов'язком пишучої братії. Тому американську трагедію було сприйнято у багатьох ЗМІ, як знахідку, як чудовий інформаційний привід; такий собі «подарунок долі» для писак-невігласів, які радо почали «розкривати» подію і її наслідки, смакуючи деталі і не шкодуючи прикметників.

Через деякий час читач втомився від повторення цифр про чисельність загиблих, матеріальні втрати компанії і уповільнення темпів розвитку американської економіки. Звик. Проте дехто з газетярів вважав, що тему не вичерпано і її можна продовжувати «доїти» далі.

І тоді з'явилися публікації «аналітиків» з так званим **нетрадиційним поглядом**. В одній із них, розглядаючи причини готовності людей до самопожертви в ім'я ідеї (нехай навіть хибної і злої), автор, змішуючи грішне з праведним, дописався до того, що прівівняв християнство до політичної діяльності:

«Кожна релігійна конфесія... прагне до неподільного панування над душами вірників (так у автора — Є. Г.), над духовним світом якомога більшого числа людей. Сутність прагнень: панувати, керувати, верховодити, порядкувати, розпоряджатися, ватажкувати... У цих своїх діях Церква застосовує «неіржавіючу зброю» — гасло про «благо народу». За ширмою подібних гучних фраз, між тим, проглядається виразно і власний інтерес...»

І все це подається цілком серйозно, з прагненням переконати читача. А пише це, як читаємо поряд із прізвищем автора, заслужений працівник культури України (!). Не знаю, чим він прислужився українській культурі, але можна легко зрозуміти на кого, на чий антиукраїнський інтерес працює цей «нетрадиціоналіст»:

«Якщо партії, зазвичай, не приховують своїх мети, одверто і відкрито проголошують своє намагання прийти до влади, то пастирі релігійних конфесій реалізують своє жадання владарювати над душами людей тонко і потаємно... Не останнє місце посідає величне шикарне оформлення храмів, часто до цього залучаються високопрофесійні митці».

Отже, завдяки заслуженому для української культури авторові, ми тепер знаємо, що всесвітньо відому перлину архітектури — базиліку св. Петра у Римі зведено не на подяку і хвалу Богу, а для того, щоб «верховодити, панувати і ватажкувати», а Святийший Отець Іван Павло II приїздив в Україну не для благословення нашої землі і її народу, а для «потаємного владарювання над душами.» (!)

НОРМАЛЬНЕ ІДОЛОПОКЛОНІННЯ БЕЗ НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ

Коментуючи поведінку бабусі в тро-

Фото П. Гончара

А де Божа заповідь «Возлюби ближнього»?

лейбусі, яка перехрестилася, коли проїжджала повз храм, заслужений працівник культури пояснює: *«Вона не може інакше! Бо перебуває в психологічній залежності... Як наркоман, беручи в руку шприц, до якого призвичаївся...»*

І тут-таки, для підсилення своєї «наркотичної» аналогії, ностальгічно збивається на типовий совєцький жаль: *«...призбута класична формула: «релігія — опіум для народу» — не така вже й хибна...»* (!)

Між іншим, «формула» ця ніяка не класична, а диявольсько-більшовицька, або, якщо більше подобається, — комуністична. І належить вона одіозній і, по своєму, нещасній особі, тіло якої, замість по-людськи поховати, досі використовують на Красній площі у Москві як один з імперіалістичних (а принагідно і комуністичних) символів російської величчя.

Водночас, до кам'яного ідола із зображенням цієї особи на Бессарабській площі в Києві цілком нормальні на перший погляд пані і панове, без видимих ознак наркотичної залежності, продовжують покладати живі квіти. Живі квіти до холодного кам'яного ідола, до «величного шикарного оформлення» якого було «залучено високопрофесійних митців». Хоча чоловік, з якого цього ідола вирізьбили і культ поклоніння якому «св'ято» зберігається досі комуністами та «прімкнувшіми к ним», ніколи в Україні не був, а тільки тим і прославився, що був засновником найпотужнішої за всю історію людства системи державного тероризму, у порівнянні з якою акції Бен Ладена видаються дитячими забавками.

Але шедевром думки заслуженого культуролога, який намагається представити нам культ Бога-Творця як політичне явище, є таке його пояснення фундаментальних догматів християнства:

«... поняття Бог..., рай і тому подібні поняття — суть ідеї, слова, що символізують й уособлюють світлі людські прагнення, надії і сподівання на краще. Ці поняття є елементами внутрішнього світу особи й реально існують лише там: у мозку і почуттях. І ніде інде їх не було, немає, не буде і в принципі бути не може.» (!) Чи не правда — до болю знайома категоричність?

Отже, приїхали: «Крой, Ванька, — Бога нет!» Це вже ми чули в сумнозвісну епоху московського більшовизму-тероризму. Під гаслом «релігія — опіум для народу» вони спочатку покидали хрести з храмів, а душпастирів запроторили до ГУЛАГу, а потім безбожно заморили голодом та порозстрілювали десять мільйонів ні в чому не винних людей.

БОГА ВИЗНАЮТЬ ЛИШЕ ТІ, ХТО ХОЧЕ ЖИТИ ПО СОВІСТІ

Звичайно, пан культуролог має право бути атеїстом. Тим більше, що цитує ст.35 Конституції України про відокремленість Церкви від держави. «Бог існує лише у вашому мозку», — намагається переконати нас заслужений діяч культури України, сподіваючись, можливо, на те, що ми, темні, не читали нашої Конституції.

Бо в Конституції України, одразу після її назви, у преамбулі, стверджується від нашого з вами імені, шановні громадяни, з усією чіткістю, офіційністю і урочистістю: *«... виражаючи суверенну волю народу, ... усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми і майбутніми поколіннями...»*

А яке усвідомлення, яку відповідальність і перед ким нам нав'язує цей «нетрадиціоналіст»? Шило з мішка вилазить наприкінці: *«...не можна побудувати досконалого суспільства на основі неправди, якою, по суті, були і є різноманітні релігійні міфи... людиною високої духовності може бути і атеїст. Наближаються вибори до Верховної Ради...»* (підкреслення моє — Є. Г.)

О! Нарешті стає зрозуміло, в чому справа. Адже наближаються вибори до українського парламенту, а серед кандидатів є віруючі. Залишимо на совісті «культуролога» його занадто своєрідне використання слова *правда*. Головне, що він вважає, що «людиною високої духовності може бути й атеїст».

А тут тобі Віктор Ющенко і Юлія Тимошенко, інші відомі в Україні і світі особи, що претендують на місце в парламенті, — якраз люди віруючі. Усвідомлюють відповідальність перед Богом. Але, виявляється, що Бог, як вважає заслужений культуролог, існує не на Небі, а лише у голові релігійних фанатів, а отже людей, м'яко кажучи, несповна розуму.

Між тим, об'єктивно існує Декалог — десять Заповідей Божих. У цих заповідях немає жодних конфесій і жодної політики. Вдумайтесь: вся юриспруденція (а вона всуціль атеїстична), з її кодексами, енциклопедіями і навчальними закладами, потужні правоохоронні системи, суди, прокуратура і в'язниці існують лише з однієї простої причини: люди не дотримуються Божих Заповідей.

Причому, не дотримуються не тільки ті, хто краде і вбиває, а й ті, хто їх ловить і судить. А тому частенько буває, що й не дуже ловлять, натомість нерідко переслідують невинних. За правом безбожників.

Охоронці права (правоохоронці!) пору-

шують право не тому, що погано вчилися у юридичних вузах, а тому, що Декалог не є для них Законом. Щоб абсолютний Закон Божий панував над недосконалими людськими кодексами, треба його вивчати ще в початковій школі. Бо це є справа моралі та особистих переконань, а не юриспруденції.

Свідомо не називаю прізвища заслуженого працівника культури України, який, зачепивши тему ісламських камікадзе на тлі американської трагедії, силувався викликати у читачів недовіру щодо віруючих кандидатів до ВР. Давайте дамо йому шанс подумати і — може, дасть Бог — дійти до **правди**, а не її облудного сурогату.

ХТО, КОГО І КУДИ «ПРОСУВАЄ»

Газету із зацитованою тут статтею було кинуто майже до кожної поштової скриньки нашого будинку. Тираж цього номера газети — у порушення Закону «Про засоби масової інформації (пресу)» — не зазначено. Натомість зазначено першого засновника газети — секретаріат Кабінету міністрів України. А поруч — традиційне: «Точка зору авторів може не збігатися з позицією редакції.» Отака вона — відповідальність. І перед Богом, і професійна.

Тож нащадкам-історикам буде що розплутувати з нашої нинішньої плутанини. Особливо у царині культури, де набралось дуже багато заслужених, чії знання межують із тим самим невідластом, котре постійно удосконалюється.

Адже достовірно відомо, що 2002 рік цілком офіційно оголошено в Росії роком України. Активну участь у реалізації планів Кремля (а нині ці плани щодо України — так само, як і факти впродовж століть — що завжди мають односторонню і цілком незмінну спрямованість) беруть ... українські урядовці (!) Причому, з досить чітко виражених промосковських позицій.

Зокрема, державний секретар Кабміну України В. Яцуба у доповідній записці від 24.10.01 № 1537997/97 на ім'я прем'єр-міністра А. Кінаха пропонує «працювати над подальшим просуванням питання про автономію УПЦ» (тобто тієї російської Церкви в Україні, яка «сором'язливо» викреслила літери МП зі своєї скороченої назви, щоб пересічному українцеві не впадало в очі, що це п'ята колона московського патріархату).

Серед інших заходів, відповідальний урядовець В. Яцуба вважає за доцільне «ініціювати будівництво спільного українсько-російського храму». Отак, крок за кроком, через «спільні» економічні простори, «спільні» військові навчання, «спільні» полігони на території України, «спільні» підприємства (не кажучи вже про російські полігони, російські підприємства і майно, російські збройні сили, російських «радників-іміджмейкерів», російські ЗМІ, російських гастролерів тощо — все це на території України), за допомогою спільної — без лапок — діяльності наших урядовців, у всіх на очах відбувається ліквідація української державності.

У цьому контексті зацитована вище стаття заслуженого культуролога з'явилася на шпальтах урядового видання цілком закономірно. А тому питання про те, чи збігається точка зору автора з позицією газети (як і з позицією Кабміну) тут уже не стоїть. Так само, як тут не стоїть питання про дотримання ст.35 Конституції України про відокремленість Церкви від держави. Тим більше, коли ця Церква є московською. Не стоїть питання, бо вже є відповідь реальними справами.

Євген ҐОЛІБАРД

БОРІТЬБА З НАСЛІДКАМИ — БЕЗРЕЗУЛЬТАТНА

Доводиться визнати: загальнолюдська трагедія, що сталася 11 вересня 2001 року, є характерним симптомом нинішнього етапу розвитку людства, який супроводжується злиднями, духовним спустошенням особистості, екологічними катастрофами, витонченою злочинністю, тероризмом і реальною загрозою виникнення термоядерного планетарного конфлікту. Знищено багато видів рослинного і тваринного світу материків та Світового Океану, порушений озоновий шар, активно забруднюється навколишній космічний простір. **Ми деградуємо, тобто реально переступили межу, за якою уже розпочався незворотний процес загибелі людини як біологічного виду!**

У процесі наукового дослідження причинно-наслідкового зв'язку цього незворотного процесу, встановлено, що проблема має глибоко комплексний характер. Розкриті закономірності первнів живої речовини дозволили встановити головний принцип її еволюції, тобто причину, що змусила безсмертні одноклітинні організми ступити на щаблі еволюції, організовуючись у багатоклітинні організми всіх рівнів, втрачаючи при цьому свободу і, отже, знаходячи смерть. На перший погляд, означена дія в еволюції живої речовини здається парадоксальною, але, як переконують наукові дослідження, напрямки цього еволюційного кроку був єдино правильним, тому що він спрямований до реалізації вищої і єдиної мети: через багатоклітинну організацію створити функцію Розуму.

Наукові дослідження закономірностей первнів живої речовини, її вищої організації як людини соціальної, уможливили визначення першопричини трагедії цивілізації. **Зроблено висновок, що всі вищезазначені загальнолюдські проблеми породжені однією загальною причиною — недосконалістю людини як біологічного виду в енергоречовинному обміні з навколишнім середовищем, що зумовлена винятково гетеротрофною (тваринною) формою харчування.** Серед цих проблем варто виділити основні:

— **соціально-політичні** (способи нагромадження й розподілу засобів існування, насамперед, їжі в суспільстві);

— **соціально-економічні** (способи видобутку засобів існування, насамперед, їжі в суспільстві);

— **медико-біологічні** (причина старіння організму, невиліковних хвороб і передчасної смерті);

— **біокосмічні** (неможливість виходу людини за межі Землі на тривалий термін, а також життєзабезпечення традиційною гетеротрофною їжею й утилізації біовідходів).

Важливо відзначити, що саме людина, недосконала в енергоречовинному обміні з навколишнім середовищем, є найбільш агресивною, найбільш хижою шлунковою істотою в Природі і, перебуваючи на Вер-

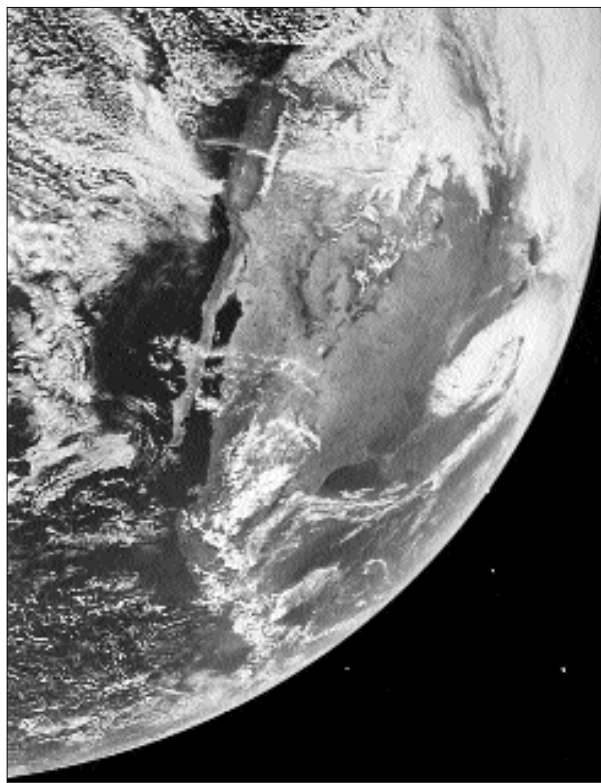
шині харчових ніш усього живо-го, практично вичерпала їх, чим і зумовила незворотний процес власної загибелі й загибелі всього живого.

Споконвічна боротьба людини з наслідками не розв'язує проблеми, а тільки посилює її з неоправною втратою вищих цінностей — людських життів і часу. Те саме — боротьба з тероризмом, джерела якого виходять, насамперед, із незгоди певних осіб, груп і прошарків суспільства чи цивілізації, з політикою владних структур, що реалізується через насильство. З іншого боку, об'єкт незгоди, тобто політика, є також формою насильства, за допомогою якого

ційними етапами, тобто між двома рівнями досконалості: *попереднім* — людини примітивної, але хитрої, що займає вищий ярус тваринного світу завдяки сформованій функції Розуму, та *наступним* — Людини Розумної, Людини Космічної. Тобто ми подолали тільки 2% свого висхідного еволюційного шляху між двома суміжними еволюційними етапами. Характерною ознакою цього шляху є *спадкоємність* у енергоречовинному обміні, що підтверджується як антропологічною (фізіологією організму), так і функціональною (розмноженням, харчуванням) *спорідненістю* між людиною і твариною.

II. Дія двох природних супе-

У ЛЮДСТВА Є ШАНС ВИЖИТИ! РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ ТЕРОРИЗМУ, КОНФЛІКТІВ І ВОЄН

владні структури нагромаджують та розподіляють засоби існування. При цьому головним інструментом політики є економіка, що полягає в насильницьких способах видобутку засобів існування, насамперед їжі, при цьому гроші є їх еквівалентом і мірою. Таким чином, йде постійна боротьба двох сил за засоби існування за принципом: з одного боку, агресивне, хитре бажання відняти їх за будь-яку ціну, з іншого боку — сила, не здатна віддати. У цій боротьбі завжди перемагає сильніший. Тому ця дія, як і сам принцип, характеризує низький — тваринний — рівень виживання людини як біологічного виду.

ПРИЧИНИ? ОСЬ ВОНИ!

Протиприродне для людини застосування фізичної сили (насильства), як основного засобу в процесі життєзабезпечення на даному етапі її еволюції зумовлено такими причинами, як:

1. Дуже низький рівень розвитку сучасної людини як біологічного виду.

Недосконалість сучасної людини зумовлена, насамперед, її роздвоєністю між двома еволю-

речностей:

— *суперечність, спричинена дією антиентропійного принципу розвитку живої речовини.*

Відповідно до цього принципу жива речовина при життєзабезпеченні, що здійснюється винятково через процес постійного видобутку їжі, повинна мати мінімальні витрати своєї внутрішньої енергії. Внутрішня енергія живої речовини, її кожної біологічної системи має закономірно накопичуватися задля реалізації основної функції живого — розмноження. Ця суперечність спричиняє одну із наймерзенніших людських вад — лінощі, котрі є гальмом активного вдосконалення людини, що неминуче породжує ще й такі вади, як гордіня, гнів, нечесність, одним словом — зло;

— *суперечність між інстинктом розмноження (основної функції живого) і потребою в їжі та просторі, як фатальна й неперимірувана суперечність між свободою і необхідністю.*

На цю закономірність вказував Томас Мальтус ще в 1798 році. Відповідно до об'єктивно існуючих законів кількість народонаселення збільшується в геометричній прогресії, а видобуток засобів існування, насамперед їжі, — в арифметичній. Усунення диспропорції здійснюється за до-

помогою законів Природи (голод, холод, хвороби, епідемії) і за рахунок соціальних дій (злидні, рабство, насильство, конфлікти, війни). **Фактично війна є закономірним процесом природного добору в межах єдиного, функціонально невідновлюваного, а тому недосконалого, біологічного виду — Homo Gastro Faber (людини — майстра шлунку) — за ознаками тваринного світу: агресивності і хижості. При цьому завжди передусім знищуються розумні індивіди.** Весь трагізм людської історії — на шляхах видобутку їжі, адже вона при цьому спрямовує свою діяльність лише на удосконалювання знаряддя вбивства!

Концепції активної еволюції, є природним, еволюційним розв'язанням проблеми. Прикладною роботою наукової Концепції активної еволюції є розроблений на біохімічному і генетичному рівнях науковий проект “Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях порятунку цивілізації”, відповідно до якого практично реалізується процес активної еволюції людини, тобто якісний еволюційний стрибок через якісну зміну її енергоречовинного обміну з навколишнім середовищем.

Важливо відзначити, що розроблений науковий проект “Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях порятунку цивілізації” узгоджується з найбільш значимим відкриттям XX століття в галузі біології — відкриттям автотрофних тварин. Отож ланцюг еволюції живої речовини замкнувся. Природа сама подбала про збереження живих свідків — автотрофних тварин, як найбільш значимої ланки в єдиному ланцюзі еволюції живої речовини і, отже, дає нам підтвердження реальної можливості переходу людини як біологічного виду на автотрофне харчування — реальної можливості порятунку. Ясна річ, у парі з духовним розвитком: зміна енергоречовинного обміну людини як саморегулюючої і самовідновлюючої біосистеми закономірно і неминуче приведе її до еволюційного наслідку — функціонального вдосконалення й досягнення гармонії: внутрішньої (душі й тіла) і зовнішньої (з біосферою).

Людина зазнає також якісних змін на антропологічному рівні, а саме:

— значно збільшиться якість Розуму, сягнувши 100% його використання, що засвідчить перехід на активний — ноосферний етап розвитку;

— значно зменшиться кількісний показник фізіологічної можливості функції розмноження, що визначатиметься Розумом;

— значно збільшиться тривалість Життя.

Автотрофне природно-генетичне харчування, що ґрунтується на забезпеченні харчової ніші організмами, котрі створюють необхідні для свого життя органічні речовини з неорганічних у процесі фотосинтезу, стане єдиним і надійним способом лікування хвороб століття, — завдяки усуненню причин їхнього утворення і розвитку. Людина стане досконалою космічною істотою, часткою планетарної соціально-природної системи, з єдиною мовою — мовою того народу, що відкриє людству шлях спасіння і безсмертя, тобто шлях активної еволюції. **Іншого шляху порятунку людства та біосфери планети Земля — нашої спільної оселі в живому просторі Космосу — я не бачу!**

•

Віктор ЛУЦЮК,
академік Російської академії Природничих наук, автор наукового проекту “Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях

ЩОБ ВИЖИТИ, МУСИМО СТАТИ ДОСКОНАЛИМИ

Перемога Розуму Людини над смертю, тобто над своєю основною недосконалістю, передбачена ще М. Ф. Федоровим, розвинута до наукової і соціальної думки К. Е. Цюлковським, В. Ф. Купревичем і В. К. Винниченком, науково обґрунтована як закономірна еволюційна неминучість академіком В. І. Вернадським і розроблена нині на рівні

Для кожного, хто не охолює до своєї історії, кому не байдуже “звідки пішла руська земля”, пам’ятні хрестоматійні слова: “Так почнемо ж оповідку цю... І було три брати: один на ймення Кий, другий Щек і третій — Хорив, а сестра в них була Либідь. Сидів Кий на горі, де нині узвіз Боричів, а Щек сидів на горі, котра нині йменується Щекавицею, а Хорив на третій горі, яку накликали за його ім’ям Хоревицею. І збудували містечко на ймення старшого свого брата та освятили його Києвом”. Правда ж, нині важко уявити нашу історію без цієї випадком збереженої духовної пам’ятки?

“Повість временних літ” дійшла до нас у двох літописах — Лаврентіївському та Іпатіївському. Перший, як вважають дослідники, створив (а було б точніше — переписав) 1116 року ігумен Видубицького монастиря Сильвестр; через два роки з’явилася ще одна редакція, ім’я укладача якої залишилося невідомим. Тексти, розміщені в цих літописах, переписані з первісного твору, автором і упорядником якого вважають ченця Києво-Печерського монастиря Нестора. Повість у первісному написанні, на жаль, не збереглася.

Чим же цінна пам’ятка? Насамперед історичним джерелознавством та художньою вивершеністю. На високому мистецькому рівні відтворено оповіді про виникнення східнослов’янських племен і їх писемність, дату заснування Києва та родовід давньоруських князів. Нащадки мають змогу дізнатися про міжусобицькі чвари, нелегку боротьбу, яку вели наші далекі предки з кочівниками. Щоправда, окремі події, пов’язані з історією Київської Русі, висвітлюються в “Повісті...” з деякою тенденційністю. Досить лише одного факту — взаємин великокняжої верхівки із сусідніми землями Древлянщини. Завжди вони були складними й суперечливими. Київські князі повсякчас намагалися упідлеглити древлян, нехтуючи елементарними нормами взаємовідносин.

У літописі в цілому об’єктивно висвітлено постать Ігоря. Його названо вовком, котрий “пішов до древлян по данину і збільшував до попереднього податку новим, і вчиняли насилля над ними вої його”. Однак в складній ситуації жорстокий вчинок Ольги (роком пізніше вона з численним військом оточила Коростень і спопелила його) літописець повністю виправдовує: “Захопила місто і спопелила його, міських старійшин полонила, а інших людей повбивала, ще одних віддала в рабство воям своїм, а решту залишила, щоб сплачували данину”.

Чим же заслужила в Нестора таку симпатію Ольга? Лишень тим, що підступно обдурила довірливих лісовиків, — сповістивши, що йде справляти тризну по чоловікові — і жорстоко розправилася з волелюбним народом. Літописець про ці факти, звісна річ, умовчує, оскільки був речником північної верхівки.

Хоч би як там було, але цікавлять насамперед фактичні матеріали з історії Київської Русі. Звівши їх у цілне художнє обрамлення — своєрідну повість, літописець у такий спосіб залишив своїм нащадкам першознавші студії про нашу сиву минушину. Це наводять на думку, що народженню такого твору неодмінно передували більш ранні літописи й художні житія, на ґрунті яких власне й міг з’явитися національний шедевр, але які з певних причин не дійшли до нас.

Про його автора знаємо мало. Роки народження, як і смерті, точно невідомі. Незаперечне лише одне: для свого часу це була високоосвічена людина. Щоб прислужитися своїй історії, він 1073 року постригся в ченці Києво-Печерського монастиря. Такий вибір був цілком виправданим, адже культурно-мистецьке і освітнє життя в ті часи зосереджувалося переважно при монастирських резиденціях. Маючи доступ до рукописних джерел, Нестор невипадково вивчав їх і, водночас, сам прилучався до створення духовного підмур’я вітчизняної культури.

Фото О. Кутлахметова

ЛІТОПИСЦЯ ВИСОКЕ ЧОЛО

ри. Як вважають дослідники, йому належать також “Читання про життя і згублення... Бориса та Гліба”, церковно-історичний твір “Житіє Феодосія, ігумена Печерського”.

Але найвизначнішою пам’яткою, безперечно, залишилася “Повість временних літ”, що датується 1113 роком. Подальші вістки про життя й діяльність літописця губляться. Цю дату прийнято вважати й роком смерті ченця. За тодішніми звичаями Нестора було поховано в Ближніх печерах Києво-Печерського монастиря.

Вітчизняна історіографія робила чимало спроб дослідити призерхлі глибиною віків віхи життя видатного діяча і письменника давньоруської культури. Проте в природі, на жаль, існує певна закономірність — втрачені на бурхливих історичних перехрестях “автографи часу” не завжди вдається повернути; особливо це стосується духовних пам’яток як найбільш уразливих.

Дослідників цікавило зокрема, яким був славетний охоронець історії? Ретельно змальовуючи “давно минулі літа” отчої землі, він не залишив по собі жодного документального портрета. Щоправда, грішне було б скаржитися на неувагу до цієї особи.

Починаючи з сімнадцятого століття, над відтворенням образу вітчизняного історика працювала не одна когорта митців.

До нас дійшла галерея персоніфікованих зображень Нестора, більшість з яких позначені високим рівнем художнього відображення літописця в графіці, живопису, гравірувальних та скульптурних композиціях. Усі вони, хоча й виконані на належному професійному рівні, не можуть, однак, претендувати на достовірність.

Сподіванки на “живу” зустріч зі славетним літописцем, здається, вже були нереальними. І ось у радянській криміналістиці з’являється новий метод, запропонований відомим антропологом, археологом і скульптором М. Герасимовим. Його практична цінність у тому, що будь-які м’які частини обличчя можна відтворити за допомогою черепа. Така пластикна “операція” майже безпомилково “оживляє” первісний типаж людини. Завдяки саме цій методиці були реконструйовані скульптурні портрети Ярослава Мудрого, Андрія Боголюбського, Тимура, Улуг-бека, Івана Грозного, а також жителів трипільських поселень на території України. Відтак з’явилася надія зустрітися “зі справжнім” Нестором-літописцем, оскільки його останки добре збереглися.

Першими за цю нелегку й копітку справу взялися спеціалісти Інституту археології АН УРСР доктор біологічних наук О. Данилова та кандидат історичних наук С. Сегеда. Вони провели детальне антропологічне обстеження ос-

танків літописця і, на основі наукових зіставлень, створили, якщо можна так висловитися, автобіографічний негатив: Нестор був середнього зросту (165 сантиметрів), худорлявий, із явними ознаками астеничності, спина сутулувата, а вказівний на праворуччій пальці од надмірного фізичного навантаження морфологічно найбільш розвинений. Усі ці ознаки добре узгоджувалися з розумовою діяльністю людини. Нестор, як ми знаємо, впродовж багатьох років невтомно працював над рукописами, а отже, вів малорухоме життя. За допомогою антропологічних даних вдалося встановити й середній вік — 65 років, що цілком відповідає історико-літописним свідченням.

Залишилося провести антропологічну реконструкцію. Делікатну роботу доручили одному з учнів Герасимова — судово-медичному експертові при науковій лабораторії пластично-антропологічної реконструкції Інституту етнографії Імені М. М. Миклухо-Маклая АН СРСР С. Нікітіну. Після скрупульозно проведеної роботи невдовзі було виліплено бюст нашого найдавнішого літописця й просвітянина, з ім’ям якого пов’язана ціла епоха вітчизняної культури.

Наближений до реального відтворення бюст Нестора-літописця експонується нині в Києво-Печерському заповіднику. Саме тут вісім століть тому в історичному місці давнього Києва, схилившись над письмовим столом, він трудюбно поскрипував гусячим пером, вимережуючи безсмертні рядки, звернені до сучасників:

“Ось повість временних літ, звідки пішла руська земля”. Не помилимося, коли скажемо: без глибокого коріння родовідної пам’яті — а саме такою є “Повість...” — ми багато чого втратили б, духовно збідніли, недорахувалися і недооцінили б. Будь-яка людина, як і народ у цілому, не може існувати без свого генетичного коду. Саме тому до постаті нашого найпершого літописця завжди була прикута пильна увага з боку як вітчизняних діячів культури, так і наших зарубіжних ідейних апологетів. Декому хотілося б позбавити нас вітчизняної пам’яті, не тільки кидаючи тінь на нашу історію, а й піддаючи сумнівам достовірності літописів чи приписуючи їх собі. Не випадково прогресивні діячі науки і культури в 1873 році при Київському університеті створили науковий осередок “Історичне Товариство Нестора-літописця”, яке чимало посприяло і популяризації історичного минулого нашого народу. Протягом 1873 — 1917 років ця наукова установа доклала чимало зусиль, щоб якнайповніше дослідити давні пам’ятки.

Активна діяльність Товариства мала широкий розголос. Це підтверджує й той факт, що до його роботи були залучені відомі вчені не тільки Києва, але й Харкова, Петербурга. За 33 роки вийшло 24 томи “Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца”, в яких з’явилися праці І. Срезневського, М. Комарова, І. Лучицького, П. Єфименка, Д. Багалія, О. Левицького, Л. Падалки, І. Каміна. Праці відомих учених допомогли повернути із забуття чимало фактичного матеріалу, котрим користуються й сучасні дослідники.

Сьогодні, оглядаючи з нових позицій свою історію, інакше оцінюємо деякі критерії, котрі нерідко фальсифікувалися або навмисне замовчувалися. Тому варто з більшою увагою поставитися й до нашого найпершого літописця. Одним з таких виявів могло б бути присвоєння його імені музею “Історії Києва”, при якому б годилося створити гурток палких дослідників нашої історії. Адже саме з містом над Дніпром пов’язана діяльність Нестора.

Через вісім століть знову повернувся до нас літописець. Експонований бюст дає змогу уявно перенестись углиб на кілька епох історичного літописання, уважніше придивитися до мудрого погляду, високого чола як символу пам’яті нашої історії, котра нагадує: діяння людини безсмертні, якщо вони служать народові!

●

ПРО ТРИПІЛЬЦІВ, СЕМІТІВ ТА НЕЗБАГНЕННУ УКРАЇНСЬКУ ДУШУ

Трипільська археологічна культура посіла особливе місце в українській національній свідомості. “Незбагненна українська душа” обирає за свою матір із сотні різноманітних археологічних культур України саме Трипілля. Причини такого вибору ірраціональні і не піддаються логіці здорового глузду. На питання де, як і коли жили трипільці, більшість прибічників трипільського походження українців відповідають приблизно так: “Де і коли вони жили, не знаю, а що були українцями — знаю точно”.

Однак, врешті-решт, хто сказав, що національний міф, як важлива складова національної самосвідомості, обов’язково має будуватися за принципами наукової логіки? Скоріше навпаки.

Так чи інакше, я не вважаю трипіль-

Один з головних шляхів розселення найдавніших землеробів і тваринників починався в Південній Анатолії й вів на захід островами Егейського моря в Східну Грецію. У VII тис. до н.е. вихідці з Анатолії принесли із собою на південь Балканського півострова навички відтворюючого господарства, культурні рослини (пшеницю, ячмінь, сочевицю), домашніх тварин (вівці, кози), близькосхідну культуру та мову. Ці люди належали до східно-середземноморського антропологічного типу, який характеризується грацильністю (тонкокістністю), невисоким зростом, темною пігментацією, скошеним чолом і великим носом своєрідної форми.

Поступово просуваючись на північ, нащадки найдавніших близькосхідних хліборобів досягли Дунаю і рушили його долиною на захід у Центральну Європу й на схід у Правобережну Україну. Так, разом із навичками землеробства і тваринництва, близькосхідний за походженням етнокультурний комплекс поширився в VII – IV тис. до н.е. в Південній та Центральній Європі. Трипільська культура — яскравий прояв цього культурно-історичного явища між Східними Карпатами і Дніпром.

Північними сусідами цих найдавніших землеробів Європи були аборигени — мисливці та рибалки Німецької, Польської, Поліської низовин та Лівобережжя Дніпра. Ця первісна, досить відстала людність у V – IV тис. до н.е. розвивалася під прогресивним впливом більш розвинутих прибульців із півдня. Від людності балкано-дунайського неоліту аборигени-мисливці лісової зони Європи отримали навички виготовлення глиняного посуду, землеробства, тваринництва, примітивної металургії міді тощо.

Пізніше, в IV–II тис. до н.е., на базі згаданої місцевої людності постала індоєвропейська сім’я народів, до якої належить переважна більшість мешканців сучасної Європи. Більшість дослідників вважає, що формування праіндоєвропейської мови та культури почалося в V тис. до н.е. в Південній Україні в ході контактів із трипільцями місцевої людності лісостепового Подніпров’я та Лівобережжя. Від трипільців та інших представників балкано-дунайського неоліту пращури індоєвропейців отримали згадані новації. Однак, всі вони запозичувалися разом із відповідною термінологією. Новітні дослідження лінгвістів довели, що сільсько-господарська лексика індоєвропейських народів значною мірою має близькосхідне походження.

Особливо багато землеробських та тваринницьких термінів, назв продуктів харчування, предметів побуту індоєвропейці запозичили у прахаттів та прахуритів, прабатьківщина яких розміщувалася в Малій Азії. Це і зрозуміло, адже саме звідси у VII тис. до н.е. прийшли в Схід-

ну Грецію пращури балканського неоліту. С. Старостін (1988) наводить велику кількість мовних запозичень з хаттської та хуритської мов в індоєвропейських, в т.ч.: akuo- кінь, kago- коза, porko- поросся, hvelena- хвиля, вовна, auig- овес, pag- ягода, rughio- рож, жито, lino- льон, kulo- колоти, спис, gueran- жорнов, sel- село, dholo- долина, arho- ареал, простір. tuer- творог, sug- сир, bhar- ячмінь, renkue- п’ять, klau- ключ, medu- мед, солодкий, akro- поле, bar- зерно та багато інших.

Український лінгвіст із Москви В. Ілліч-Світич (1964) відзначав, що певну частку своєї аграрної, тваринницької та побутової лексики індоєвропейці запозичили з таких близькосхідних мов, як шумерська, прасемітська, еламська. Як приклад запозичень із прасемітської мови дослідник наводить слова: tauro- бик, gait- коза, agno- ягня, bar- зерно, dehno- хліб, зерно, kern- жорнов, sekur- сокира, nahu- посудина, корабель, has- ter- зірка, septm- сім та ін. З мови шумерів індоєвропейці запозичили корені: ko- u- корова, reud- руда, auesk- золото, du- eg- двері, hkor- гори та ін. Думаю, В. Ілліч-Світич обрав невдалий термін для позначення частини згаданої лексики. Семіти виділилися з афразійської спільноти Східного Середземномор’я не раніше III – IV тис. до н.е. А близькосхідні запозичення в індоєвропейських мовах сталися не пізніше V тис. до н.е. Тому те, що В. Ілліч-Світич звав семітською лексикою, по суті, є афразійською.

Отже, простежений археологами та антропологами генетичний, культурний, антропологічний зв’язок балканського неоліту, а через нього і трипільської культури, з південноанатолійським центром становлення хліборобства й тваринництва підтверджується новітніми лінгвістичними дослідженнями. Численні хатто-хуритські лінгвістичні запозичення в мовах індоєвропейців, які отримали навички хліборобства та скотарства разом із відповідною термінологією від культури балкано-дунайського неоліту, у т.ч. трипільців, дають підставу припускати, що останні в етно-мовному відношенні були

Жіноча статуетка трипільської культури (перша половина V тис. до н. е., с. Олександрівка Одеської області)

споріднені з хатто-хуритами Малої Азії VII–IV тис. до н.е. Однак, присутність серед індоєвропейських лінгвістичних запозичень шумерських, афразійських, еламських термінів свідчить, що балкано-дунайський неоліт не був монолітно хатто-хуритським. Очевидно, було кілька різноетнічних міграційних хвиль з Близького Сходу в Грецію, у яких різною мірою брали участь не тільки хатто-хурити Анатолії, але й представники інших стародавніх етносів Близького Сходу.

Незважаючи на певну строкатість, балкано-дунайський неоліт, в т.ч. трипільська культура, генетично, культурно, антропологічно, а також етно-мовно тісно пов’язані зі згаданими етносами Близького Сходу, які не належать до народів індоєвропейської мовної спільноти. Оскільки українці, на відміну від трипільців, є індоєвропейцями, то немає вагомих підстав вважати трипільців українцями. Українська культура та мова принципово різняться від культури та мови стародавніх народів Близького Сходу та їхніх родичів трипільців.

Однак було б неправильно цілком заперечувати роль трипільців в українській генезі. Як і інші стародавні народи України (скіфи, сармати, готи, фракійці, балти тощо), трипільці не були українцями, але певною мірою були їхніми пращурами. Адже елементи культур згаданих етносів стали органічними складовими неповторного українського етнокультурного комплексу, який, на мою думку, склався в V – VII ст., тобто у ранньому середньовіччі. Саме в цей час формувалася етнокультура більшості великих народів середньої смуги Європи: французів, англійців, німців, сербів, хорватів, чехів, словаків, поляків та ін.

Отже, українці не кращі, але й не гірші за інші народи Європи. Їхній етногенез — це об’єктивний процес, зумовлений універсальними законами етнотворення континенту. Оцінювати ж концепції походження українців чи будь-якого іншого народу мірилами патріотизму чи романтичних сентиментів — безглузда і контрпродуктивна справа.

Леонід ЗАЛІЗНЯК,
зав. відділу археології кам’яного віку Інституту археології НАН України,
доктор історії, проф. НАУКМА

Посудина з мальованим орнаментом трипільської культури (перша половина IV тис. до н. е., с. Кирилівка Одеської області)

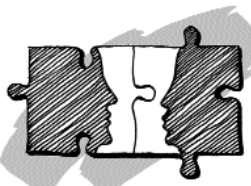
ців, що прийшли в Україну у V тис. до н.е. з території Трансильванії та Молдови, ні українцями, ні, тим більше, семітами, як помилково написала “Україна молода” 12.09.2001. Отже, що відомо науці про генезу та етнічну належність трипільців?

Сучасний рівень розвитку археології дозволяє ставити питання про визначення етно-мовних характеристик людності, що полишила в лісостепах Правобережної України пам’ятки трипільської культури. Археологічні дані неспростовно свідчать, що Трипілля є крайнім північно-східним проявом своєрідного світу найдавніших хліборобів Європи, відомих під назвою балкано-дунайського неоліту. Але й на Балканах ця людність не була автохтонною і прийшла сюди з Близького Сходу, точніше, з півдня Малої Азії.

Річ у тім, що близько 10 тис. років тому криза мисливського господарства в Сирії, Палестині, на півдні Анатолії зумовила винайдення й поширення відтворюючого господарства — мотичного землеробства і примітивного тваринництва. Вирощування пшениці, ячменю, розведення овець, кіз забезпечило суспільство їжею і призвело до демографічного вибуху на Близькому Сході. Надлишки людності почали розселятися на сусідні, малозаселені терени: на схід до Індії, на південь в Аравію, на захід у Північну Африку.

Фрагмент жіночої статуетки трипільської культури (перша половина V тис. до н. е., с. Олександрівка Одеської області)

СВЯТО МОВИ ЗІ СЛЮЗАМИ НА ОЧАХ

Закінчення. Початок на с. 1

Охолонь, читачу! На наших святах не заведено кидати гасла “За мову і волю”, “Свобода або смерть”, співати інтернаціоналістське “Ми всіх катів зітрем на порох... Чуєш? Сурми заграли, час розплати настав... Держава дбає не про нас... Доволі кривди і образ!”; “І як один помрем в борні за... неню” або щось таке з народних пісень. Ми не чеченці і не баски: у нас, завважте, жодного імпершовініста не вбито і не скривджено. Байди, Наливайки, Кривоноси, Богуни, Палії, Довбуші, Сірки, Залізники, Гонти, Кармалюки, Кобилиці між нами, християнами, — перевелися. Нашу віру — деформовано. Генофонд — прополено. Нам довели, що так і треба. Що ми всі гуртом — “славних прадідів великих правнуки погані”.

Коли, читачу, кривда тебе таки зачіпає і ти не взірець терплячки, то від тебе чекають одного — щоб ти поспівав осанну “слов’яності”, поскиглив-поплакався над своєю мовою, та й знову розслабився перед телезобувачем, який тобі скаже, що купувати, за кого голосувати, хто красивий і хто чесний. А головне, чого ти нізачо не помітиш, — він тебе переконає, хто єси ти сам. Ти можеш навіть кипіти благородним гнівом, вимагати очистити Україну від усіх цих інтерів та айсітіві вкупі з колоніальною пресою. Але тобі, сякому-такому екстремістові, мазепинцеві, петлюрівцю, бандерівцю, націоналюзі, нізачо не дадуть спокійно, пристойно, аргументовано й по-діловому обговорити на людях, як це зробити найкраще, крок за кроком, — щоб від того і користь суспільству була неабияка, і ті нувориші-скоробагатики, що, напускаючи тхорячого чаду в ефір, ссуть народну кров, знайшли в собі хист робити щось порядніше. Тебе й на версту не підпустять до важелів управління соціальним процесом, а тільки сунешся — пустять кров зразу, не вагаючись. Ще й роздзвонять усім, що побито й принижено тебе з благословення Господа. І внуки скажуть, що так “історично склалося”. Хоч спали себе на Чернечій горі, як це зробив О. Гірник, відчайдушно протестуючи проти русифікації, — діла не буде. Не жди сподіваної волі — її приспано. Москва та її сатрапи слюзам не вірять.

Раб не має поняття, що таке свобода. Раб добре знає, що таке рабство, і свободу він бачить тільки по-рабському, не мислячи себе та інших поза межами координат “хазяїн — раб”. Уявити щось третє він просто не годен. Скільки разів так бувало, як у Боспорському царстві, де жодних змін у соціальному устрої не сталося, коли повсталі раби зробили рабами своїх господарів. На гробниці фараона Рамзеса III написано: “Кожен раб мріє не про свободу, а про власних рабів”. Найгірше для спільноти — бути очоленою хопуєм.

Ми бачимо Україну через фільм “Вогнем і мечем” гонорарного Б. Ступки, а не через “Берестечко” гонорової Л. Костенко — поетеси, яка відмовилася начепити на себе орден, що ним обласкано Б. Сльщина і П. Лазаренка. Не її Марусю Чурай, не славу Богуславку, не Олену Телігу, а мильну гаремну інтриганку Роксолану, патріотку-путану, всаджують у свідомість наших вихователюк і молодих матерів. Із молодіжної газети: дяді підпоїли хлопчаків і повели в бордель, де ті надидали трьох своїх учительок. Тисячі українок-“наташ” торгують собою по всіх столицях. Ми живемо в державі, де на виборах замовляють відсоток голосів за самого себе своїм намісникам і церберам, шантажуючи їх звільненням із посад, і звільняють усіх, хто не виконав плану з поголів’я “лохів” — йолопів, чий голос вкрадено. За таких умов у державному апараті можуть залишитися тільки злочинці, а у вищому керівництві — одні “пахани”. Щоправда, є ще одна умова: якщо “в низах” боязка лінь рабів та скиглів переважить винахідливість відважних і завзятих лицарів.

З газети “Дзеркало тижня” від 16 лютого 2002 р.: “Останнім часом українські фахівці констатують помітне зростання у дітей і під-

літків різноманітних мовних патологій. “Лідирує”... заїкуватість. ...За статистикою, майже в 70 % випадків до розвитку заїкуватості призводить психологічна травма, отримана в ранньому дитинстві. І, хоч як це сумно, винуватцями такої травми мимоволі найчастіше стають найрідніші люди”.

Народ плодить недорік, а точніше, школа і ЗМІ обділяють його запасом слів та вмінням застосувати їх для досягнення мети поза строго встановленою матрицею. Цією матрицею насамперед і є мова. Наукою і ділом Європа і вся цивілізація давно довели: мова — найперше й найпотужніше знаряддя людини у будь-якій галузі. Мова формує і визначає свідомість. Мова творить людину і націю. “У почині було Слово... І Богом було Слово... Усе через Нього постало”. Щоб не бути рабом і не дати дурити себе, сучасний громадянин України — той самий пересічний суржикомовець — мав би практично володіти азами семіотики, структурної лінгвістики, герменевтики, риторики й стилістики, нейролінгвістичного програмування, мистецтва реклами й секретарями “піару” та й просто своїм голосом, не кажучи вже про мовну грамоту. А також уміти застосовувати в ділі місткі ідеї з класичних праць Вільгельма фон Гумбольдта, Олександра Потебні, Мартіна Гайдегера, Ганса-Георга Гадамера, Клода Леві-Строса, Романа Якобсона, Михайла Бахтіна, Ролана Барта, Мішеля Фуко, Жака Деріди, Поля Рікера, Річарда Рорті, Кліфорда Гірца та інших у цій вервечці. “Не дуріте самих себе, Учітесь, читайте”, — заповідав Кобзар, перегукуючись з Конфуцієм, який казав: “Аніж нарікати на темряву, то ліпше запалити свічку”. А також з Френсісом Беконем: “Знання — сила”. І з Біблією: “Пізнайте істину й істина зробить вас вільними”.

Нам накидають елейний забобон “безконфліктного розвитку” мов. Тоді як насправді розвиток якраз і є ніщо інше, як боротьба суперечностей, а поступ у будь-якій сфері може відбуватися лише коштом регресу в іншій і за рахунок її ресурсів. Під промовистою назвою — “Мовні конфлікти і гармонізація суспільства” — провели наукову конференцію торік 28–29 травня в рамках Європейського року мов Товариство української мови та Громадський добродійний фонд ім. І. Білозора спільно з Київським університетом ім. Т. Шевченка, Києво-Могилянською академією і кількома академічними інститутами. Учене зібрання підтвердило думку авторитетної дослідниці Л. Масенко про те, що взаємини двох основних мов в Україні “визначають не гармонійне співіснування і взаємодія, а конфлікт і боротьба, яка триватиме доти, доки на цій території не перемаже одна з них” (Мова і політика. — Київ, 1999, с. 5). Але ще вагомішою є інша риса нашої доби і країни: вперше провідним мотивом конференції став пошук раціонального й гідного кодексу змагання “більших” і “менших” мов у ситуації багатомовності.

Такий кодекс сьогодні кінче потрібен. І не про людське око, а для нас самих. Бо що виходить? Подав, скажімо, Президент України до Верховної Ради в Європейський рік мов (12 вересня) проект закону про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, а в ньому — жодного натяку на те, що за Хартією державна мова має виключні права на території своєї країни і охороняється державою не декларативно. Немає акценту й на тому, що Хартія зобов’язує нацменшини дбати про мову свого громадянства, яка розглядається в Європі як вагомий і незамінний чинник соціальної гармонізації і консолідації суспільства в націю. А що особливо прикметно — поза списком із 13 мов нацменшин у проекті опинилися мови, які перебувають на межі зникнення, оскільки народи, що ними говорять, не мають своїх державних утворень (наприклад, кримчацька, караїмська, ромська). Певна річ, проект писався з оглядкою на посольства. Така дискримінація суперечить букві й духу Хартії, покликаної захистити

Віталій Радчук

рідкісні мови насамперед. Мало того, вона йде врозріз з ідеєю Європейського року мов, що його Рада Європи оголосила на захист мовного розмаїття. Яке діло ПАРЕ або послу Росії п. В. Чорномірдіну до того, що в Україні на очах зникають багатющі українські говори і майже зник самобутній ідиш, що власне слов’янський компонент у корінній мові не поповнюється, а витісняється англійщиною, яку зледачілий рабський розум не в силі перекласти, хоч вона цілком перекладна? Схоже, сам кобзарський край годен лише напридумувати олімпіад, як-от “Інтелектуал XXI століття”, де міркою розуму є не своя, а чужа мова (чи довідка, що її знаєш), та запровадити косооку шкільну реформу, віддавши пріоритет іноземній мові з 2-го класу до 12-го, — мало не на все учнівське дитинство, — щоб побільшало чужого “фольклору” у ліфтах, на стінах споруд і парках. Бо де ж іще може школяр нею вільно виразити себе?

Вочевидь, приєднання до Хартії — крок зовнішньої політики з тяжкими наслідками для внутрішньої у мовній царині. Бо у себе вдома ми не маємо ані Концепції державного мовного будівництва, ані відповідного вимогам часу Закону про мови, ані спеціалізованих інституцій для виконання урядових програм мовного розвитку — останній суто наглядний підрозділ ліквідовано в Кабміні якраз у Європейський рік мов, після чого й Раду з мовної політики при Президентові розпущено, щоб не заважала додушувати ослаблені мови в Україні і серед них — мову громадянства. Тим часом державі кінче потрібна своя відкрита — а не замаскована — мовна політика (концепція, закон, програми, органи, фонди). Зокрема пропозиції автора цих рядків, обґрунтовані торік у численних радіопередачах і газетних виступах, підтримано сотнями листів, зболених і неабияк аргументованих, але годі догукатися до установ “народовладдя” чи домогтися від них бо-дай заперечення — не те що ділового відгуку.

Чому влада не розуміє і не хоче розуміти своїх громадян? Чи не тому, що надто багато було торік свят мови?!

Віталій РАДЧУК

ЗАЯВА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА” ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Від 1991 року, коли на Міжнародному конгресі українців, що відбувся в Києві, було висловлено думку про вироблення єдиних правописних норм для всіх, хто користується українською мовою, українці всього світу чекали на завершення цього процесу. Національна правописна комісія при Кабінеті Міністрів України, створена в 1994 році, після кількарічної праці її робочої групи, мала зібратися на підсумкове засідання 14 лютого 2001 року, щоб затвердити нову редакцію “Українського правопису”. Провідні українські мовознавці запропонували цілком обґрунтований проект мовного кодексу. Проте окремі мовознавці, що за радянських часів боролися з “націоналізмом на мовному фронті” та докладали всіх зусиль до “зближення української мови з російською”, організували шалену кампанію проти змін у правописі. Очолили цю кампанію академіки В. Русанівський та П. Толочко (останній до мовознавства не має жодного стосунку). Під їхнім впливом Президент України своїм указом на рік відклав затвердження нової редакції правопису.

Тепер Комісію передано з Кабінету Міністрів у розпорядження НАН України та Міністерства освіти й науки. 19 лютого цього року прем’єр-міністр України А. Кінах підписав постанову № 198, якою затверджено новий склад Національної комісії з питань правопису. Серед виключених — члени Центрального правління ВУТ “Просвіта” професори Анатолій Погрібний, Олександр Пономарів, Іван Ющук. Не залишилося в Комісії жодного з чотирьох українських мовознавців діаспори, навіть академіка НАНУ Юрія Шевельова. Замість згаданих і не згаданих тут шановних мовознавців до Комісії введено багатьох одиодумців В. Русанівського та П. Толочка.

Ми вважаємо, що такі зміни в Правописній комісії спрямовані на закріплення радянських правописних норм, які багато в чому не відповідають фонетико-морфологічним особливостям української мови і заперечують настанови знищених сталінським режимом видатних українських мовознавців минулого століття. Державна мова незалежної України повинна мати власний правопис, а не повторювати правописних недоладностей мови колишньої метрополії.

Українським правописом мають опікуватися українські мовознавці, а не секретарі фондів, археологи, історики та представники громадськості.

ЧИ ПОВЕРНЕТЬСЯ МОДА НА ДІТЕЙ?

Де вас подіти, діти? Жарт, який сьогодні звучить абсолютно серйозно. Діти в Україні набувають статусу найбільшої проблеми дорослого світу.

Усе починається з жінки. Вона ж задумана природою як матір, хотіли б цього модні наші емансипантки чи ні.

Ідеться не про інтимні стосунки між чоловіком і жінкою, а про втрату ними спільного — батьківського відчуття. Так, бажання молодих людей мати дитину може здатися цілковитим божевіллям, не кажучи вже про трійцю малят для “приросту”. Економічна криза, ризик добити уже підірване здоров’я, втрата молодості... Деякі уже повторюють за нашою зіркою Веркою Сердючкою, що “деті — это цветы на магіле свай батьків”.

І тільки “диваки”, “ненормальні” не мислять себе без дітей. Їм

ідеться не про вимушене батьківство, коли або “залетів” (мимоволі довершив свою сексуальну фантазію “продуктом любові”), або передаєш своє егоїстичне “Я” спадкоємцю, бо старий і боїшся зникнути назавжди. Дехто хоче дітей як заручника сім’ї. Так жінка тримає біля себе потрібного чоловіка чи навпаки. У цій ситуації виникає загроза формальності сімейних стосунків, коли “справжнє життя” вирує на стороні. Утім, помисли про дитину як гаранта сім’ї не є неправильними, бо з нею множаться шанси віднайти справжню любов. А те, що кожна жінка, як і кожен чоловік, хоче любити — доводити не треба, тим паче не надто багато людей досягають тієї любові.

Що ж ті, вибрані створити нове життя? Завагітніла — співчувають. Просто мода вагітніти до шлюбу, соромно бути цнотливою у 18, а тим паче — 20 років. “Залетом” і одружуються, а ще “економічна криза”, себе важко прого-

дувати, не те, що дитину виростити. “Покритки” сьогодні не топляться, як шевченкова Катерина. Популярні аборти. Це настільки буденна річ, що говорити про них, як про найважче (усвідомлене і сплановане) вбивство безгрішного твого дитяти — зайве. Яку цінність життя, яке материнство ще згадувати. Тут і “криміногенність”, і “неповага до людини”, і “демографічна криза”, і... Про яке щастя можна говорити, про яку націю, зрештою.

Завагітніла. “Аборт будете делать?” Такі “турботливі” запитання явно не стимулюють думки про материнське щастя, як і про відповідальність. Далі випробують лікарі-консультанти, що зневажають тебе за бідність та усі існуючі у світі хвороби, які ти ще не знаєш, але готова підчепити через панічний переляк, завданий цими лікарями. Майбутня матір “накручується” на постійний стрес, що завершується, негативно підсилюючись, пологами.

“Ув’язнення” породіллі у пологовому будинку, назване “захистом від інфекцій”, виглядає навіть не смішно, коли відсутні у тому ж будинку найпримітивніші гігієнічні умови. Ув’язнюють матір саме тоді, коли вона потребує найбільшої підтримки. Народжувати у присутності батька — фантазії, реальніші тільки для “досить замкнутих” людей. І ось стається чудо. Хоча усі вже давно говорять, що відривати дитя від матері у перші хвилини появи на світ — шкідливо, продовжують це робити, а про батька навіть не згадують, немов навмисне... Епопея, зрештою, триває доти, доки сім’я вирішує виховувати “уже готову до цього дитину”. Але щось не виходить. Ніхто нічого не розуміє. Коли ж визнають про “пренатальну культуру” і про те, що виховувати дітей після трьох років — пізно, залишається тільки плакати. Фрази про оптимізм будуть, мабуть, не лише недоречними — відверто глузливими. Виховання,

кажуть, — це здоров’я. А статистика каже, що 97% випускників шкіл в Україні — мають хронічні хвороби...

Можливо, настав час щось змінити. Можливо, настав час згадати про любов. Вона — найперше виховання. Любов, Бог, жінка як матір, чоловік як батько і захисник родини. Щастя усвідомленого материнства-батьківства, воно ж дає нам у дітях і радість, і віру, і певність у майбутньому. Тоді ти любиш дитину задовго до народження.

Максимум позитивної інформації дитя отримує після зачаття і під час вагітності: через музику, літературу, розмову, запахи, світло, почуття та емоції, через рух. Можна брати цю позитивну енергію і з землі (ходити босоніж чи ж торкатися руками), і у води, і в рослини, тварин... Словом, світовідчуття і світосприймання своєї дитини. Головне — хотіти. Можливо, мода на дітей ще повернеться.

ЯК ФРАНЦУЗИ НАШИХ СТУДЕНТІВ ПРИЙМАЛИ

Закордонні вояжі нашого “пролетарсько-селянського класу” мають здебільшого трагічний, заробітчанський присмак. “Дешева робоча сила” привозить звідти не тільки гроші, коли вдається уникнути українського-таки ж рекету, — а, передусім, купу негативних емоцій. Цивілізований європеєць і дикий азіат однаково не люблять наших мігрантів.

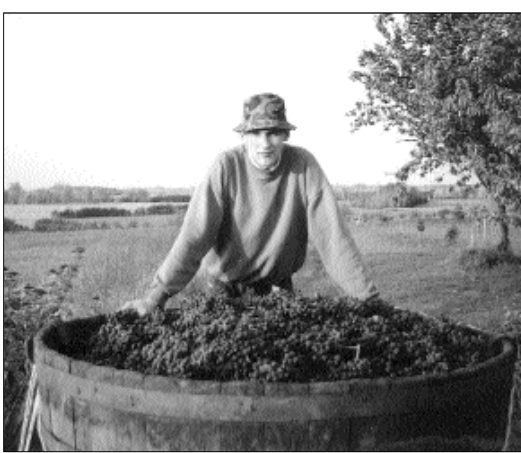
Статус студента дає додатковий шанс потрапити у так звану цивілізовану Європу. Такі програми, щоправда, відомі дуже обмеженій кількості людей, а надто якщо йдеться про безкоштовні поїздки. Вихід один — активно шукати і непогано вчитися. Знайдена нами французька неприбуткова асоціація “Дружба без кордонів” уже кілька років “організовує” поїздки у Францію студентів сільськогосподарського напрямку. До того ж, шанс мають як державники, так і приватники. Пікантне питання фінансів вирішує частковим субсидуванням уряд — не наш, французький. Тут і програми, і консультації, і постачання їхнього обладнання в Україну. Схоже на чудесну філантропію, надзвичайну любов французів до українців? А може, студенти зобов’язані відпрацювати гроші на чужій землі?

Про двомісячну подорож країною галлів розповів **Юрій Циган**, студент п’ятого курсу факультету механізації Національного аграрного університету.

Юрко вчив французьку ще у школі, але конкурс на рівень її знання у перший рік набору не пройшов. Довелося штурмувати мову з дня в день аж до наступного шансу, яким щасливо скористався минулої осені (поміж 33 інших студентів). Туди — літаком, за кошт асоціації, назад — автобусом, на самофінансуванні (до 150 доларів). Спрацювали непорозуміння, коли наша молодь зникла чи то у пошуку заробітку, чи то у пошуку розваг.

Розповідає **Юрій Циган**:

— Розкидали наш десант на французькій території у сім’ї фермерів, дібрані заздалегідь (подають заявки в асоціацію). Фермери, як правило, уже приймали нашу молодь, тож непорозуміння має виникати якнайменше. Мене приймало містечко Фротеней на Діві, що поблизу Пуатьє місцевос-

Юрій Циган тішиться зібраним врожаєм винограду

ті Пуато Шарант. Фермерське господарство Жан Марі і Монік Аршамбо займає 120 гектарів і вирощує кіз. Саме товариство кіз (аж 600 штук) наставляло і розважало мене протягом цих двох місяців. А ще було виноградне поле, що перетворювалося за моєю допомогою на сік (вино французи п’ють лише “хороше” — своїх грандів-виновиробників).

— **Не відчував себе безкоштовною робочою силою?**

— Аж ніяк. Допомога, коли хотів і міг, ніхто не примушував... Взагалі за контрактом мав брати участь у житті сім’ї, її виробничих клопотах. Зустріли мене фермери добре, була своя кімната у будинку, почувався навіть якимось родичем.

— **Яке воно, французьке життя? Жаб наївся?**

— Ні, на жаль, жаб не їв. Вони дуже дорогі. Але равликів пробував — досить смачні.

А життя фермерів десь о шостій починалося, як і в нас. Крім господарів, було ще три робітники. Один доїть кіз двічі на день, другий їсти їм дає (йому я найбільше допомагав). Третій, окрім догляду за козами, працює на полі. Часом, коли хтось із робітників у відпустці, працюють господарі. Фермерша тому і доїла кіз, коли я був.

— **Робітники — французи?**

— Так, сусід і два брати господаря. Вони постійно там працюють, одержуючи, зрозуміло, за це платню (казали, що на життя вистачає).

— **Не комплексували, що на брата працюють?**

— Які комплекси? Це нормальний процес...

Тепер про моє життя. Вставав не дуже рано, але й не лінувався. Міг попрацювати, тоді — сніданок. Обідав разом з родиною, збиралися всі. Якраз тоді найбільше спілкувалися.

— **А хто у них готує їжу?**

— Господиня десь на третину готує сама, здебільшого ж купують готові до споживання харчі. Що особливого? Зазвичай господиня качку смажила, картопляне пюре робила, дуже сподобався її крем на десерт. Рацион у принципі від нашого не відрізняється: уранці — молоко з хлібом, варення, на обід — гаряча страва (картопля, омлет, пшенична чи рисова каша...), на вечерю, як правило, їли те, що залишилося з обіду, салати. Постійно — сири різні (тверді, м’які), здивувала африканська страва із манної крупи, спеціального соусу, креветок.

— **Про Україну говорили з фермерами?**

— За обідньою розмовою найчастіше звучала історія Франції (господар дуже обізнаний у цьому). Зрозумів, що вони недолюблюють англійців. Їх знання про Україну зводилося до того, що це колонія Росії. Я навіть трохи гарячкував з цього приводу. Утім, вони вже були в Україні, в селі Гоголів Броварського району під Києвом. Найбільш дивувалося нашому феномену, коли людям зарплату роками не платять, а

столи для гостей ломляться від наїдків, напоїв, як на весіллі. Це ж справжнє українське чудо! Не встигли з обіду встати — уже вечеря...

Найбільше сподобалося мандрувати чужими краями велосипедом. У кожному маленькому містечку історія записана мінімум із сьомого століття. Куди б не приїхав — скрізь історичні таблички, покажчики, пам’ятки. Мало не в кожному другому населеному пункті того краю — своя фортеця. Відчувається якась вічність.

— **А господарюють вони інакше, ніж ми?**

— Так. Кожен фермер має свою спеціалізацію. Так диктує ринок. Сімейство Аршамбо сіє люцерну на сіно, пшеницю, ячмінь на дерть — козам. Продають деколи насіння люцерни, козяче молоко, соняшник. Якщо говорити про врожайність, то пшениця дає у них десь 90 центнерів з гектара (у нас в середньому — 30).

— **Ми що — працюємо гірше?**

— Французи доцільніше (не більше) використовують добрива, ефективніша і менш шкідлива для ґрунту техніка. Земля ж, до речі, набагато гірша за нашу — кам’яна, без гумусу. А техніку, як і ми, купують за кордоном (Нью Голанд, Джон Дір). Інша справа — паливо. Проблем із цим немає. Для сільгосптехніки воно продається набагато дешевше. Оподаткування теж не давить. У кінці року підбивається баланс купленого і проданого з ураху-

ванням ПДВ. Якщо закуплено на більшу суму, ніж продано — держава повертає цю різницю фермеру, якщо ж навпаки — повертає він державі. Є податок на чистий прибуток, який у цифрах не назву — не знаю. Але фермер пристойно живе і збиває капітал.

— **Як ти, Юрію, відпочиваєш там?**

— Майже завжди увечері був вільний, брав велосипед і мандрував околицями. По сусідству жила сім’я Мельників (українського походження). Це для мене було, мушу сказати, великою радістю. Гостював часто у них, їздили гуртом по країні. Цікаво, що один з Мельників навіть Нобелівську премію одержав (область генетики).

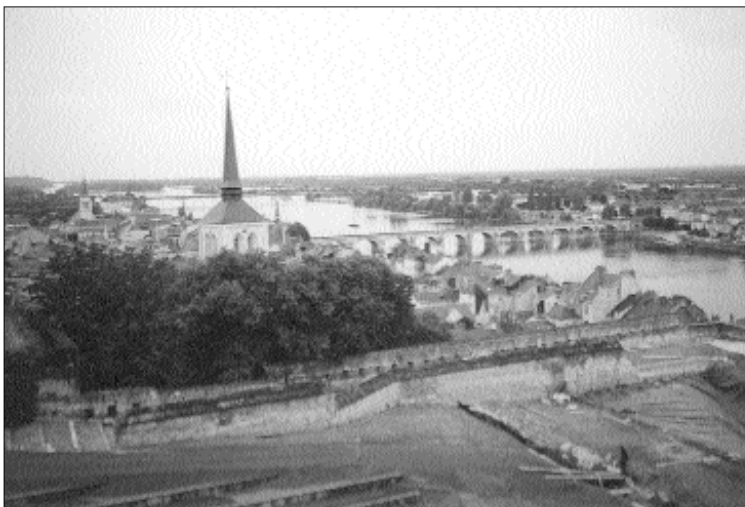
— **А сільськогосподарські продукти там дорогі?**

— Дуже і дуже дешеві (для французів, очевидно). Річ у тому, що у Франції їх виготовляється дуже багато, тому вони здешевлюються. Люди навіть почали сумніватися у якості цієї продукції. У свою чергу фермери проводять програму ФАР, доводячи, що їх товари є добрими. Організуються екскурсії споживачів на ферми, показують їм технологію виробництва. Тобто у нас проблема, чим нагодувати людей або за що купити харчі, а там — їх надлишок і дешевизна.

— **Загальне враження від французів...**

— Ті, з якими спілкувався, були добрими, веселими. Закінчилося стажування поїздкою усіх наших студентів по країні. Заїжджали у Париж, були в відомому монастирі Фонтевро, в замку Сумюр, де виробляють найкращі французькі вина, мочили ноги в Атлантичному океані, були і в Ля Рошелі. Цікаво, що сільськогосподарський коледж, де ми жили останній тиждень, має свою ферму, там студенти щороку проходять практику. Одним словом, усе було приємним і корисним. В інших країнах теж би хотілося поїхати по досвід...

Розмову вів
Олександр СОЛОНЕЦЬ

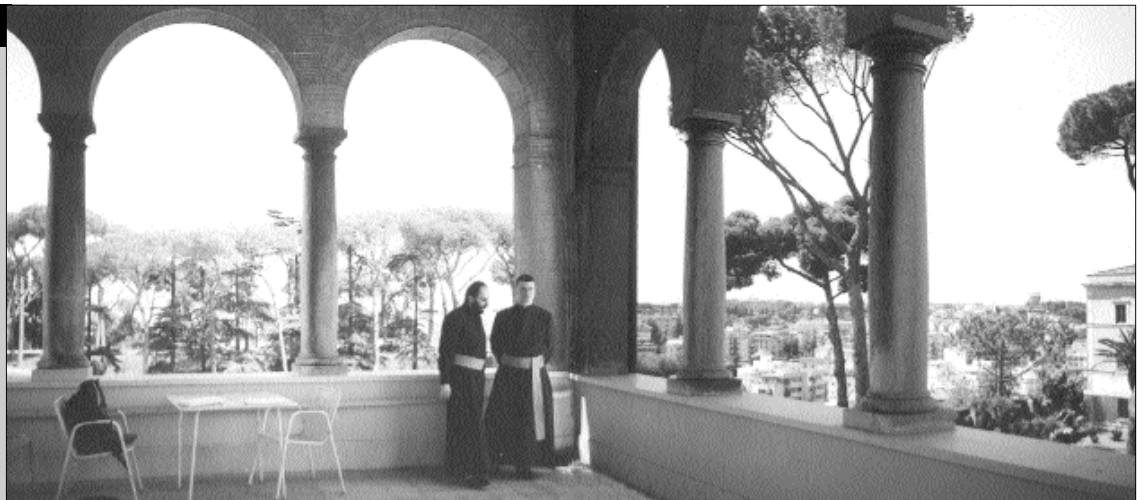
У замку Сумюр виготовляють елітні французькі вина

Фото О. Кулашметова

КАР'ЄРА

Моя співрозмовниця — Яна Петухова — уже другий рік студіює в Римському університеті. Її спеціалізація: соціопсихологічні

— **Панно Яно, від чого все почалося, з яких мрій?**

— Успішно склавши вступні іспити в педагогічний університет ім. М. Драгоманова, я не пройшла за конкурсом. І тут мені на очі потрапило оголошення про набір до Інституту релігійних наук св. Томи Аквінського у Києві. Пішла й не пошкодувала, бо закінчила його в 2000 році, з перевиконанням усіх моїх попередніх бажань.

— **Чим цікавий був для Тебе цей період навчання?**

— Передусім, можливість реалізовувати набуті знання в практичній діяльності: проводила катехези з дітьми в парафії, ставила театральні дійства. А головне — теологічна освіта давала мені величезні переваги в буденному житті, допомогла усвідомити його сенс і наповнити оптимізмом. На IV–V курсах також допомагала перекладати лекції на українську, а в парафії почала працювати як аніматор.

Навчаючись в інституті, я закінчила також курс офіс-менеджерів, пройшла співбесіди і з вересня мала приступити до праці секретаря-референта в одній відомій київській фірмі. Аж раптом мені запропонували поїхати до Риму, на подальше навчання в університеті. І тут я опинилася на роздоріжжі, бо мала інші, більш практичні наміри, а тут... неначе романтичний журавель у небі. Відомо — суцільні дебати. Вагалася. А тут треба негайно дати відповідь... Дала, думаю, правильну.

Між іншим, київський інститут нині є структурною одиницею римського університету "Анжелікум" (Ангел). Деякі лекції, зокрема, з менеджменту, загальної соціології тощо читають у Києві отці-професори з Риму. І диплом магістра, який отримуємо тут, в Україні, нам надає "Анжелікум". Єдина умова — треба написати і захистити магістерську роботу.

"Діяльність Святого Духа в Тайнстві Євхаристії" — моя тема роботи на основі енцикліки Івана Павла II "Про Бога животворячого".

— **Які дисципліни нині вивчаєш в університеті?**

— На I курсі — багато математики, бо це — одна з основ фаху.

НАШІ В РИМІ: СВІТЛО І ТІНІ

Потім — статистика, демографія, політична економія, економічні дисципліни. Це — база. Далі — соціологія, соціологічна математика, історія й історія Церкви, етика, філософія, біоетика, менеджмент, економія розвитку і ще багато інших. Усі лекції — лише італійською. Потім, паралельно, додається як дисципліна англійська. Перед докторатом ми повинні вивчити ще одну з мов: іспанську або французьку — за вибором.

— **Що це означає: докторат?**

— О, до нього ще не проста дорога! Спочатку мусиш написати і захистити ліцензійну розробку, яка дає право на самостійну роботу за обраною спеціальністю і на викладання відповідних предметів.

Якщо результати навчання дуже добрі, отець-декан і ректор можуть дозволити продовжити поглиблене навчання і самостійну наукову роботу за обраною темою, з написанням і захистом докторської праці. Це як у нас, в Україні, ступінь кандидата наук.

— **Які факультети існують в університеті "Анжелікум"?**

— Філософський, теологічний (теологія Святого Духа, догматична, екуменізм), соціальних наук, на якому якраз навчаюся.

— **Що робите ввечері?**

— Постійно хочеться відпочити, бо навчання дуже напружене, а ще треба багато прочитати. Інколи ходимо з друзями на прогулянки. Устаю щодня о 6.45, лягаю спати після 24.00, а перед екзаменами — майже на світанку.

Викладачі попереджають, що треба прочитати такі і такі книжки. І мусиш їх опрацювати, бо буде їх індивідуальне обговорення з викладачем на екзамені, або він дасть написати при ньому якусь роботу на тему з прочитаного.

— **Яніно, Ти вже вчилася в різних навчальних закладах. Чи рідко відрізняється італійська система освіти (навчання та виховання) від української?**

— Передусім, на нас дивляться, як на іноземців, представників своїх країн. Від нас самих залежить, як ми себе зарекомендуємо. Тому мусимо дуже старатися, щоб показати свої здібності. Загалом (і це підтверджують викладачі), рівень студентів з України досить високий, у порівнянні з іншими.

У нашому університеті немає бар'єру між студентом і викладачем. Стосунки — партнерські. Якщо чогось не зрозумів, підійди до професора після лекції і він від початку, достосовуючись до твоєї індивідуальності, пояснить тобі тему. Або можеш домовитися про особисту зустріч і порозмовляти на незрозумілі тобі теми.

— **Які труднощі спіткають людину, яка вперше потрапляє до Італії?**

— По-перше, мова, бар'єр спілкування. Причому, кожна більш-менш значна місцевість має свій діалект. Навіть у Римі. Плюс ментальність. Як на мене, італійці дуже експресивні, надто жестикулюють, голосно розмовляють. Спочатку я думала, що вони сваряться, а потім зрозуміла, що це така традиція розмови.

— **Скільки у Тебе пішло часу на входження в мовне середовище?**

— Один місяць. Бо перед тим, у Києві, я вчила італійську, німецьку знала зі школи, а протягом першого місяця в Римі мешкала в монастирі сестер-домініканок, де спілкування було виключно італійською. Протягом вересня, по кілька годин щодня, вчила граматику і розвивала розмовну мову під керівництвом сестри Гелени, знаючи, що 3–4 жов-

тня маю складати вступні іспити до університету з італійської і тематики...

— **На яку тему писатимеш ліцензійну роботу?**

— Це з галузі соціопсихології: "Постабортний синдром та його наслідки." Йдеться не тільки про наслідки індивідуальні — фізіологічні, психологічні, а й соціальні — стосунки в родині і в найближчому оточенні: родичі, знайомі, колеги... Ця проблема є дуже гострою в Україні. Багато хто відверто і без сорому говорить, що аборт — це чи не єдиний засіб для збереження стабільності життя, кар'єри, фінансового стану тощо.

— **Ти хочеш розповісти людям, яка це трагедія і задалегідь попередити...**

— Звичайно, хотілося б. Багато жінок йдуть на аборт, не знаючи, що потім настає період ненависті, несприйняття себе самої, відчуження від усіх, а головне — від Бога. На жаль, і в наш час багато жінок не знають про існування природних, натуральних способів регулювання народжуваності.

— **Чи вивчаєш інформаційні технології?**

— Це входить до обов'язкового мінімуму знань на першому курсі і є складовою всієї організації студентського життя. Інтернет у бібліотеці — постійно. Два комп'ютери — на вхід і на вихід — для електронної пошти. Кожен має свою електронну адресу і скриньку.

— **Яким чином Ти влаштуєш фінансовий бік свого життя в Римі?**

— Маю стипендію від університету через організацію "Ад'ювантес", за якою стоять спонсори. Якщо грошей в організації не вистачає, то ми маємо шукати своїх спонсорів. Є багато організацій, які допомагають студентам, наприклад, німецький фонд "Церква в потребі", ряд американських фондів. Вони дають гроші, але мусиш надати докази, що ти використовуєш їх за призначенням і ефективно. Наприклад, висилання копії атестату з оцінками за навчання є обов'язковим.

— **Чи спілкуєшся в Римі зі співвітчизниками і які маєш враження?**

— Два хлопці з Києва навчаються на нашому факультеті. Але часу на спілкування не вистачає. Протягом року мала можливість спілкуватися з трьома жінками, які приїхали на заробітки і вже, слава Богу, повернулися в Україну.

— **Чому "слава Богу"?**

— Тому що життя в Італії є складним. Наших заробітчанок беруть служницями в родини і сприймають, м'яко кажучи, без поваги. Праця — з ранку до піз-

нього вечора; одна людина — за трьох: прибиральниця, догляд за дитиною, прачка. Подяки не діждешся. Дивляться, як на робота, особливо, якщо погано знаєш мову. Щоправда, є різні сім'ї. Але наших, переважно, тримають на нелегальному становищі. Хазяям вигідно: не треба платити податки і страховку.

Значна частина жінок, що приїжджають до Італії (а це — масове явище), тривалий час шукають роботу, а не знаходячи і не маючи грошей, йдуть на панель... На жаль, наші жінки, значною мірою, зарекомендували себе тут не з кращого боку.

— **Щоб закінчити розмову на оптимістичній ноті: чи організовуються якісь заходи підтримки для українських жінок у Римі?**

— Таких заходів, загалом, дуже багато. Починаючи від цілої системи безплатного харчування за рахунок благодійницьких і релігійних організацій, розташованих у різних ділянках Риму, і до концертів, які проводять студенти Вищої духовної семінарії св. Йосафата Української грекокатолицької Церкви для всіх жінок, які працюють у Римі.

Ці концерти, звичайно, перетворюються у справжнє свято спілкування співвітчизників. Цьому сприяє відповідна атмосфера, накриваються святкові столи...

— **Чи цікавиться вами Консульство України в Римі?**

— Протягом півтора року — жодних ознак зацікавленості. Жодної листівки на свята. Як і належить, я стала на консульський облік, проте бачу, що вони зацікавлені лише в тому, щоб "скачати" з тебе гроші за ту печатку чи інший документ. Навколо посольства — величезні черги. Ти не можеш пройти до Консула, щоб порозмовляти про твої проблеми, для розв'язання яких він тут існує.

— **Ти мала можливість зустрічатися з Папою Іваном Павлом II?**

— Так, є що згадати на все життя. 3 грудня 2001 року, у неділю, я була на приватній Службі Божій, яку польською мовою відправив сам Святіший Отець у своїй приватній каплиці. Було всього близько 20 осіб, в тому числі і нас троє з університету. Потім відбулася аудієнція для учасників Служби. Коли на запитання Папи ми відповіли, що приїхали з України, він дуже тепло і радісно усміхнувся, поблагословив нас і подарував кожному по освяченому розарію.

— **А як Тобі, загалом, бачиться звітти події в Україні?**

— Інформації в італійських мас-медіа — майже ніякої. Хіба що сама зайдеш до Інтернету. Італія — це дуже розвинута і стабільна країна. Її мало цікавлять проблеми української руйнації. Якщо наша влада не зрозуміє, що Україна, передусім, повинна розвивати власне виробництво, то імпорتنі товари і кредити заженуть економіку в глухий кут. Один з наших викладачів з економіки вважає, що Україні краще було б утворити союз з Молдовою і Польщею, щоб разом звернутися на європейську дорогу розвитку.

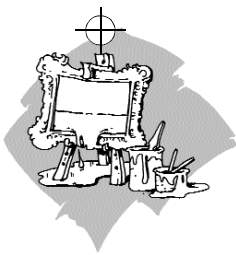
У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЧЕРЕЗ КОНКУРС «Я — МАЙБУТНЄ КИЄ-

Ніхто з членів журі навіть не міг передбачити, що конкурс серед випускників столичних середніх шкіл на найталановитіший твір (вірш, есе, нарис тощо) "Я — майбутнє Києва. Яким я бачу Київ майбутнього і свою особисту роль у цьому майбутньому" набуде популярності. Ініціювали конкурс голова Всеукраїнського громадського об'єднання "Нова формація" В'ячеслав Кредісов і ректор європейського університету фінансів, інформаційних систем, менеджменту та бізнесу Іван Тимошенко. В'ячеслав Кредісов про конкурс сказав так: "Ми визначили головну мету конкурсу — розвиток у юнацтва почуття гордості за свою столицю, рідне місто Київ, виховання свідомої громадянської позиції. Відчули, що цього замало. І тоді сформулювали три своєрідні, можливо, навіть незвичні чи й незвичайні складові спільно-

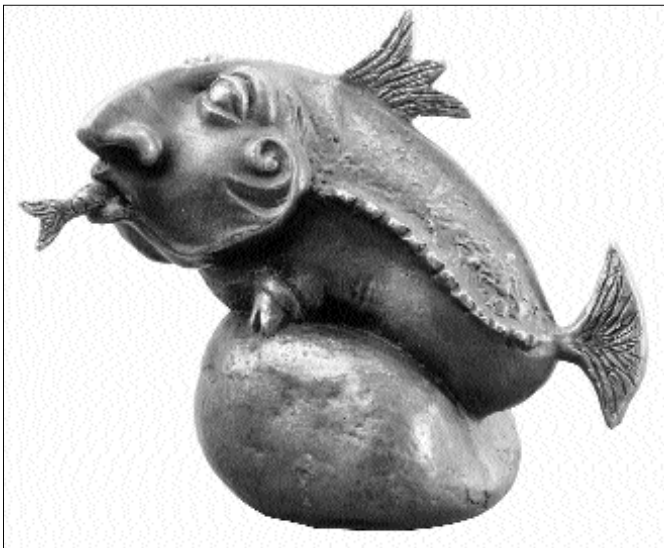
го заходу: романтичну — висловити свою любов до Києва силою слова, та прагматичну — поповнити студентські ряди провідних вузів столиці; стратегічну — пошук сучасних талантів. І це, як з'ясувалося, привабило чимало обдарованих майбутніх випускників. Твори на конкурс надходять і надходять".

До речі, переможці, які отримають дві перші нагороди, стають на безоплатній основі студентами європейського університету, а десять авторів найкращих творів буде нагороджено цінними призами, наданими "Новою формацією".

Микола СЛАВИНСЬКИЙ,
письменник, член журі

Весела риба. 1989 р.

Таке життя. 1994 р.

Давньоруський живописець Аліпій. 1988 р.

Таке життя. 1989 р.

ЧАСОПРОСТІР ОЛЕГА ПІНЧУКА

Чимало митців оспівувало й оспівує феномен материнства — барвами, словом, різьбою тощо. Але "Материнство" роботи скульптора Олега Пінчука — поема в бронзі, на диво проста й довершена. Золотавий пловінь юної постаті, що пригортає до серця вивіт своїх почуттів, здійснюється у височині нашої уяви, аби збагатити пам'ять і почуття. Саме збагатити спектром почувань, бо цей пловінь любові може здатися й пагінем, який ось-ось завітне, і розкішним осонченим деревом, що дочекалося плоду. Ця метафоричність аж ніяк не притлумлює, а навпаки — увиразнює задум художника, робить його доступним різним рівням сприйняття. Зрештою, портрет давньоукраїнського живописця Аліпії, "Покаяння космополітів" як і "Подих віків" чи персонажі "Декамерона", інші твори історичної тематики, дивовижно реалістичні, живі. Але художник не задається метою врівноважити фантазію та реальність — вони існують у часі й просторі Олега Пінчука цілком самостійно, працюючи на розкриття теми. Досить поглянути хоча б на "Час і простір".

Ясна річ, у роботах скульптора домінує гра уяви, фантазія — в цьому він ніби змагається з самою матінкою Природою. Але як же нагадують наших знайомих — усі ці "риби" й "крокодили"! Подеколи — достеменні портрети...

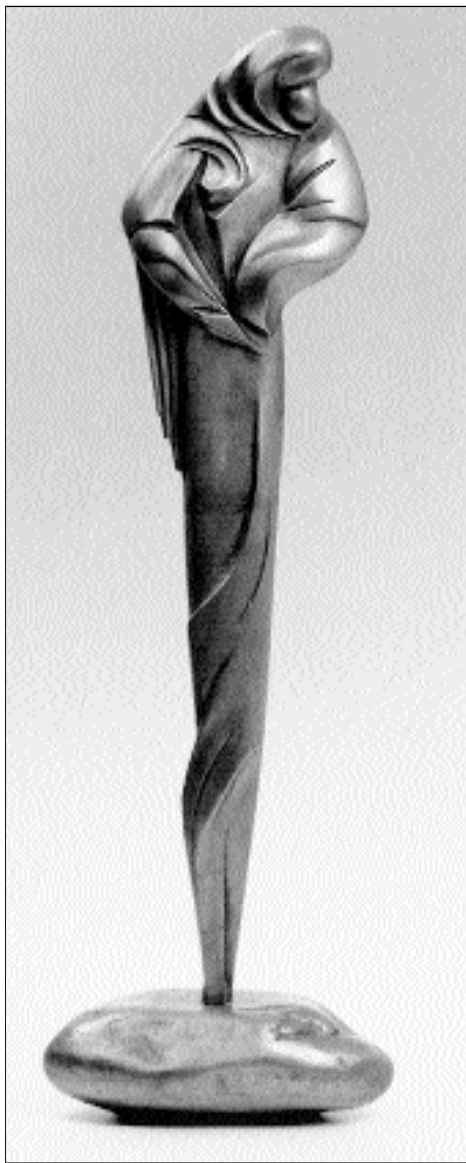
"Людський образ як вертикаль, яка не тільки існує, але й продовжується, здатна піднятися до вершин життя й рости, як пагін, що тягнеться до сонця, надії, і зігнути під пресом обставин, не-

розв'язаних проблем буття. Подовжена форма є способом підкреслення пластичності фігур, що об'єднав у єдине ціле різні образи", — так характеризує скульптурний цикл митця "Покаяння космополітів" мистецтвознавець Лілія Добжанська, що є одночасно й керівником чудового проекту-видавання художнього альбому "Олег Пінчук. Скульптура". Опікувалися фантастичним цим проектом, виданим торік у Києві, Міністерство культури та мистецтв, Національний художній музей і Фонд сприяння розвитку мистецтв, а коротким вступним словом відкрив альбом тодішній міністр культури Богдан Ступка.

Хто ж він, Олег Пінчук? Чим викликана така увага до його творчості? А відповіді на подібні запитання, шановний читачу, покликані самі творіння скульптора, який, до речі, зумів довести свою позицію в мистецтві, здавалося б, неможливе: художник може бути вільним у будь-якому культурному середовищі.

Остап СВІТЛИК

P. S. Не менш прекрасні сторінки й вінчають альбом: тут увесь життєпис митця у світлинах — від пелюшок і донедавна. Себто, перед нами шлях від місця народження (Дрогобич) до висот мистецтва — звичайно, через Київський художній інститут. Разом із художником тишимось його успіхом, адже найпрестижніші зарубіжні виставки й нагороди — все це саме у наш

Материнство. 1992 р.

Покаяння космополітів. 1989 р.

Риб'ячий бог. 1989 р.

Подих віків. 1988 р.

СЛОВО Просвіти

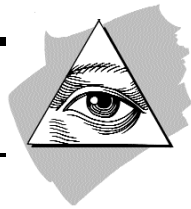
Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ючук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук та Олег Бесський.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. Е-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

ЩО БЛИЖЧЕ 31 БЕРЕЗНЯ, ТО ЖАРКІШЕ...

КОЛОНКА ВІТАЛІЯ КАРПЕНКА

Україні фатально не щастить: починаючи з Чорнобиля, біда за бідою, прикрість за прикрістю — то військові вцілять ракетною в житловий будинок у Броварах під Києвом, то повинь на Закарпатті, то раз у раз аварії на шахтах Донбасу забирають десятки людських життів, то ті ж військові збивають пасажирський літак над Чорним морем і мільйонні відшкодування тягарем лягають на дірявий державний бюджет... За які ж гріхи кара небесна на українські гори?

Спробуймо задуматися над звичайними, на перший погляд, автокатастрофами.

Коли хронологічно вибудувати, з дозволу сказати, дорожні пригоди, що трапилися в Україні з відомими людьми, проаналізувати їх, то можна помітити певну типологію. По-перше, впадає у вічі те, що за останні роки в автокатастрофи потрапляли відомі політики. По-друге, що вони здебільшого належали до *націонал-демократичного крила*. По-третє, біда з ними траплялася якраз у *період політичних збурень, до яких вони більшою чи меншою мірою були причетні*.

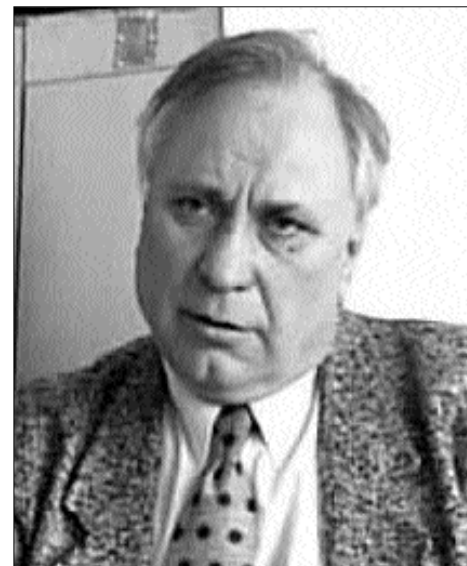
Тут варто нагадати деякі конкретні випадки.

Якраз на *порозі президентських виборів 1999 року* легкове авто, в якому повертався до Києва з поїздки в регіони лідер Народного Руху України В'ячеслав Чорновіл, на автостраді під Борисполем врізалося у вантажівку із зерном, яка раптом стала впоперек дороги. Чорновіл загинув. Тодішній міністр внутрішніх справ Кравченко, не дочекавшись ні проведення експертизи, ні завершення слідства, поспішив оголосити, що трагедія сталася внаслідок звичайної дорожньо-транспортної пригоди. Справу було закрито. Десятки тисяч людей прийшли на похорон відомого борця за незалежність України. Згодом указом Президента В'ячеслава Чорновола було присвоєно звання Героя України — посмертно, хоч заслужив він його за життя. Ще тоді багато хто піддавав сумніву офіційну версію

У лютому 2000 року, вже після президентських перегонів, на обухівській трасі під Києвом потрапив у автокатастрофу сам Євген Марчук, недавній кандидат у Президенти, що був призначений секретарем Ради національної безпеки та оборони України (РНБОУ). Авто перекинулося на швидкості, вилетіло на узбіччя і вдарилося в дерево. Марчук з досить складними травмами потрапив до лікарні. Офіційна версія Центру громадських зв'язків Міністерства внутрішніх справ України про причину аварії, оприлюднена того ж дня: водій не впорався з управлінням "форда".

Не ставлячи під сумнів офіційну версію, тим більше, що сам потерпілий промовчав, зазначимо, однак, що такі люди, як Марчук, вочевидь, у силу свого становища і діяльності, недавньої боротьби за президентство, могли мати недоброзичливців. До речі, для багатьох офіційна версія видавалася не зовсім переконливою: то є урядова дорога, яка постійно перебуває під посиленою увагою міліції, була вона розчищена, погода нормальна, водій досвідчений...

На початку 2001 року на автостраді під Дніпропетровськом трагічно загинув у катастрофі відомий громадський діяч, депутат Верховної Ради Олександр Ємець. Міліцейські чини пояснили трагічний випадок звично: дорожньо-транспортна пригода. Могло бути і так, бо стояла зима і погода тоді не була сприятливою для автоподорожей. Але правда і те, що Олександр Ємець належав до націонал-

потерпілих політиків — до націонал-патріотів його важко віднести. Можливо, це й справді просто випадок — зіткнулися два автомобілі, а в одному з них був відомий чиновник. Але ж у нашій державі при олігархічно-клановій владі всього можна чекати — адже не виключені у принципі й міжкланові розборки...

А от випадок з лідером опозиційної партії "Батьківщина" Юлією Тимошенко, яка очолила передвиборчий блок свого імені, не все так просто, як намагаються подати контрольовані засоби масової інформації. 29 січня у Києві внаслідок зіткнення її авто з іншим вона отримала тяжкі травми і зараз перебуває в лікарні. Це трапилося в зовсім безвинній ситуації, на очах міліціонера-регулювальника та свідків. І саме після *тріумфальної поїздки Юлії Тимошенко до Західної України та після гучних радіодебатів у прямому ефірі радіостанції "Свобода" з лідером СДПУ(о) Віктором Медведчуком, які вона однозначно виграла*. Вона їхала до Апеляційного суду. Він мав розглянути (і розглянув у її відсутність) заяву прокуратури про скасування рішення Печерського районного суду.

Контрольована владою та олігархами преса подала суперечливу інформацію про випадок. Про що детально розповідалося у попередньому числі "Слова Просвіти". На водія автомобіля, в якому їхала Юлія Тимошенко, чиниться тиск, щоб він визнав свою провину. Такий же тиск чиниться і на міліціонера-регулювальника. Водій "жигулів", які врізалися на великій швидкості у правий борт автомобіля Тимошенко, виписався з лікарні, але додому не прийшов. Словом, страшенно заплутана справа, і, можливо, цілком свідомо.

Та мова не про те. Усім відомо, яка ненависна для нинішньої олігархічної влади і самих олігархів Юлія Тимошенко. Згадаймо бодай її звільнення з поста віце-прем'єра, арешт, в якому не було потреби, та порушення кримінальної справи за недоведені злочини, які нібито були скоєні 5–7 років тому. Очоливши опозицію, Юлія Тимошенко стала небезпечна для своїх переслідувачів. Тим більше, що її популярність серед виборців зростає. І тут — рішення Апеляційного суду, яке, власне, забороняє їй виїздити за межі Києва. І тут — випадкова автоаварія, після якої вона фізично, за станом здоров'я не може нікуди виїхати. Хоча б хто що казав, а вийшов подвійний удар по ненависній опозиціонерці.

Не берусь робити категоричних висновків — хай на підставі наведених фактів їх зробить сам читач. Але одне очевидно: *щось негаразд діється у нашій державі*. Можливо, справді названі автокатастрофи були випадковими, зрештою це — не вбивства незручних журналістів, де злочини видно неозброєним оком. Не хочу прогнозувати, але схоже, що з *наближенням парламентських виборів політична атмосфера стає тиме все гарячішою. І хто ще на цьому обпечеться, сьогодні важко сказати*.

Віталій Карпенко

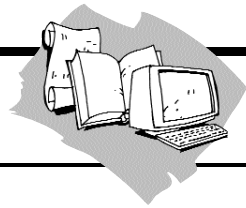
Малюнок О. Євтушенка

причини автокатастрофи, але правоохоронні органи на це не зважали. Зокрема, є свідки, які бачили відеозапис, що свідчив нібито про причетність до автокатастрофи міліцейських служб — відеокасета була передана Євгенові Марчуку, у час, коли він був одним з претендентів на крісло Президента, але він їй не надав значення, а згодом вона дивно зникла.

Тепер, напередодні нових парламентських виборів, до цієї теми все частіше і частіше повертаються представники різних політичних сил (і з різних мотивів), але громадськість прислухається до голосу рідних покійного, зокрема сина Тараса, які вимагають повернутися до цієї справи і розглянути її пильніше і об'єктивніше. У їхній вимозі добитися правди звучить біль близьких, а не корпоративна кон'юнктура чи спекуляція, як у декотрих політиків.

демократичного табору, був послідовним патріотом своєї держави, свого часу через принципові незгоди вийшов з пропрезидентської Народно-демократичної партії України...

Справді, є щось зловісне у тому, що в автокатастрофи потрапляють неординарні люди, визначні представники національної еліти. Як і в тому, що автокатастрофи частішають у часи політичного напруження. От і тепер, як тільки розгорнулися парламентські перегони, трапилося дві так звані дорожньо-транспортні пригоди, які привернули увагу широкої громадськості. Спершу на житомирській трасі отримав струс мозку Володимир Литвин — глава Адміністрації Президента, який перед цим саме очолював пропрезидентський передвиборчий блок "За єдину Україну" (ЗаЄДУ). Постать цієї людини дещо випадає з типологічного ряду

Фотодокументаліст, фотохудожник, фотомайстер, фотолітописець... Так, так це він — 48-річний Микола Смілик. Селянин, син селянина. Родинне його гніздо — мальовниче село Андріївка, яке привільно розкинулося на лівому березі невеличкої річки Удай за 15 кілометрів від міста Ічня. Пересічний районний центр Чернігівщини, столиця провінції. В районному Бу-

динку культури мій земляк орендує кімнату, займається фототворчістю. Тут розгорнуто персональну виставку Миколіних робіт, які здобули визнання на міжнародних і всеукраїнських виставках, різноманітних конкурсах.

Фотосвіт митця неоднозначний, багатомірний. Він над усе поціновує цноту творчості і гідно несе її в люди. Репрезентована виставка Миколи Смілика — це життя. Різноманітне і безтурботне, сумне і діповите. Тут усе — настрої, відчуття, переживання, дотепний жарт...

— Впродовж 20 років я був фотокором Ічнянської райгазети “Трудова слава”, — розповідає Микола Смілик. — І хоча сьогодні опікуюсь приватною фотомайстернею, але не пориваю зв’язків зі своїми колишніми колегами. Співпрацюю з ними. Важко навіть сказати, кого і що я не знімав. Це і жанрові сценки з життя і побуту моїх земляків. Та не тільки їх. Свята і будні, ве-

КАЗКИ СТАРОГО ФЕДА

сілля, урочисті події, комічне і героїчне, які поряд ходять. А захопився улюбленою справою, фотографуванням, ще в школі. На літніх канікулах працював, заробляв гроші на фотоапарат. Відтак з’явився у мене ФЕД. Простенький, дешевенький, але надійний. Він, та би мовити, вивів мене в люди. Під час служби в армії також часто брав фотоапарат, фіксував на плівку цікавинки солдатського життя-буття.

— **Пане Миколо, твою творчу манеру відрізняє дивне розмаїття застосування методів зйомки. Для тебе професія і характер людини, на яку ти націлює свою зброю, фотоапарат, — це дві вирішальні умови. Чи не так? Це засвідчує твоя фотопортретна галерея, яка представлена на виставці.**

— Всі, навіть малознайомі з фотографією, відзначають сьогодні її всезростаюче значення в сучасному житті. Звичайно, при всій спорідненій близькості фотографії до кіно і телебачення необхідно намагатися знайти свої власні, особливі критерії. Так було, коли я знімав наших видатних земляків, вихідців з Ічнянщини — народних артистів України Віру Любимову, Валерію Буймистера, професора, народного художника України Петра Басанця — автора широковідомої монументальної картини “Україна духовна”. Це полотно, до речі, прикрашає одну із

ЗНАЙОМСТВО

залів Маріїнського палацу в Києві. Є в мене знімки також народних депутатів України нинішнього скликання Віталія Шевченка та Івана Салія. Це теж наші хлопці — з Ічнянщини. Вони, я тобі скажу, не забувають отчого дому, звідки вони...

— **Пане Миколо, але ніхто ще, мабуть, у світі стільки не знімав Антона Штепу, як ти. Справжня Штепанія Миколи Смілика.**

— Колоритна це фігура. Найцікавіша з цікавих, найколеритніша з колоритних. Козацькі вуса розкішні, пшеничні, закручені. В українській вишиванці. В різьбярстві по дереву йому нині немає рівних не лише в Україні, а, мабуть, і в усьому світі. Антон Гнатович — із села Сваричівка нашого, Ічнянського району на Чернігівщині. Він — заслужений майстер народної творчості, лауреат Національної премії України імені Катерини Білокур. 23 листопада йому виповнилося 98 років. Майже ровесник віку. Дуже нелегке життя випало на його долю — дві світові війни і громадянська, три голодомори, геноцид, колективізація.

До речі, про Антона Штепу я разом з колегою Михайлом Рябенком створив документальний фільм “Будні старого майстра”. На Всеукраїнському фестивалі некомерційних фільмів у Києві я і Михайло були відзначені дипломами за кращу документальну стрічку-портрет і авторським сувеніром.

...Як стверджує народне прислів’я: “Що корінь глибше, то дерево вище”. Це нібито про Миколу Смілика. А епіграфом своєрідним до його персональної фотовиставки слугують ліричні рядки чернігівського поета Станіслава Реп’яха:

*Де вербиченька, там водиченька
В берегах переливається.
В нашій Іченці, рідній річенці
Сонце лагідне купається.*

Анатолій ТУРКЕНЯ

Відомі роботи Миколи Смілика

Наближається 70-річчя сумної дати в історії нашого народу, — тільки в моєму рідному селі Ярославці Ружинського району Житомирської області від голоду загинуло понад 700 мешканців. Але ж яке гнітуче враження справляє Меморіальний знак жертвам Голодомору 1932—1933 рр. — виглядає, ніби він встановлений не в столиці, а на далекому хуторі. В Україні проводили телемості між столицями світу по жертвах-євреях в Бабиному Яру. Звинувачували німецький фашизм у геноциді. Наш Президент, виступаючи на II з’їзді

але хочуть проживати в Україні, в паспортах замість графі “національність” ставити позначку “яничар”, — так буде справедливо.

Ми — миролюбна нація, але терпець може урватися. То, може, нам, українцям, на своїй землі вже пора, переборовши страх, піднятися з колін, відкинувши гордо синдром меншовартості, і нагадати теперішнім нащадкам колонізаторів-окупантів, якщо в них коротка пам’ять, хто тут господар, і як вони опинилися на цій багатотрагедальній землі! Російська меншина, котра проживає в Ук-

раїнської Народної Республіки терористичний геноцид з боку Росії призвів до мільйонів насильницьких смертей, підрвав фізичне і духовне здоров’я українського народу на багато поколінь. Історія світової цивілізації не знає геноциду такого масштабу. Це була найжорстокіша, найстрашніша репресія проти великого українського народу.

Ми, як європейська нація, вправі поставити рахунки Росії та “богообраним” — так, як Німеччині виставила європейська спільнота. Німецький коричневий і російський червоний фашизми — це брати-близнюки. Україна повинна звернутися до Міжнародного трибуналу і ООН, щоб Росія і “богообрані” вибачилися на увесь світ за свої злочини проти України, зобов’язалися десятиліттями виплачувати багатомільярдну компенсацію за винищення української нації. Ці кошти пішли б на соціальне і духовне відродження наших сіл.

Наш Президент видав Указ про відзначення в листопаді пам’яті жертв Голодомору 1932—1933 рр. Але ця трагедія має відзначатися на державному рівні. З вивішенням траурних прапорів, запаленням свічок, проведенням Богослужіння.

Разом із тим настав час побудувати меморіал мучеництва — до цього повинні долучитися українці всього світу. Голоси мільйонів жертв трьох Голодоморів вольотять до живих і ненароджених українців, як Голос Пам’яті. Негоже бути безпам’ятними.

Дмитро КОВАЛЬЧУК
м. Львів

ОБИРАЄ МОВА

Марно лунають заклики не політизувати мовне питання. Воно вже давно політизоване, і зробили це не українці. Українцям немає сенсу цього робити, бо на їхньому боці Конституція, Закон і Божа справедливість, що мусить бути для нації, яка терпіла вікові нищення мови і духовності. Коли надто багато людей із середовища влади, бізнесу, інформаційної сфери відверто ігнорують конституційний порядок застосування мов — це вже проблема не права, а політики. Коли російська мова поширюється за обсяги, необхідні для задоволення потреб меншини, і нав’язується решті громадян — це справа політична. Політичною мовна проблема є ще й тому, що система правового захисту сама вражена зросійщенням і не може забезпечити конституційний порядок застосування мов і застосування державної мови в публічній діяльності суспільства. Від наслідків колонізації України — зросійщення, — що тягнеться над нами важким спадком століть поневолення і нищення, неабияк гальмує суспільство на шляху до вільної держави. Отже, політизація мовного питання є продовженням економічних інтересів усіх сил, які непогано заробляють на нашій щоденній нужді, маючи надприбутки. Без подолання зросійщення ми не запровадимо реформ в економіці і не подолаємо бідності. То навіщо нам себе дурити, не приймаючи політичного виклику сил, які вже десять років нищать нашу мову й українську ідею? Якщо досі це можна було назвати толерантністю чи сервілізмом (як кому до вподоби), то наразі українські політики повинні зрозуміти, що, крім економічних реформ, існує проблема життєдіяльності мов, яка настільки жакливо деформована, що в ній немає місця українській національній ідеї. Не обираймо ж політиків, байдужих до проблем української громади!

Паралельно участі у виборах мусить зреалізуватися така мовна програма “Просвіти”, яка б не допустила узаконення змагальності української і російської мов в Україні. Ще раз наголошую, що робота з

політиками на виборах є однією з головних складових такої програми. “Просвіта” має достатньо потужний потенціал, щоб запровадити в усіх осередках і об’єднаннях належне ставлення до проблеми. Мусимо поставити справу так, щоб кожен чиновник, політик, діяч інформаційної сфери за публічне ігнорування державної мови чи бездіяльність стосовно гарантування її державності був покараний судом чи визнаний винним у порушенні 10-ої статті Конституції.

“Просвіта” не може мати ілюзій щодо складності зрушення важливих проблем, викладених вище, але вони є реальними і вирішувати їх треба ґрунтовно й радикально, використовуючи всі можливості чинного законодавства і Конституції, її статей прямої дії. Не треба зважати на гвалт і політичні фальшивки так званих “захисників” російської мови, а спокійно працювати, не дискутуючи, опираючись на Українську Конституцію і Закон.

Комплекс мовних проблем насправді зводиться до простої проблеми приведення застосування мов до меж самодостатності й конституційного порядку, щоб кожна національна мова функціонувала вільно і виконувала властиві їй функції, не конкуруючи з іншими мовами і державною українською. Такий порядок легко і швидко досягається, якщо його наведення починає зі структур, які служать державі й народові. Тому важливим є діалог “Просвіти” і державних структур. Відкиньмо заклики любити нашу “солов’їну” мову, спрямовані до всіх громадян! Державну мову слід шанувати, а її спотворення в інформаційному просторі — карати як глузування з основ державності.

Володимир ФЕРЕНЦ,
заступник голови правління
Івано-Франківського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта”

ГОЛОС ПАМ’ЯТІ

раїні, повинна користуватися такими ж правами, як і українці в Росії. Ці принципові питання мають ставитися на рівень міждержавних відносин.

У нашого старшого покоління ще ятряться рани від пережитого. Ці рани породжують зливу запитань у молодого покоління. Чому ці Голодомори 1921—1923, 1932—1933, 1946—1947 рр. на багатих чорноземних ґрунтах України забрали мільйони її синів? Чому мовчала Європа й Америка? Хто був прихованим режисером у знищенні хліборобської нації?

Ще донині цей злочин-геноцид офіційно не визнано в ООН. Хто ще намагається приховати правду про ці голодомори та їх виконавців? Адже не тільки історикам, а й школярам відомо, що після повалення Ук-

раїні, повинна користуватися такими ж правами, як і українці в Росії. Ці принципові питання мають ставитися на рівень міждержавних відносин.

У нашого старшого покоління ще ятряться рани від пережитого. Ці рани породжують зливу запитань у молодого покоління. Чому ці Голодомори 1921—1923, 1932—1933, 1946—1947 рр. на багатих чорноземних ґрунтах України забрали мільйони її синів? Чому мовчала Європа й Америка? Хто був прихованим режисером у знищенні хліборобської нації?

Ще донині цей злочин-геноцид офіційно не визнано в ООН. Хто ще намагається приховати правду про ці голодомори та їх виконавців? Адже не тільки історикам, а й школярам відомо, що після повалення Ук-

Повторні розкопки Успенського собору. 1988 р.
Археолог Ю. Лукомський

Влітку 1914 року, стверджує дослідник життєпису Я. Пастернака відомий львівський археолог В. Петегрич, Я. Пастернак як випускник Львівського університету брав участь у роботі археологічної експедиції під керівництвом Я. Чекановського, що досліджувала пам'ятки трипільської культури в печері "Вертеба" (с. Білче Золоте на Тернопільщині). Ці розкопки стали початком його наукової кар'єри. Під час польової практики з археології він проводив також цікаві антропологічні дослідження, наслідком яких стала вартісна наукова праця "Антропометричні дослідження над українським населенням південної Жовківщини", що вийшла у світ аж у 1919 році.

На здібного студента звертає увагу В. Гнатюк, який дає йому рекомендацію на роботу до національного музею у Львові, де тоді директором працював відомий мистецтвознавець І. Свенціцький. За дорученням митрополита Андрія Шептицького молодий дослідник вивчає українську церковну старовину та збирає для музею цінні експонати. Але Перша світова війна і наступні події закинули Я. Пастернака в складі австрійської армії на Італійський фронт, де він дослужився до звання поручника. Після Листопадового зриву 1918 року переходить у ряди VII бригади Української Галицької Армії, а в складі Херсонської дивізії побував на Наддніпрянщині...

1 жовтня 1922 року він переїжджає до золотого Праги, щоб продовжити навчання в славетному Карловому університеті. Стрімке входження Я. Пастернака в когорту студентів археологів того часу, на думку дослідника "празького періоду" його життя, сучасного вченого зі Львова Т. Романюка, сталося завдяки дружній підтримці найавторитетнішого в тодішній Європі знавця історії та культури слов'янських народів, професора археології Любора Нідерле (1865—1944 рр.) Слухачами семінару з археології у всесвітньо відомого славіста разом із Пастернаком були такі знамітні вчені, як академіки Я. Філіп, Я. Бем, Я. Хрбїч. Оцінивши здібного науковця з України як "пильного, совісного й амбітного робітника", Любор Нідерле рекомендував його спочатку на посаду асистента археологічного відділу чеського Народного музею у Празі, а потім — асистентом Державного Археологічного Інституту. На підставі наукових досліджень в українських Карпатах Я. Пастернак публікує в 1925 р. працю "Прикарпатська Русь у молодшій кам'яній добі", а згодом захищає дисертацію "Українські Карпати в археології" і 26 березня 1926 року отримує звання доктора філософії. Із гордістю за свою націю вчений пізніше напише у своїй автобіографії: "Я був першим українцем, який одержав доктора як археолог".

Повернення Пастернака до Львова у 1928 році ознаменувалося появою однієї з однією кількох фундаментальних праць: "Гальштатська культура Закарпаття в його природ-

них межах" (1930 р.), "Нововідкриті римські пам'ятки в Галичині і Волині" (1931 р.), "Перша бронзова доба в Галичині в світлі нових розкопок" (1933 р.). А кожне нове число релігійного журналу "Богословія" за 1932 рік відкривалося розділами "Короткої археології західноукраїнських земель" (згодом вийшла окремою монографією). Усе це засвідчило, що історична наука України має першорядного майстра синтетичних студій. Більше того, наукові праці Я. Пастернака, створені в час наближення голодомору на Східній Україні і сумнозвісної "пацифікації" в окупованій поляками Галичині, задекларували рівноцінність українського історичного процесу із сусідніми народами від палеолітичної епохи до княжої доби, а в окремих ділянках господарського і культурного життя — навіть віковічні пріоритети українства.

Пастернак не займався політикою, та його жертвність українській археології прислужилася національній суспільній справі. Прості за викладом і дохідливі за логікою статті вченого в народних часописах "Новий час", "Діло", "Наша Батьківщина", "Літопис Бойківщини", "Життя і знання" будили в народі почуття любові до своєї минувшини та її історичних героїв. Його праця в музеї Українського мистецтва (1928—1929 рр.), керівництво музеєм Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка (1929—1939 рр.) збагатили скарбниці національних старожитностей.

Немалі заслуги дослідника і в царині педагогіки. За викладацьку роботу Я. Пастернак отримав у 1935 році звання доцента Українського Вільного університету у Празі, а в 1936 р. — професора археології Львівської Богословської Академії. Тоді ж для студентів-богословів учений написав посібник із біблійної археології — "Святе Письмо в світлі археологічних джерел". У 1929 році його обирають дійсним членом НТШ, що, по суті, сповістило світ про народження нового українського академіка.

Протягом свого життя невтомний дослідник здійснив розкопки у понад 60 місцевостях Галичини, Волині, Закарпаття і Чехословаччини. Та навіть у цій спеціальній діяльності пріоритетною проблемою для себе і всієї тогочасної української археології Я. Пастернак визначив княжий Галич.

Чому саме таке завдання поставив перед наукою вчений, адже археологи торували дорогу до старого Галича вже близько 100 років перед ним? По-перше, розшукуючи місцезнаходження княжої столиці, ніхто із Пастернакових попередників не відповів конкретно на запитання: де ж розташовувалось втрачене місто? А по-друге, в історичній літературі нагромадилося так багато гіпотез щодо проблеми локалізації літописного Галича, що вони тільки заперечували одна одну. Тож Пастернак першим зрозумів, який грандіозний археологічний матеріал дасть відкриття міста і повноцінно

ВІН ЗНАЙШОВ КЛЮЧ ДО НАШОЇ ІСТОРІЇ

Видатний, хоч і призабутий, український археолог Ярослав Пастернак народився 2 січня 1892 року у містечку Хирові, що на Самбірщині, в родині греко-католицького священика. Його батько цікавився архітектурою, мистецтвом, добре малював і грав на скрипці. Саме він прищепив синові любов до рідної землі та її неоціненних історичних скарбів.

"Вступивши до Львівського університе-

ту, — пише Я. Пастернак у своїй автобіографії, — студіював археологію в професора Кароля Гадачека і антропологію у професора Яна Чекановського. Починаючи з 1912 року проводив фольклорні дослідження Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка". Великий вплив на формування особистості майбутнього вченого мали лекції видатного українського історика Михайла Грушевського.

розкриє його історію там, де "літопис задвірками обійшов".

Феномен археологічного відкриття Я. Пастернака, здавалося б, випливає із геніальної наукової інтуїції вченого. Справді, захопившись метою відкрити княжий Галич і маючи матеріальну підтримку з боку митрополита А. Шептицького, він у 1934 році вже мав обґрунтовану концепцію: "Старий собор мусив стояти в найближчому сусідстві сьогоденної церкви". Все ж не стільки інтуїція, скільки ретельне вивчення найрізноманітніших історичних джерел привело Я. Пастернака до успіху. Як дослідник із високою європейською науковою культурою, він не просто простежив історію творчих злетів і невдач кожного із своїх попередників, а й віддав належне їхньому поступові в розв'язанні "проблеми номер один" української археології. Таким чином, уперше до систематизації і конкретного аналізу була залучена вся археологічна база з теренів княжого Галича, особливо в огляді історії досліджень архітектурних пам'яток. У літописних джерелах давньоруського часу Я. Пастернак знайшов "акцент" своєї концепції: і Успенський собор, і літописне місто треба шукати тільки на Крилоській горі. А залучення архівних середньовічних матеріалів, що стосувалися історії Галицької митрополії і Крилоса, впритул наблизили вченого до його наукової мети.

Про те, як джерелознавство допомагало Я. Пастернакові робити сенсаційні археологічні відкриття, свідчать, зокрема, дослідження, проведені ним улітку 1935 року в південно-західній околиці крилоського лісу "Діброва". Археолог знав про угорську хроніку анонімного писаря короля Бели, яка містить першу писемну згадку про Галич. Топоніми двох курганних поховань у лісі (Мадярські могили) спонукали перевірити версію іноземного писемного джерела. До того ж, окрім названих, Я. Пастернак послуговувався ще одним історичним джерелом, яке залишалося поза увагою дослідників княжого Галича. Якраз напередодні його приїзду в Крилос завершили свою роботу Лев Чачковський і Ярослав Хмельський, які систематично вивчали терени колишньої столиці й уклали детальну карту (із супровідним текстом) усіх укріплень та церков, що збереглися на терені сіл Крилоса, Підгороддя й Залукви. Саме тому відкриття Успенського собору 25 липня 1936 р. остаточно завершило багаторічну дискусію, де стояв Галич — одна із столиць княжої України-Русі. Велетенські розміри плану фундаментів (32,4х37,5), конструктивні особливості храму (великий чотиристовпний триапсидний храм, з трьох боків охоплений галереями), багатство кам'яного декору і розкіш внутрішнього інтер'єру переконали науковий світ: у Крилосі відкрито рештки однієї з найвеличніших церков середньовічної Європи.

Наступною сенсацією продовжених у 1937 році Я. Пастернаком у Крилосі археологічних розкопок ста-

ло відкриття тлінних останків фундаменту галицького кафедрального собору князя Ярослава Осмомисла. Цікаво, що роком раніше вчений передбачив майбутній науковий триумф, пишучи в одному із львівських часописів: "...і якщо саме в 750-річницю смерті Ярослава Осмомисла тлінні останки його, так це буде небувала щаслива подія не лиш для української археології, зокрема церковної, а й для цілого українського народу, і створиться святиня народної традиції, якої у нас досі не було".

Я. Пастернак не довів дослідження собору до завершення, він лише окреслив на сторінках "Старого Галича" контури сенсаційної знахідки XX століття. Його талант археолога довершив також реставрацію картини історії галицької архітектурної школи. Адже, окрім Успенського собору, вченому належить відкриття фундаментів церкви Бориса і Гліба (XIII ст.) в селі Побережжя й дослідження Воскресенської ротонди (XIII ст.). Зрештою, всі розділи монографії мають настільки універсальний характер, що вона стала енциклопедією з археології княжого Галича. "Крилось став місцем відвідин, студій, прогулянок і прощ, — згадує учасник розкопок Дмитро Герчанівський. — Бували тут тепер вчені німці, поляки, українці..., а за рік на свято Успіння Пр. Богородиці біля церкви було близько 14—15 тисяч людей!"

Вінцем наукової діяльності Я. Пастернака стало капітальне

Найкоштовніша знахідка з розкопок на "Золотому току" — золотий емальований колт

дослідження "Археологія України", видруковане в Торонто у 1961 році. "Свою працю "Археологія України" передаю молодим археологам і любителям української старовини з побажанням добитися все нових і кращих успіхів у виявленні правди про роллю українського народу в Східній Європі, його повну національну і культурну окремішність уже з праісторичних часів і тим підтвердити його право на вільне, самостійне життя у своїй батьківщині", — звертався в передмові автор до своїх читачів.

Продовжувач справи Пастернака, відомий фахівець у ділянці

слов'янської і давньоруської археології Вітольд Ауплі, який, починаючи з 1969 року, продовжив стаціонарні розкопки на Крилоській горі, ні на хвилину не розлучався з монографією "Старий Галич". Не боячись переслідувань, з повагою говорив про наукове подвижництво славетного археолога і професора української історії Львівського університету Ярослав Кісь. Книга Я. Пастернака все життя була дороговказом і для доктора мистецтвознавства, професора Прикарпатського університету Михайла Фіголя.

Символічно, що саме в рік, коли Україна повернула собі державницьку самостійність, почалося повернення на Батьківщину Ярослава Пастернака. Восени 1991 року глава УГКЦ кардинал М. Любачівський звернувся до НТШ у Львові з проханням провести у крипті собору святого Юра археологічні розкопки. Дослідницьку групу очолили досвідчені фахівці М. Бандрівський, Ю. Лукомський і Р. Сулик, і 14 листопада вони зробили сенсаційне відкриття. Поряд із численними похованнями у південній частині крипти дослідники натрапили на диктовий князів міг біля похований у катедрі княжого Галича...

Доц. Д-р Ярослав Пастернак, директор музею НТШ, дослідник Крилоса".

Отсим заявляю під словом честі науковця, що приложені до цього письма кости — комплексний скелет старшого чоловіка — є ті самі, які я найшов у кам'яній саркофагу серед фундаментів княжої галицької катедрі в Крилосі. Це є тлінні останки основника згаданої катедрі, галицького князя Ярослава Осмомисла, що помер 1187 р., бо, як виказують основні історичні дослідження, тільки він один з усіх галицьких князів міг бути похований у катедрі княжого Галича...

Доц. Д-р Ярослав Пастернак, директор музею НТШ, дослідник Крилоса".

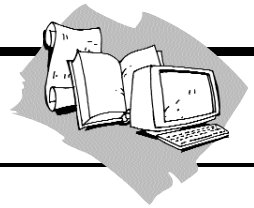
Очевидно, що, відчуваючи наближення війни, археолог попросив у митрополита А. Шептицького дозволу заховати найціннішу у його житті знахідку у святому і найбільш безпечному місці — крипті собору св. Юра у Львові.

А 27 вересня 1997 року львівська газета "За вільну Україну" розповіла про долю двох найцінніших набутоків із розкопок Я. Пастернака: золотого колта, знайденого на "Золотому Току" в Галичі, і кістяної пластини з окладу ікони, на якій зображено бояра-лицаря із Пліснеська, що тривалий час вважалися втраченими для науки. Вирушаючи в еміграцію, вчений вивіз із собою деякі шедеври національної культури, та перед смертю через дружину заповів учениці Ліді Палій передати реліквії історії в Україну, коли та стане незалежною державою.

Повернення книги "Старий Галич" — теж перший крок до сповнення заповіту славетного вченого.

Ігор КОВАЛЬ

● Голова Івано-Франківської "Просвіти"

У «ОСТАРБАЙТЕРІВ» ІНША МІРКА

За останній час на сторінках українських газет з'явилос­я кілька об'ємних матеріалів, покликаних виправдати начеб чесне ім'я Віктора Жердицького. Виправдати перед німецьким судом м. Гільдесгайма, де знаходиться колишній народний депутат Верховної Ради України, рівно ж як і колишній голова досить потужного ще кілька років тому "Градобанку". Адж­е заключні засідання суду мають відбутися саме наприкінці березня, хоча самого В. Жердицького було взято під вар­ту ще в жовтні 2000 р., а майже через рік подібно заарештовано і його ділового партнера Ігоря Діденка, колишнього виконуючого обов'язки президента компанії "Нафтогаз України".

Високі, поважні особи потрапили до рук німецького правосуддя, тож навряд чи можна сумніватися, що німецька сторона не мала поважних доказів для проведення судової справи.

Для нас, колишніх в'язнів гітлерівських катівень, ця справа також близька і болюча: адже йдеться про присвоєння (чи розтран­жирення) майже 80 мільйонів німецьких марок, із 400-мільйонної суми виділених німецьким урядом коштів для часткової компенсації фі­зичних і моральних збитків, змарнованих на фашистській каторзі юних років, підірваного здоров'я, змарнованих надій на освіту, гідне місце в суспільстві, забезпечену старість.

На час виділення цієї суми із двох мільйонів чотирьохсот тисяч колишніх підневільних робітників у живих залишалося десь тро­хи більше як шістсот тисяч, на цей час старих, із підірваним здоров'ям людей, і хоч якась грошова допомога їм була б аж надто потрібна. Адж­е нам було відомо, що подібні категорії примусових робітників із інших єв­ропейських країн, із Ізраїлю вже давно одержують значно більші відшкодування, деякі країни домоглися навіть постійних пенсійних виплат.

Чому право розпорядитися цими грішми було надано саме "Градобанку" — для нас досі лишається тасмницею. Адж­е спершу ці виплати розпочав проводити Ощадний банк, і справа йшла знайомою колією наче досить непогано — і без організованого в той час Ук­

ЖЕРТВА ЧИ ЗЛОЧИНЕЦЬ?

раїнського Фонду "Взаєморозуміння і прими­рення" — із використанням банку даних Пен­сійного фонду, відділів Соціального забезпе­чення.

Нам видається, що залучення до цієї справи саме "Градобанку" пов'язане із пев­ними корупційними структурами. Зрештою, саме на це натякає автор статті у газеті "Сло­во Просвіти" Євген Голибард. "Рішення ні­мецького уряду про виділення 400 млн. ма­рок... було сприйнято в Україні з величезним ентузіазмом. Особливо у вищих ешелонах державного управління, де "прокручування" великих валютних сум, отримуваних у вигляді різноманітних допомог, траншів, кредитів, грантів тощо давно стало потужним і надій­ним джерелом доходів корумпованої верхів­ки і її апарату. Чи їхні палаци і котеджі побу­довано на саму зарплату?"

Із останнім ми цілковито згодні. Але ж ми не згодні із тим, як намагаються вибілити у цій справі роль самого В. Жердицького. Так, він заявив перед німецьким судом, що "гото­вий на закритому засіданні оприлюднити імена тих, хто причетний до цієї справи і по­живився на банкрутстві банку".

Що на банкрутстві банку поживилися аку­ли із корумпованої верхівки — це не викли­кає сумнівів у жодного із нас. Проте чи сам Жердицький не належав до подібної катего­рії?

Є. Голибард так характеризує колишньо­го голову банку: "молодий, енергійний, чудо­вий фахівець, патріот незалежної держави — не приховував своїх національно-демок­ратичних переконань".

У такому разі хто нам пояснить: як же це "молодий, енергійний, чудовий" зважився взяти участь у явно ризикованих операціях із чужими грішми? У придбанні частки Мико­лаївської цементовні, якихось двох чи скіль­кох там кораблів (виділення кредитів на по­будову) давно вже пограбованого і перегра­бованого Чорноморського флоту. Не мав він такого права. Німецька сторона категорично вимагала прозорості у ході виплат, аж до вручення в руки кожному із колишніх остар­

байтерів — вона ж не давала згоди на ті сумнівні операції, в результаті яких безслі­дно зникли 80 млн. німецьких марок. І В. Жердицький обвинувачується не лише у присвоєнні 4 млн. нім. марок, а і в розтран­жиренні всієї суми.

Так, Жердицького обкрутили, підставили, чи як ще там можна казати — але ж почнемо від висхідного: він не мав права проводити ні­яких сумнівних операцій з чужими грішми, які вважаються чи не святими — бо ж виплачу­валися мучениками. І нагадую це раз: без зго­ди німецької сторони — то й поготів.

Рятуючись кілька років тому від україн­ської прокуратури, В. Жердицький з допомо­гою наших же, "остарбайтерських" грошей став народним депутатом — а тут уже руки українського правосуддя для нього закорот­кі: депутати у Верховній раді діють за прин­ципами злочинної банди, вовчої зграї, — тож будучи великими масами залученими до ко­рупції і неправового збагачення — беруть своїх кровних братів на поруку. І так їм не хо­четься втрачати отой остогидлий всьому на­родові імунітет — що ніякі всенародні рефе­рендуми їм не указ.

Я пишу цей відгук за дорученням групи колишніх неповнолітніх в'язнів гітлерівських катівень, та й з власного переконання. І я справді волів би приєднатися до вимог авто­рів цих, як на наш погляд, замовних публіка­цій, до того ж Є. Голибарда чи К. Бондарен­ка (це із львівського "Поступу", трохи рані­ше): хай такі німецьке правосуддя надасть можливість В. Жердицькому навести дані щодо причетності української корумпованої верхівки до розкрадання остарбайтерських грошей, як і фондів "Градобанку". Винні ма­ють бути покарані. На нашу переконливу думку, В. Жердицький належить до них та­кож. Але це справа суду. На жаль, не україн­ського...

Є ще одна підстава звинуватити колиш­нього керівника "Градобанку" — від імені майже тридцяти тисяч колишніх остарбайтерів, які померли в часи збанкрутування "Гра­добанку" — адже рішення про виплату на­лежних померлим грошей їхнім спадкоєм­цям було впроваджене в дію лише із 15 лю­того 1998 р. А скільки було витрачено їхніми рідними на догляд і лікування, зрештою, й на поховання... — це такі на совісті В. Жер­дицького.

Та й знеславлення України як злодійської держави — хіба це також не важливий аргу­мент?...

● **Микола ПЕТРЕНКО,**
колишній в'язень гітлерівських катівень

вав українців, плундруючи нашу культуру — цілі покоління виховувалися на фальшивих концепціях. За переписом населення 1989 ро­ку в Луганській області проживало українців 1 482 232, росіян 1 279 643, а всього населен­ня — 2 857 031. І в цей час в обласному цен­трі тільки одна школа з українською мовою викладання, а в багатьох селищах і містах об­ласті їх просто нема.

Але таке становище не хвилює урядовців. Навпаки, з'явилось нове "Программное заяв­ление инициативной группы по созданию об­щественной организации "Луганский город­ской предвыборный блок "Наш дом — Лу­ганск", де він (цей блок) збирається ошчасливити луганців "приданием русскому языку статуса офици­ального". І серед "під­писантів" — не тільки люди на високих пос­тах, яких ніхто не при­мушував знати мову народу, серед якого вони живуть, а й народ­ний артист України М. В. Голубович, який по­винен би шанувати мову Української держави бодай як кандидат на Шевченківську премію, що вручається від імені Української держави! Друга особа, яку необхідно назвати, — В. С. Курило. Як йому, історик­у, оцінити свою двоєдушність? Як він може виховувати моло­де покоління на лицемірстві? Упевнений, що немало викладачів погоджуються з моїми словами, але вони цього не скажуть доти, до­ки він є ректором університету імені прапора і генія нашого народу — Тараса Шевченка.

● **Богдан ПАСТУХ,**
ветеран війни і праці,
почесний голова Луганського
обласного товариства "Просвіта"

ПРО ДЕМОГРАФІЮ

У НАШОЇ БІДИ — ДОВГЕ КОРІННЯ

Однією з тем, які часто обговорюються в ЗМІ, є демографічна проблема. Але якщо більшість зацікавлених дошукуються причин та шляхів її подолання, то такі видання як "Ко­муніст", "Товарищ", "Сільські вісті", використо­вують її для того, щоб паплюжити незалеж­ність України.

Не обминула її й "СП". Маю на увазі публі­кацію А. Семенюк (ч. 5 за 1.02.02). У цілому авторка правильно розкриває суть проблеми, хоч робить це поверхово й суперечливо. Тож, наголосивши на тому, що головною причиною демографічної кризи є історичні фактори (го­лодомори, репресії, війни, депортації), а вони, як відомо, почали підточувати українську спільноту на початку минулого століття, прого­лошує: "Демографічна криза в Україні триває вже близько півстоліття".

Ще дивнішим є те, що таблиця демогра­фічних показників починається з 1990 р. Сві­домо чи ні, нас знову переконують у тому, що й тут винна наша незалежність. Практично ні­чого не сказано, як саме нищилася традицій­на українська родина, яка відрізнялася бага­тодітністю та компактним проживанням. А це дуже суттєво, адже наслідки цього ми зараз і пожинаємо.

В усі повоєнні роки чітко прослідковувала­ся така лінія: вся промисловість, від важкої до переробної, зосереджувалася виключно в міс­тах. У неї вкладалися величезні кошти, ство­рювалися нові й нові робочі місця. Не відсту­пали од цього правила навіть тоді, коли було відомо, що на новозбудованому об'єкті нікому буде працювати. У той же час село залишало­ся сировинним додатком та постачальником робочої сили для соціалістичної промисло­вості.

Трудове життя я почав у 1959 році, але не у себе вдома, навіть не в Україні, а в далеко­му Сибіру, куди змушений був їхати за діючим тоді загальним розподілом спеціалістів. Там і одружився. Перша дитина у нас народилася в 1962 році, друга — в 1969-му. На цьому наша дітородна функція й завершилася, хоча ще в моїх батьків було п'ятеро дітей, у сім'ї дружи­ни — троє. Що спонукало їх до цього? Усе! По­перше, навіть бездітна сім'я тоді ледве зводи­ла кінці з кінцями. І це тоді, коли, за словами М. Хрущова, до завершення будівництва ко­мунізму залишалося якихось 20 років.

По-друге, червоною ниткою в рішеннях то­гочасних партійних та радянських органів усіх рівнів проходило питання "вовлечения жен­щин в общественно полезный труд". Народ­ження дітей та їх виховання таким не вважа­лося. Більше того, на жінку, яка залишалася вдома, тобто була поза виробництвом, диви­лися підозріло. Вважали або ледачою, або суспільно несвідомою істотою.

По-третє, як стимулювалося народження дітей у країні розвиненого соціалізму? Декрет­на відпустка тоді дорівнювала 72 робочим дням, тобто по 36 днів до і після народження дитини. Після чого жінка була зобов'язана вийти на роботу. Першою проблемою було — куди подіти дитину? Батьки або теж працюва­ли, або жили далеко. Одна думка, що таке ма­лятко треба відносити в дит'ясла, викликала жах. Поряд із цим виникала ще одна пробле­ма: як годувати дитину? Працюючим матерям, правда, надавали для цього дві додаткові пе­рерви по півгодини. Але спробуй ними скорис­татися, якщо робота за десятки кілометрів. Як і тепер, діти часто хворіли, але лікарняний листок матерям видавали всього на п'ять днів. У разі, якщо хвороба тривала довго, на решту днів видавали довідку, виплат по якій не було. А на роботі на них дивилися з доко­ром. Матеріальна допомога з боку держави надавалася тільки після народження третьої дитини.

Тільки на початку сімдесятих років було надано право жінкам бути вдома до досягнен­ня дитиною одного року. Звісно, за власний рахунок. Якби про все це написала жінка, якій довелося бути матір'ю в ті часи, картина була б ще переконливішою.

Ось коли починалося те, наслідки чого ми пожинаємо сьогодні.

3 повагою **Валентин ДЕРКАЧ,**
ветеран праці, голова
Широківського товариства
"Просвіта",
Дніпропетровська область

ПРИСВЯТА НЕВІГЛАСАМ

31 березня будемо обирати вищий зако­нодавчий орган Незалежної України. Яким буде новий склад Верховної Влади, значною мірою залежить від нас, виборців. Зокрема мене, як виборця, надзвичайно обурює та обставина, що терпимо тих нардепів, які впродовж 10 років не здатні вивчити мови того народу, від імені якого промовляють з високої парламентської трибуни. Невже не задумуються нардепи-яничари, що вони представляють такі ж український народ, його мову, культуру, традиції? Доходжу вис­новку, що в таких нардепів не все в порядку з інтелектом. Бо яким же треба бути невігла­сом, аби так зневажати мову корінного наро­ду землі, на якій народився і живеш! Ось хто сіє ворожнечу, ненависть до державної мо­ви, не зупиняє їх навіть грубе порушення Конституції, на якій присягають народні де­путати!

Написав я невеличкого вірша з присвятою "Російськомовному депутату", — може, він ко­гось присоромить.

Представляєш Україну
і не вивчив мови?
Знать, у тебе замість мізків
дві жмені полови.

Хай в Парламенті мудріші
беруться до справи —
ті, що здатні вивчить мову
рідної держави!

Петро ФЕДЧИШИН,
м. Івано-Франківськ

*Двомовність, як роздвоєне жало —
Віки духовної руйнації
Змія вжалила в серце нації.*

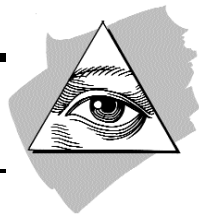
Ліна КОСТЕНКО

Для поневолювачів наше рідне слово бу­ло страшніше від зброї, бо вони знали: зі смертю мови народ перетвориться у безсло­весну отару-масу, з якої можна буде створити "нову общность". Ось чому поет Дмитро Павличко звертався до шовініста-українофо­ба так: "Чи довго душа твоя, мов гад покруче­на, буде повзти до нашого дому?"

Але на Луганщині русифікація, вже після проголошення україн­ської державності, продовжується з та­кою інтенсивністю, якої не було навіть за Союзом! Створюються блоки і товариства на захист російської мови і культури проти так званої "українізації", а фактично — проти самої держави, котрі до­сить успішно діють під захистом об­ладміністрації. До того ж усі обласні газети — і це в час "українізації!" — виходять російською мовою. Особливою непримиренністю виділяються се­ред інших "Советская Луганщина", "Братья славяне", — арсенал провокацій і наклепів. А друкований орган "Зубр" товариства Русь сис­тематично закликає ліквідувати українську державність!

Де ж гарант Конституції, коли допускають до керівництва українським народом україно­фобів, які зневажають душу народу — мову? Уся ця ракова пухлина має корінь у Києві, де допущено до парламенту 13 депутатів, які від­мовилися присягнути на вірність Україні.

Можна згадати сотні прикладів, як "Союз нерушимый" планомірно переселяє, депорту-

БІНОМ «УКРАЇНА — ДІАСПОРА» СЬОГОДНІ: КРИЗА І ПЕРСПЕКТИВА

Продовження. Початок на с. 3

діяльності будь-якої держави юридичні позиції. І це в той час, як екс-комуністичний простір відтворюється, мов тіло оживаючого дракона, у формі підозрілих коаліцій та чергових угод з Росією про "спільний простір" то в одній сфері, то в іншій. І дедалі більше стає таких угод, і дедалі менше — простору "не-спільного". І це в політично-військовому секторі. А економічний гіді зачіпати: тут усі старі колоніальні схеми відтворюються за принципом "єдиних енергосистем".

Економічні проблеми з багатьма іксами на майбутнє, постійний "кач" українського політичного корабля під впливом внутрішніх і зовнішніх "штормів", адміністративна не-ефективність та інституційна неупорядкованість сприяли перетворенню тези "багатовекторності" на хронічну для України метафоричну автопародію "буриданового осла". Але, занурений у глибокі рефлексії, чие "сіно" з'їсти, європейське з консервантами чи знову ж таки підгниле російське, український аналог буриданового осла ризикує, — перш ніж умерти з голоду, — стати поживою для цілої зграї вовків, і з американського, і з європейського, і, вже традиційно, з російського поля.

Теза "багатовекторної України", однак, не є лише голослівним гаслом. Насправді вона генетично проростає з *розрідженого простору українського соціуму*. Її генерує *перманентна дисгрегація* цього простору, постійний процес взаємного відчуження фрагментів розкраяної України. Східна Україна відчужена від Західної, південно-східні регіони Східної України відчужені від її центральних регіонів. І в особливому становищі перебуває, зокрема, діаспора: відсутність культурно-політичної цілісності України сприяє фрагментарності та непостійності процесу наближення діаспори до Батьківщини, перетворює цей процес на КОРОТКОДИСТАНЦІЙНУ ТАКТИКУ без видимої перспективи ДАЛЕКОДИСТАНЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ.

В умовах сучасного глобалізованого світу знову розпочалися уніфікаційні тенденції. *Федералізація і взагалі регіональна парціалізація відбуватимуться лише в межах великих ареальних політично-економічних агломератів*. Самі ж ці агломерати неминуче тяжітимуть до геополітичної та економічної компактності, — і після 11 вересня ця тенденція стала остаточно очевидною.

Ареальна компактність, зі свого боку, буде дедалі більше підсилюватися політико-мілітарними альянсами, часом неочікуваними, а часом і взагалі парадоксальними. Не виключено, що сьогодні і взагалі прокреслюється *новий сценарій світового біполяризму*. Якщо до 11 вересня з політичного вжитку бо-дай номінально не зникли у воєнних контекстах поняття "прав людини" і "захисту цивільного населення", зокрема стосовно тієї ж Чечні, вже не кажучи про Балкани і Палестину, після 11 вересня імперативність формули "боротьба з тероризмом" набула планетарних масштабів.

Відтак автоматично ввійшла в дію, ще раз цитуючи Дейвіса, "СХЕМА ІСТОРІЇ СО-ЮЗНИКІВ". У цій схемі все математично просто. "Хто не з нами, той проти нас", сказав президент Буш, певно, й не підозрюючи, що цитує більшовицьких керівників якраз у період їхньої розправи з усіма, хто відмовився бути "з ними". Через те світ (теоретично) "цивілізований" і (не менш теоретично) світ "нецивілізований" опинилися по два боки планетарної барикади. А в скриньці Пандори, на якій написано "тероризм" (і яку невідомо хто розтрушує над світом), змішалось надто багато полярних за своєю суттю явищ.

Таким чином, у недалекому майбутньому на планеті профілюються кілька масивних і потужних не лише економічно, а й демографічно конкуруючих агломератів: насамперед Америка, Європейська Співдружність, Росія, Китай. Це означає, що питання ареальної приналежності лишатиметься одним із вирішальних. Зайве, отже, додавати, що Україна не може стати ні 51-м Штатом Америки, ні ємним регіоном Китаю. Вона може хіба поповнити собою список безжизних губерній Російської Федерації (не випадково новоприбулого посла Росії Чорномірдіна відразу назвали

"губернатором"), або вже тоді стати однією з європейських, а відтак і живих держав. Тому лише *вчасний — і реальний — "європейський вибір"* України міг запобігти її сьогоднішній — раптовій, слід додати, — маргіналізації тепер уже в новому американсько-російсько-європейському контексті (порядок слів відповідає теперішнім політичним реаліям). Позаяк в оптиці "стратегічних пріоритетів Америки" все, що вчасно не стало "європейським", механічно стає "російським".

До всього ж у цьому процесі формування НОВОГО КОРДОНУ ЄВРОПИ за останні роки Україна в очах Заходу опинилася в досить неприємній, за перепошенням, компанії: не обіч Польщі й Чехії, як несміливо сподівався Захід спочатку, і навіть не обіч Балтики, а обіч Білорусі й Молдови. Зайве додавати, що сьогоднішня Білорусь для Заходу — це розпрасований танками полігон російської мілітарної машини, яка за інерцією підкочує свою заржавілу техніку до західних кордонів. А Молдова — постійно діючий конвейер вже не тільки проституції, а й трафіку людських органів. Оскільки ж початок нового тисячоліття є також часом синтезів, то за браком часу на розлогі описи й артикульовані висновки в цьому міні-Бермудському трикутнику — Україна-Білорусь-Молдова — авторитетний і, безперечно, добре поінформований британський часопис "Economist" зауважив: "... якщо Молдова — це головний біль, то Україна — це кошмар". Якщо додати, що стаття про Україну, з якої наведено цитату, має назву: "Нова завеса мізерії" (*A new mi-*

series curtain, June 2nd 2001), — і назва статті відсилає, зрозуміло, до "залізної завіси", — то портрет нової України, як бачимо, Захід ставить у культурний контекст далеко не гоноровий, а політично й економічно і взагалі безнадійний.

Азійський вектор?

І це при тому, що цілком певним кандидатом на вступ до ЄС є Туреччина, де не поважалися і поважатися не будуть демократичні свободи. І при тому, що мова йде також про "моральну географію" ЄС, яка планує включити до кола європейських держав Ізраїль, перед яким Західна Європа досі відчуває свою історичну вину. Перед Україною ніхто вини не почуває, натомість звинувачень на її адресу, як відомо, не бракує. Так що кордони "моральної географії" теж досить мінливі й плиткі.

Не дивно тому, що біди сьогоднішньої України підозріло нагадують китчеву російську матрьошку. З одного боку, навігація України утруднена наявністю міні-Бермудських трикутників і багатокутників, а з другого, Україна хронічно перебуває у МАКРО-БЕРМУДСЬКОМУ ТРИКУТНИКУ: АМЕРИКА—РОСІЯ—ЄВРОПА, значно складнішому та загадковішому. І в глобальному вимірі перспективи України визначаються саме в цьому *спільному просторі*. За цим столом переговорів троє досвідчених комерсантів домовляються між собою про ціни і про форми світового, — зокрема східноєвропейського — політичного виторгу. Тут переговори ведуться стишеними голосами. І патетичні декларації про те, що Захід таємно "здав" Україну Росії, тишу цих переговорів не порушують. Бо за столом цих переговорів Україна не сидить і довго ще не буде туди запрошена.

Макро-Бермудський трикутник (і, зрозуміло, *спільний простір* його політичних та економічних інтересів) Америка-Росія-Європа був цілком сформований вже й до 11 вересня. Після 11 вересня він лише набув остаточної конфігурації та відповідно більшої компактності, позаяк на планеті пішли війною одна на одну не племена, не народи, не країни, не держави, а *дві цивілізації*: цивілізація Пів-

ночі та цивілізація Півдня.

Альянс потужних політико-економічних, але також національних і державних агломератів — Америка-Європа-Росія-Китай — створює перевагу в *цивілізаційному економічному протистоянні* "Півночі" і "Півдня" планети у момент, коли цивілізаційне ідеологічне протистояння "Заходу" і "Сходу" ви-черпало себе внаслідок краху комуністичного тоталітаризму. Україна як культура і як держава пропустила історичний момент, коли закінчилося протистояння Схід-Захід. У тому протистоянні Україна мала значний шанс вийти на арену європейської політики як один з важелів демократичного вибору європейського Сходу. Цього не сталося через ряд ретардаційних факторів з боку України, з яких не останньою була, власне, згадувана дезорієнтуюча доктрина "багатовекторності", що паралізувала політичний "імідж" України в очах і без того не надто довірливих "партне-рів".

Новий світовий сценарій біполяризму, на відміну від попереднього, матиме не ідеологічний, а суто економічний вимір. Адже цивілізаційне протистояння "Півдня" і "Півночі" є не що інше, як стара мов світ війна "бідних" супроти "багатих", — війна учора вилами, а сьогодні начиненими вибухівкою камікадзе. Але якщо цивілізація Півночі диспонує *вісімдесятьма відсотками* ресурсів світу, то цивілізація Півдня складає собою *три чверті населення планети*. Вже тепер зрозуміло, що військовий конфлікт не обмежиться Афганістаном, а втягне у свою розпечену орбіту цілий ряд країн з непрогнозованими реакціями. Врахуймо й те, що в демографічному плані *стара* постіндустріальна цивілізація Півночі йде війною проти *молодої* доіндустріальної цивілізації Півдня, де *абсолютна більшість* населення має менше двадцяти п'яти років. Стара Північ любить своє зручне комфортабельне життя, а звиклий до злигоднів молодий Південь не знає цьому життю ціни, а отже, воюватиме нерационально і затаю.

У Великій Британії прова-дять психоаналітичні сеанси для песиків, травмованих ревнощами, коли в родині, скажімо, народжується "суперник" — дитина. А діти афганські (до речі, як бразильські та багато інших) в три роки риються на гігантських смітниках у пошуках недоїдків та лахміття, у п'ять років мурують стіни, а в десять беруть "Калашнікова" і йдуть стріляти у "ворогів", яких їм вказують бородаті дорослі. Наприклад, діти антиамериканських талібів йдуть недитячою війною проти дітей проамериканських моджахедів. Колись, може, народиться новий Іонеско і для цього "театру абсурду", але сьогодні лаштунки цього "театру" густо просякли кров'ю.

На тлі зіткнення двох цивілізацій політичний інфантізм України виглядає ще драматичніше. Всі ми пам'ятаємо, як легко вдалося колишньому президентові Америки Біллу Клінтону переконати колишнього президента України Леоніда Кравчука в необхідності віддати Росії ядерну зброю України. Клінтон на радіощах вплив кока-коли з бляшанки і пообіцяв, що у разі небезпеки Україну зобов'язують захищати Росія і США... Цікаво, що й сьогодні деякі представники українського політичного істеблішменту не втомлюються повторювати, що Україна — *єдина країна світу, яка відмовилася від ядерної зброї*.

Можливо, слід було б усе-таки замислитися над причинами подібної унікальності. Для коректності додаю, що автор цих рядків цілком є проти зброї ядерної, так само, як і проти інших типів зброї, і чудово розумію, що утримування і догляд за ядерною зброєю зумовлює великі фінансові й технічні витрати. Але реалії сучасного світу є такі, які вони є. Тож продаж-купівля сьогоднішньої України вкрай полегшені її статусом неозброєної держави. Перепрошую: РОЗЗБРОЄНОЇ ДЕРЖАВИ.

До всього ж — і це, можливо, найстрашніше, — війна, свідками якої ми є нині, становить собою результат того самого колоніалізму, який продовжується дотепер, хоча і в інших формах. І у формах, по-своєму, ще небезпечніших, ніж старий "класичний" колоніалізм британського чи навіть іспанського ха-

рактеру. Бо це колоніалізм потаємний, софістикований, чудово закамouflований, тому навіть політичні його рентгени, яких, врешті, не бракує, залишаються на маргінесах суспільної уваги.

"Великі цієї Землі"... Журналістська фраза, яку ми нерідко чуємо по телевізору, насправді є мікроскопічною реверберацією макроскопічних геополітичних мутацій сьогодення, з його не *пост-*, а *неокolonіалізмом*. Доки Україна з'ясовувала власні стосунки з власним минулим, контекст її теперішнього політичного буття пережив радикальну трансформацію. Росія оперативним змінила вибірко-вальну тактику протистояння Америці й Західній Європі на стратегію союзництва. Росії це вкрай вигідно. Не випадково кажуть у коридорах Кремля: якщо Бін Ладена не було, його слід було б вигадати. Адже ця стратегія розв'язує Росії руки в Чечні і перетворює реально на її протекторат республіки екс-адянського Сходу. Найголовніше ж те, що ця стратегія, озброївшись номінальним політичним імперативом "боротьби цивілізованого світу проти тероризму", насправді має далекосяжні як економічні, так і мілітарні цілі.

І ті й інші цілі як Росії, так і Америки в кінцевому підрахунку цинічно спрямовані на розширення мапи "окульної влади", на зміцнення її природи та її парадигм. А об'єктивна необхідність масованого контролю людей та інформації ризикує привести в рух досі приховані механізми технологічного фашизму. Тож на сьогодні роль України в цьому новому сценарії — це роль слухняного виконавця чужих наказів, — як російських, так і американських. У період неокolonіалізму України ризикує стати неокolonією, а відтак ризикує не ввійти у фазу модерної історії. А це був би безповоротний шлях не лише до політичного, а й до культурного її небуття для світу.

БІБЛІОГРАФІЯ

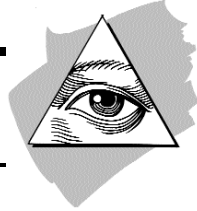
3. БЖЕЗІНСЬКИЙ, *Велика Шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи*, Львів — Івано-Франківськ, 2000.
- Див., напр.: D. E. ALBRIGHT, S. J. AP- PATOV (dir.), *Ukraine and European security*, Basingstoke, Macmillan, St Martin's Press, New York 1999; F. ARGENTIERI, *L'Ucraina nuovo architrave della sicurezza europea*, Centro Militare di Studi Strategici, Roma 1999; S. J. BLANK, *Proliferation and nonproliferation in Ukraine: Implications for European and US security*, US Army War College, Strategic Studies Institute, 1er juil. 1994; T. BUKKVOLL, *Ukraine and European Security*, Londres, Royal Institute of International Affairs, 1997; D. CLARK, *US relations with Russia, Ukraine and Eastern Europe*, Washington, The Aspen Institute, 1995; Sh. W. GARNETT, *Keystone in the arch — Ukraine in the emerging security environment of Central and Eastern Europe*, Washington, Carnegie Endowment for International Peace, 1997; O. de LAROUSSILHE, *L'Ukraine*, PUF, Paris 1998; A. LIEVEN, *Ukraine and Russia: a fraternal rivalry*, Washington, US Institute of Peace Press, 1999; J. SHERR, *Ukraine in European Security*, "Brassey's Defence Yearbook 1998"; G. SOROS, *L'incerto futuro della nuova Ucraina*, in "Repubblica" (Roma), 6.03.2001; K. R. SPILLMANN et al. (dir.), *Between Russia and the West: foreign and security policy of independent Ukraine*, P. Lang, Bern, Berlin, Bruxelles 1999; A. de TINGYU (sous la dir.), *L'Ukraine, nouvel acteur du jeu international*, Bruylant, Bruxelles, L.G.D.J. Paris 2000; A. WALEWSKI, M. HONCZAR, *Struktura interesyw geopolitycznych Ukrainy*, Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 1996; C. WANNER, *Burden of dreams: history and identity in post-Soviet Ukraine*, University Park, Pennsylvania State University Press 1999; D. WILLIAMS, *An Economic Orphan, Ukraine Seeks Its Way*, International Herald Tribune, 19.10.1998; A. WILSON, *Ukrainian nationalism in the 1990s, a minority faith*, Cambridge, Cambridge University Press, 1997; Sh. L. WOLCHIK, V. ZVIGLYANICH (dir.), *Ukraine: the search for a national identity*, Lanham, Md, Rowman and Littlefield, 2000.

Далі буде

Оксана ПАХЛЮВСКА.

Рим — Київ

(Римський університет "Ла Сап'єнца", Національна Академія Наук України)

Оксана ПАХЛЮВСЬКА

БІНОМ «УКРАЇНА — ДІАСПОРА» СЬОГОДНІ: КРИЗА І ПЕРСПЕКТИВА

Доповідь на Двадцятій Річній Конференції української проблематики в Іллінойському університеті, Урбана-Шампень, червень 2001 (доповнена після 11 вересня)

Повернімося на хвилину в кінець 80-х. Я належу до покоління, для якого діаспора була міфологічним явищем і стала реальністю. Пам'ятаю відчуття розімкненого простору: свинцевий горизонт режиму поволі розступався, міняючи геокультурну мапу нації. Ставала ближчою не лише Європа: з далеких Америки й Канади й навіть з екзотичної Австралії в Україну їхали діти України. Їхали до могил своїх батьків. До своїх сестер і братів, до друзів. Їхали будувати фундамент нової України. Разом з тими, хто вижив. Разом з тими, хто дочекався безславного кінця тоталітарної системи.

Пам'ятаю також День Злуки, 21 січня 1990 року. Живий ланцюг українців усіх континентів, які, святкуючи своє відродження і возз'єднання, скидали з себе — і, здавалося, остаточно, — мертвий ланцюг імперії. В тих хвилях народу, серед просвітлених облич, серед очей радісних і очей, залитих сльозами, були обличчя й очі людей, яких ХХ століття розкидало по чужих країнах і материках. Тепер ці люди поверталися на батьківщину.

Думали, що поверталися. Вірили, що на Батьківщину.

За наступне десятиліття братні обійми еволюціонували в часі, нерідко перетворюючись на взаємне незрозуміння, на взаємний жаль і взаємні докори. Багато в чому материкові «брати» розчарували «братів» діаспорних, — і те саме відбулося в протилежному напрямку. Далася взнаки стародавня драма України: внутрішня некоммунікабельність культури через хронічну приналежність її фрагментів до дистантних, а часом і антагоністичних між собою політичних та культурних контекстів. Тим більше, що «американські українці» та «українці підсовіцькі» значною мірою виявилися явними категоріями, як і будь-який інший гетерогенний соціо-культурний феномен, втиснутий у схему апріорних стереотипів. Відтак утворився неминучий розрив між «субкультурними» — і, отже, превалюючими — моделями комунікації та моделями «елітарними», цілковито маргінесовими в молекулярному рухові українського соціуму останнього часу. І надто мало, як на об'єктивні потреби, лишилося простору для *нериторичних і оперативних моделей комунікації*, — єдиних, можливо, які були б здатні забезпечити планомірне нарощення автентичного потенціалу української культури і української держави в момент глобальних геополітичних і геокультурних перетворень світу.

Результат той, що Україна материкова і Україна діаспорна взяли з ентузіазмом за розбудову «відродженої України», пізно помітивши (якщо помітивши), що насправді вони будували *утопію України*. І це в той час, як *реальна Україна* — дезінтегрована й дезорієнтована, обтяжена негаразд переосмисленими ретроспекціями і недостатньо осмисленими перспективами, — в черговий раз перетворилася на предмет купівлі-продажу в новому політичному «товарообороті» планети. І тому, якщо у вимірі утопічної України співпраця материкової України з діаспорною нерідко забезпечувала значні здобутки, у вимірах реальної України ці самі здобутки часто виявлялися грандіозними прорахунками. Відтак показово, що нині, коли настав час підбивати підсумки, *розмова про підсумки часто підміняється розмовою про суми*, навіть на авторитетних зібраннях (як, скажімо, останній Форум українців).

Однак, замість того, щоб зводити колишні палкі братні сентименти до не надто шляхетних вимог «віддай курку, віддай гуску», можливо, слід було б подумати, з яких причин виявилася програшною стратегія цього співробітництва і в чому були закорінені основні її помилки. Бо, власне, намарне витрачені гроші, нерезультативність тих чи інших зусиль діаспори означають насамперед відсутність *реалістичної і цілеспрямованої стратегії* як з боку материкової, так і з боку

У пошуках нового контексту

діаспорної України. Але якщо відсутність цієї стратегії була принаймні хоч якоюсь мірою виправдана з самого початку незалежності, на сьогоднішньому етапі «нецільове використання» людських, професійних, фінансових ресурсів України в широкому сенсі ризикує засвідчити неспроможність, а отже, *безперспективність українського державобудування як процесу*. Це, певна річ, не перекреслює жодного зі здобутків — іноді, повторюю, неочікуваних — співробітництва «двох Україн». І все ж *фрагментарність та диспропорційність* цих здобутків є показовим свідченням відсутності українського державобудування як власне *процесу*, ознакою його іманентно неконструктивної природи.

Словом, *останнє десятиліття життя української діаспори та її руху до Батьківщини є цілком новою сторінкою історії і самої діаспори і України*. Нині, коли усвідомлення перших підсумків десятиліття незалежності є не лише практичною потребою, а й питанням інтелектуальної чесності, мусимо, на мою думку, ставити проблему діаспори та її стосунків з Україною з граничною відвертістю. Врешті, не маємо більше часу на заспокоєніві меандри риторики нині, коли Україна ризикує втратити свою незалежність, а відтак і свою ідентичність остаточно і безповоротно.

Отже, дозволю собі окреслити ряд конкретних політичних і культурних аспектів проблеми незалежності України у її зв'язку зі світом і, зокрема, з реаліями діаспори.

АМЕРИКА — РОСІЯ — ЄВРОПА:
ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ТА ГЕОКУЛЬТУРНИЙ
КОНТЕКСТ НОВОЇ УКРАЇНИ

Останнє десятиліття стало випробуванням України на державну зрілість. Йшлося не лише про нову політичну систему і нові параметри економіки. Йшлося про ГЛОБАЛЬНУ ЗМІНУ КОНТЕКСТУ українського державного і культурного буття. Цей новий контекст був з самого початку і є нині надзвичайно рухомий, нерідко суперечливий, часто непередбачуваний. І органічно «вписатися» в цей контекст зуміли держави з сильною політичною та культурною ідентичністю. Від невеличких

Словенії чи Естонії до розгонистої євразійської Росії — на сьогодні кожна країна екс-коммуністичного блоку знайшла собі своє місце на новій мапі Європи. На порозі Третього тисячоліття велика частина Східної Європи, з більшими чи меншими труднощами, політично й культурно ідентифікувала себе з Європою Західною. Країни Східної Європи стоять у черзі на вступ до Європейської Співдружності, і рано чи пізно цей процес торкнеться не лише Польщі, Чехії чи Угорщини, а навіть Болгарії, Румунії, Сербії, оскільки таке розв'язання диктує жорстка логіка геополітичних балансів. А Росія — чи була це псевдodemократична Росія Єльцина, чи є це антидемократична Росія Путіна, — ідентифікувала себе не більше і не менше, як, власне, з Росією.

Принаймні так було до 11 вересня.

До 11 вересня Україна була лякаюче послідовна у своїй непослідовній політиці, завислій між «європейським вибором» та «консолідацією традиційно добросусідського партнерства» з Росією. І поки, внаслідок не лише чийсь «злої волі» (хоч і її не бракувало), а і внаслідок цілком неминучих об'єктивних обставин, «європейський вибір»

України ставав завченою, але дедалі менш переконливою теоретичною формулою, «російський вибір» наповнювався щораз конкретнішим економічним та політичним змістом. Так інерційна і політично млява Україна опинилася — вкотре! — в безповітряному просторі між динамічними геополітичними реальностями: Америкою, що остаточно здобулася на свою «першість», Східною Європою, яка упевнено йде на Захід, розсуваючи кордони панєвропейського простору, і Росією, яка, граючись у поверхову оксиденталізацію, насправді повертається до модернізованої моделі євразійства. А ця остання до недавнього

Пострадянський стрій...

моменту була не чим іншим, як ідеологічним, але також і політичним та мілітарним протистоянням іншим двом об'єднуючим потужностями — як Об'єднаній Європі, так і Сполученим Штатам Америки.

Проте й до 11 вересня було очевидно, що в нинішніх умовах це протистояння набагато складніше, ніж фронтальний контрпозиції століття чи півстоліття тому. Умови сучасного капіталізму в епоху глобалізації генерують численні і, врешті, життєво необхідні компроміси. Тому, хоч би яким не було позірною непримиреним політичне й культурне протистояння Росії європейській та американській реальностям, і Росія, і Європа, і Америка вживають для спілкування загальнозрозуміле політичне есперанто: мову так званої *Realpolitik*, тобто мову часом прагматичних, а часом — і часто — цинічних розрахунків. У цих розрахунках поважається лише сила. Захід заплуїв очі на геноцид Чечні, щоб розв'язати собі руки на Балканах. Обмін відбувся. На філософському рівні це є фактично поразка старих ліберальних ідеалів. А на рівні *Realpolitik* це є відтворення зловісного за своєю

суттю явища, яке Норман Дейвіс, один з найбільших і найсміливіших істориків сучасності, визначив у своєму бестселері «Європа. Історія» як «*Allied Scheme of History*», «схема історії союзників». Тільки що сьогодні нові альянси складаються насамперед на економічному, а не на політичному ґрунті.

У статті С. Рашді «Фокуси влади в Третьому тисячолітті», що вийшла друком у західній пресі якраз на початку відповідного тисячоліття, ставиться питання про *коруптованість влади у планетарному масштабі*, без поділу на «праві» й «ліві» політичні сили, на світ «цивілізований» (лапки ніколи не зайві) і не дуже. Саме ця «велика окультна влада» і розпросторується, мов грандіозна невидима «імперія», як називає її письменник, чий наміри настільки ж таємні, як і цинічні. Це справді — ГРА, Гра з великої літери, — не дарма З. Бжезінський назвав недавно свою книгу «Велика Шахівниця» (1). Хай ми не бачимо обличчя шахістів, але якою фігурою бути на цій Шахівниці — королем, турою, коном чи пішаком, — кожна країна мусить вибрати сама.

Якщо ж взяти до уваги підзаголовки вищезгадані книги Бжезінського, а саме: «Американська першість та її стратегічні імперативи», — то не виникає сумніву щодо її актуальності сьогодні.

При всіх трагічно неоправданих людських, духовних, культурних, економічних і матеріальних втратах України в період радянського режиму, стартіві її позиції в момент розпаду СРСР і в подальші роки зовсім не були позбавлені відчутних позитивів. Не зупиняючись детально на цьому питанні, згадаймо хоча б той загальновідомий факт, що *за масштабами фінансування з боку США Україна донедавна перебувала на третьому місці після Ізраїлю та Єгипту*. При всій загальновідомості цього факту, здається, що він не є насправді осмислений до глибини. Адже це означає (точніше, означало), що *Україна безпосереднім чином входить (точніше, входила) в радіус першочергових стратегічних пріоритетів Америки* (2). Відтак Україна мала всі можливості скористатися таким своїм важливим становищем для якнайшвидшого досягнення *власних стратегічних пріоритетів*.

Знову ж таки, тут не місце для аналізу, чому так не сталося. Врешті, Україна теж може посісти цілком почесне місце в непечесній компанії, тобто в тій песимістичній картині світу, за Рашді, де тотальна коруптованість влади та її «окультуризація» проглядає в планетарних масштабах.

У кожному разі на сьогоднішній день Україна належить до тих небагатьох держав східноєвропейського регіону, який навіть «стратегічні імперативи» США не допомогли виробити власної політичної ідентичності. Або ж ця ідентичність була вироблена у спосіб настільки суперечливий і невизначний, що світ і не міг здобути на її розуміння та прийняття. Відтак сьогодні Україна ризикує перетворитися з породистого коня на цій Великій Шахівниці світу, за яким ще недавно визнавали чи не вирішальну роль у європейських балансах, на ординарного пішака, втрата якого не дуже й позначається на результатах гри. І, до речі, позірною новою, а насправді надзвичайно архаїчною тезою «багатовекторної України» була невідомим — або й, у гіршому варіанті, свідомим — внеском у зручний для антагоністів України термінологічний хаос, який віддавна оточує українську політичну реальність.

Природно, *термінологічний хаос неминує означає і хаос договірний*. Досить згадати юридично двозначний статус російських військових баз на території України, вже не кажучи про нерозв'язаність (нерозв'язність?) не менш небезпечної проблеми кордонів. Йдеться, власне, про вирішальні для життя

Продовження на с. 4

ХТО ОБЕРЕ «СЛОВО ПРОСВІТИ»?!

Між нами, читачами, кажучи, наша газета — це **підприємство невикористаних можливостей**. Але тільки спробуй комусь сказати, що це МИ РАЗОМ — тобто ті Ми, котрі цю газету роблять і ті Ви, хто її читає (і для котрих ця газета робиться) — винні у тому, що така незадовільна ситуація склалася і такою залишається.

Краще не пробувати, бо одразу ж, як не злива, то рясний дощик листів деяких ображених читачів (які нас, загалом, шанують) поверне нас до необхідності знову нерішуче-помірковано критикувати нинішню владу і в сотий раз переконувати всіх переконаних у багатстві наших історичних традицій, славного минулого, глибоких коренів українства, високої духовності нашого народу, нашій винятковості тощо, замість того, щоб ми, браття-українці, просто і конкретно допомогли один одному щось путнє зробити **сьогодні і зараз**.

Дозвольте пояснити детальніше, чому МИ РАЗОМ (редакція і читачі) не використовуємо наших можливостей. Тільки давайте не будемо нервувати, а спокійно і помірковано з'ясуємо стан справ.

По-перше, після того, як Віталій Карпенко закінчив діяльність головного редактора газети "Вечірній Київ", те видання — як видання загальноукраїнське, з виразною національно-патріотичною, правою спрямованістю — з різних причин припинило своє існування. А отже, в інформаційному полі створилася досить відчутна ніша (якщо не сказати: зона вакууму), яку не так легко заповнити будь-якому бажаному.

Тому що ризикувати так, як ризикувала "Вечірка", публікуючи відверту правду, виводячи на світ Божий брехню і брехунів, наражаючись цим на великі неприємності з боку криміналізованої влади, відбиваючись од претензій у кількох судах одночасно і продовжуючи дотримуватися чіткої незалежницької позиції, може дозволити собі в наш час лише такий друкований орган, який має потужну фінансову підтримку.

І якщо шановний читач спокійно розглянеться на всі газетні боки, то побачить, що, серед майже тридцяти тисяч періодичних видань в Україні, знайдеться заледве два десятки, які послідовно обстоюють українську справу, в тому числі: хіба що п'ятишість загальноукраїнських періодичних видань, які однозначно і чітко дотримуються національно-державницької позиції, але серед них — жодного державного.

Справа рятування потоплюючих — справа рук самих потоплюючих. Хоча, звичайно, всі мають у голові й такий варіант: "Не тратьте, куме, сили; спускайтеся на дно".

По-друге, читацький попит в українському патріотичному середовищі залишається не задоволеним. Причому, значною мірою, з причини самих читачів. Знаю, дехто тут одразу обуриться: "Не маємо грошей, щоб передплатити на рік, а в кіоск газета у роздріб не надходить".

Дозвольте обуритися й мені: добра половина цих обурених випадає щорічно сигарет на суму, яка в 20 (двадцять!) разів перевищує вартість річної передплати одного примірника нашої газети. Не вірите? Підрахуйте самі. Або ознайомтеся з нашими підрахунками в ч. 4 від 25. 01. 2002 р.

Чи це не є приводом для обурення, коли національно свідомий і інтелектуально розвинутий українець, цілком свідомо і добровільно щорічно інвестує у власні хвороби через куріння майже тисячу гривень, а на передплату ціною 50 гривень "не може собі дозволити"? Згоден — за кожне задоволення треба платити. Надто — за задоволення інтелектуальне, якщо... в ньому є потреба.

Тому питаю себе і вас, шановні: Україна розквітає чи руйнується? Відкиньмо ілюзії, — руйнується! У тому числі й за допомогою брехливих ЗМІ, фінансованих злочинною владою. Протидіяти цьому (в інформаційному сенсі) можуть тільки ЗМІ, що їх фінансує читачий загаль.

У цивілізованих, демократичних країнах пресу називають четвертою владою саме тому, що там преса є незалежною від влади, бо преса потужно підтримується свідомими громадянами. Незалежна преса — це засіб влади громадян. Громадян, які хочуть впливати на владу і також бути незалежними від її

владних фокусів. Бо справа рятування громадян від потопання, а за цим і рятування держави — це справа самих громадян.

Незалежній пресі можна вірити, бо її помилки — наочні, а їх наслідки бувають навіть фатальними, але завжди реальні. Фактично журналіст не має права на помилку, бо втрача авторитету газети через помилку — це втрата підтримки з боку читачів.

Депутат, обраний до парламенту, автоматично отримує депутатську недоторканність і може дозволити собі розкіш змінювати свою позицію, лінію поведінки, фракцію, уподобання і не зважати на тих, хто його обрав. Натомість журналіст і вся редакція газети не може собі дозволити ігнорувати читачів, бо це означало б поділити МИ на Ми і Ви, кожне з яких на цьому лише втратило б.

Щоправда, серед читачів (і то будь-якої газети) не бракує й таких, котрі вважають, що газета мусить публікувати лише таке, що на 100% точно відповідає лише їх смакам, лише їх уподобанням, їх точкам зору, схильностям тощо.

Але редакція, маючи за мету гуртувати всіх НАС, дуже різних, в одне потужне МИ, дотримується плюралізму думок і надає свої сторінки для висловлювання всього діапазону реально існуючих точок зору всім своїм читачам, незалежно від посад, звань і наукових ступенів.

При цьому редакція переконана, що, попри розбіжність поглядів, їх носіями є НАШІ чи-

тачі НАШОЇ газети. Бо НЕНАШІ тусуються в полі інших, НЕНАШИХ видань.

Отже, обираючи "Слово Просвіти", читач може бути певним, що цей вибір набагато надійніший, ніж обрання до парламенту **декого** з нинішніх кандидатів у депутати. Ще й тому, що справа послідовного і успішного плавання нашої газети згідно з обраним національно-демократичним курсом — це справа НАШИХ читачів.

По-третє, подивимося на справу з точки зору економіки. Якщо Ви хочете, щоб Ми для Вас (і про Вас) писали, то Ми так само хочемо, щоб Ви нас читали. Тобто, щоб читачі нашої газету купували.

Ми дуже вдячні тим, хто нашу газету передплатує. Ці громадяни — підтвердили ділом, що вони не тільки наші справжні і щирі прихильники, а й патріоти всього народу, тому що **тираж роздрібного продажу (в кіосках) визначається поштою на основі тиражу передплати**. Отже, кожен передплатник нашої газети гарантує один примірник для себе, а другий — для читача-непередплатника.

Але, як усі розуміють, суми грошей, виручених від продажу 5000 примірників загального тиражу по ціні 25 копійок, ледве вистачає на закупівлю паперу. А ще ж треба оплатити поліграфію (друк), не кажучи вже про роботу колективу редакції. Тим більше, що не тільки мозок, а й серце кожного співробітника редакції працює день і ніч, щоб наповнити шпальти газети матеріалами, які привнесуть щось суттєве у мозок і серце читачеві.

Звідки ж узяти (або інакше: звідки беруть) гроші для впевненого існування газети? Відповідаю: з реклами і приватних оголошень. Подивіться на великотиражні видання — там інколи цілі сторінки (навіть по кілька сторінок) заповнені оголошеннями і рекламою: "...відбудуться збори акціонерів...", "пропонуємо послуги протезиста...", "запрошує на навчан-

В НОТАТНИК ПАТРІОТА

ня", "загублене свідоцтво...", "поздоровляємо нашу дорогу..." тощо, не кажучи вже про продаж нерухомості, пропозиції інвестиційних компаній, банків, страхових агенцій, товаровиробників...

Надходження від реклами дозволяють збільшити не тільки тираж, а й обсяг (кількість сторінок того самого формату) газети, а збільшення тиражу і обсягу, у свою чергу, заохочує рекламодавців, які хочуть донести свою інформацію до якомога більшого числа громадян. Отже, обсяг реклами і тираж пов'язані між собою прямо пропорційно: збільшуємо перше — збільшується друге, а далі ще збільшується перше...

А тепер питання "на засипку": чи дійсно жоден з наших 5000 читачів, впродовж хоча б кількох минулих місяців, не мав потреби розмістити в нашій газеті репрезентативну для себе інформацію? Це може бути **просто цікавий матеріал про особу, колектив, поезії**.

Проста арифметика: впродовж лише двох минулих місяців нинішнього року вийшло 9 чисел нашої газети по 5000 примірників, тобто 45000. Якщо навіть, з якихось причин, тільки два з трьох примірників були прочитані, а бажання розмістити своє приватне оголошення (наприклад, привітання дорогої людини) або повідомлення (наприклад, про виготовлення і реалізацію продукції) виникло лише один раз в одного читача, тоді вірогідність з'явлення рекламодавця на сторінках "Слова Просвіти" дорівнювала б аж 1: 30000 = 0,000033 (!)

Так, це дуже мала вірогідність, але все таки вона набагато більша за нинішній фактичний нуль.

Причому, тут є цікавий момент. Ризикну висловити упевненість, що серед 5000 наших читачів є значно більше націонал-патріотів, ніж серед читачів деяких газет, так званого, ліберального спрямування зі стотисячним тиражем. Так що кінцева ефективність інформування для 5000 читачів цілком може бути вищою, ніж у вдєсятеро більший за тиражем газеті.

Більше того, як відомо, владні структури і їхні прес-служби особливо прискіпливо читають саме газети націонал-демократичного, державницького спрямування, бо різні "ведомості" та "коментарії" давно викуплені олігархами, а отже ті видання не становлять небезпеки для влади, а тому переглядаються владниками-привладниками "по діагоналі". То де, питається, вигідніше розміщувати інформацію?.. Отож!

Отже, шановні просвіт'яни, вважаю, що наша просвіт'янська солідарність могла б насправді стати потужною фінансовою основою стабільної газети у спільному інтересі.

І останнє (на сьогодні), **по-четверте**. Зараз у редакції "Слова Просвіти" підібрався КОЛЕКТИВ. Не буду тут подавати персоналії; зрештою, про це досить переконливо свідчать наші публікації, їх зміст, лексика і думки, в них покладені.

А моя особиста думка для Вас, наприкінці, така: нинішня владно-привладна верхівка України, так просто, демократичним шляхом, через усенародні прозорі вибори, своїх позицій не здасть. Не для того вони ті позиції впродовж 10 років будували.

Тому прийдеться нам з Вами, шановні, ще рішучіше, сміливіше і дієвіше робити НАШУ справу і НАШУ газету, щоб виводити правду на світло. Але це буде можливо, якщо Ви допоможете Нам утримати газету, яка, поки що, залишається нашим СПІЛЬНИМ з Вами **підприємством невикористаних можливостей**.

Шануймося!

Євген ГОЛИБАРД

● **P. S.** Усе, наведене вище — це зовсім не крик відчаю, а цілком спокійне і своєчасне звернення-попередження. Якщо кожен з 5000 наших читачів відгукнеться не тільки словом, а й ділом на цю публікацію і зробить свій внесок у НАШУ справу, тоді всі МИ станемо міцнішими і впевненішими у нашому майбутньому.

Не раз і не два розпитував у людей, як іти далі — від села до села, хутора, церкви, монастиря, вітряка, лісництва й т.д. Пам'ятаючи їхні настанови, звертав за кладками, за деревами, за крайніми хатами — на нові путівці, й давно вже знаю, що без доброї поради у дорозі не обійдешся, і завжди та порада буде найдоброчисливішою, а щодо подробиць, усі, кого зустрічав, здається, намагалися перевершити один одного і згадати кожну прикмету розпитуваного шляху, аби той невідомий їм подорожній не заблукав та прийшов, куди йому треба, й напевне, й найшвидше.

...Шанують наші люди (і скрізь по Україні) подорожніх, люблять погостити про дорожку — і далеку, і близьку, і навіть ті, що у житті вважаються небалакучими, на цю тему відгукуються радо, що вже мовити про тих, хто має відкрити вдачу і до слова охочіший.

Людина, в якій запитуєш про дорогу, мовби перебирає почуття відповідальності за твоє, подорожнього, майбутнє, в яке ти вирушаєш, розпровавшись із нею, і вже сам-один, безборонний у невідомості, де стільки перехрестів та поворотів, оманливих стежок і примарних прикмет, що можуть і завести не туди, куди треба.

Рідко коли відчуєш стільки турбот про себе, як у хвилини розпитування дороги!.. Надто ж, коли розмовляєш не з одним стрічним, а одразу з кількома людьми. Обов'язково у таких випадках спалахне суперечка між тлумачами шляху: як треба йти, а як не треба, і, звісно ж, про шлях, що найкоротший і найпростіший. Кожен із співбесідників не лише вражає турботою про тебе, а й заявляє власне право на краще знання краю, всіх отих орієнтирів, що мають обов'язково впасти в око мандрівникові, і які лише він один годен змалювати найточніше. Отже, чим більше людей зустрінеш, тим складнішим у їхній інтерпретації виявиться потрібний тобі шлях, навіть найпряміший, де жодного разу звертати не треба.

Люблю я розпитувати дорогу і навіть тоді, коли добре її знаю, все одно часом запиту: — Не скажете, як пройти?.. За цим питанням може й інша балачка постати, і людина стрічна запам'ятається, і де зустрів її, не забудеш.

От, приміром, багато літ проминуло, а пам'ятаю, як застав нас із братом дощ у Думанцях. Доїхали сюди автобусом із Черкас, а далі — до Чубівки, Онуфріївського монастиря, треба йти пішки, а дощ... Нудилися під

ВЕЧІРНЯ ЗОРЯ, СВІТЛА ЗОРЯ...

деревом, у центрі села, нарікали на те, що день пропав, а який мав бути день!..

Один за одним почали з'являтися під нашим деревом люди, теж перейняті на своїх путівцях дощем: бабуся підійшла, чоловік з велосипедом зупинився, ще один завернув — із вулиці під рукою, дві жіночки з торбинами, видно, до магазину зібралися, а він навпроти нас, та зачинений. Люди одного села, всі вони знали один одного, але допитливо поглядали на нас, нетутешніх, а під дощем, то ще й наче неприкаяних. Отже, на їхню допитливість та співчуття треба було першими озватися. Сказали, що на Чубівку ідемо, воно й недалеко, знаємо, та що поробиш із цим дощем.

— Я ж казав, що літо буде дощове, — мовив чоловік із вудками, звертаючись до нас із пафосом таким, мовби то він саме нам про це казав, а ми сумнівалися.

— А звідки ж ви знали?

— По прикметах. Якщо береза розпус-

титься раніше вільхи — жди дощів. А коли вільха розпуститься, а береза ще ні — буде суша. Раніше старі люди все знали, не те, що зараз, і час по зірках угадували.

— Вечірня зоря, світла зоря... — мовила бабуся, і так її слова задушевно прозвучали, наче щось далеке й незабутнє у них озвалося, може, пам'ять про батька-матір, може, молодість і любов, може, увесь той далекий час, коли люди все знали і про життя, і про щастя, і про ті ж далекі, невідомі нам, зірки.

— Мій дід, було, вийде вночі на вулицю і по Стожарах визначить врем'я, три то чи п'ять часов, — значимо додав чоловік з велосипедом.

— А зараз ті прогнози, що скажуть, те й збрешуть, — розгортає думку одна з жінок.

Зі статечною певністю призвідця усієї розмови — рибалка — продовжив:

— Он я скільки посилав запросов, чого сонце літом ходить посередині неба, а місяць — тільки стороною пройде? А як зима,

навіки, сонце тільки по небу черкне, а місяць — всю ніч у вишині. Думаєте, знають?!

— А куди ж ви запроси посилали?

— Забув адреса, бо давно вже посилав, років з двадцять назад. А ви думаєте, що тепер знають? — звертається до мене, просто-таки підкреслюючи іронічне ставлення до всіх отих, хто мав би знати і про сонце, і про місяць.

— А відповіли вам?

— Писали, що розберуться, та й досі розбираються, — сказав уїдливо і вийшов з-під дерева дивитися на небо.

— Видно їх, тих, що про погоду кажуть, змалку марою не лякали і дідків вони ніяких не бачили, — узагальнив чоловік з велосипеда.

Тим часом рибалка повернувся під дерево, до нас, але повідомити нічого утішного не міг.

— Ото, мати, хмара пішла на Чигирин, а, може, й на Кам'янку. Хіба його розбереш, як воно крутиться та й годі.

Дощ нарешті перестав і всі ми полегше-но зітхнули, кожен подумавши про свої шляхи й клопоти, яким зашкодила мимовільна облога.

Шлях нам не треба було розпитувати, знайомий шлях, але ж усі, з ким звів нас дощ під старим деревом, один з-перед одного заговорили про те, як таки найкраще йти до Чубівки.

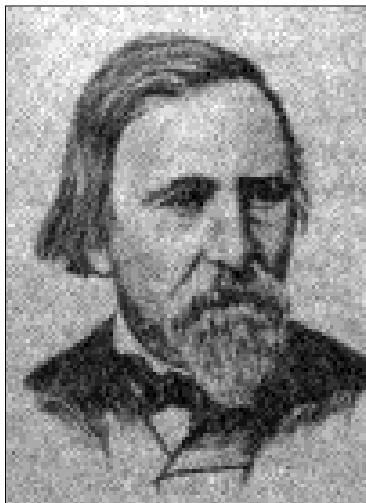
Вже й пішли, а навздогінці долинали поради, де треба нам повернути і що повернути треба ліворуч, а не праворуч, і не біля колодязя, а коло старої груші, отой, що їй, мабуть, сто років, самі побачите!..

Побачили ми стару грушу, і повернули, де треба, і в Чубівку, звісно, прийшли, але знову опиняючись на знайомому шляху, я дорогу перепитую, і, здається, кожного разу оповідають мені про неї все докладніше. Тільки от печаль — ні разу я вже більше не зустрічав отой бабусі, що в розмові перед дощем згадала:

— Вечірня зоря, світла зоря!..

Ні слова більше, зосередившись на своєму, далекому, не мовила. Що ж в її душі при згадці тій озвалося?.. — згадаю інколи і з сумом подумаю, що вже ніколи про це не дізнаюся. А було, було ж, мабуть, у тих словах щось важливе і про життя, і про щастя?.. Те, що і нам час би знати.

Анатолій СКРИПНИК
Фото автора

Наполеон Орда

Трапляються в цьому житті, дорогий читачу, особистості, котрі служать немов унікальним ферментом для своєї епохи, — брав уроки у Шопена, вдосконалюючи свою майстерність гри на фортепіано, малярську освіту здобував у славетній студії п. Жерара в Парижі, де в середині 1840-х років був директором Італійської опери. Написав і в 1873 році видав "Граматику музики", надзвичайно високо поціновану С. Монюшом. Та що казати — лишень про його безкорисливу дружбу з А. Міцкевичем написати можна блискучий роман! А ще ж цей чудовий композитор — добре відомий сучасникам — піаніст, педагог, ху-

ЕПОХА, ВІДТВОРЕНА ОРДОЮ

дожник жив у Австрії, Швейцарії, Італії, з 1833 — у Франції... І скрізь лунала добра слава про нього — безкорисливого, людяного.

Малодосліджена сторінка його життя припадає на Віленський університет — юнака виключили звідти за участь у таємному студентському товаристві "Зоряне". Виключення лишень прискорило подальший розвиток подій: участь у збройному повстанні 1803—31 рр., поранення, втеча за кордон після придушення народного невдоволення, змужнення й становлення особистості. Отож лише про цей період можна створити прекрасний бойовик.

Ім'я й прізвище цього митця таке ж рідкісне, як і його доля — Наполеон Орда. Народившись у с. Вороцевичі Пінського повіту Мінської волості (тепер Іванівський район) у родині інженера-фортифікатора 11 лютого 1807 року, назавше пов'язав творче своє життя з Україною, хоча вірно любив Литву, Білорусь, Польщу, які платили йому такими ж вірними друзями, а Вільнівський університет допоміг здобути прекрасну освіту.

Його романси й пісні на слова С. Вітницького й А. Плуґа співала вся Європа, а Ліст і Шопен захоплювалися мазурками, полонезами й вальсами композитора. До речі, гроші, виручені від продажу виданого ним "Альбому творів польських композиторів" маестро Наполеон роздав менше влаштованим друзям — умів допомагати всім, вважаючи щедрість душі

найвищим благом, яке дається людині.

Як художник, Орда найбільше відомий своїми замальовками архітектурних пам'яток, місцевостей, пов'язаних із життям і діяльністю видатних людей тієї епохи, — на теренах України, Білорусі, Литви й Польщі. Для того, щоб їх зафіксувати, сховався уся Волинь та Берестейщину. Архітектурні

замальовки художника виділяються точністю й документальністю, що має неогічне значення, власне, для історії архітектури. А взагалі й нині замальовані Ордою пам'ятки, що не збереглися до наших днів — замки в Ольшанах, Креві, Пінську, Камінецька вежа, садиби і палаци в Бугановичах, Молодові, Ружанах, монастирі, серед яких особливо виділяється картезіанський — у Березі Картузькій та багато інших, мають неабияку історичну цінність.

Плідний період у мalarстві Наполеона Орди припадає на Волинь, батьківщину матері, де він працював домашнім учителем у нащадків гетьмана К. Острозького. Доля багатьох картин цієї пори — 60-ті роки XIX ст. — невідома. На диво врівноважений, бадьорий, мужній, він завжди був зразком душевності й витримки. Помер у Варшаві 26 квітня 1883 р., поїхавши провідати хворого друга.

Нащадки волинських вихованців Орди могли б і відгукнутися — нещодавно минуло 195 років з дня його народження.

Картезіанський монастир в Березі Картузькій, 3 малюнок Н. Орди, XIX ст.

Остап СВІТЛИК

ПРАВДА І КРИВДА ПРО КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКУ ЛАВРУ

Майже одночасно — в рік відзначення 950-річчя заснування Києво-Печерської лаври — з'явилося дві книги про її мало не тисячолітню історію. Книжки мають одну й ту ж саму назву: “Історія Києво-Печерської лаври”. І це, здається, єдине, що є спільним для обох видань. Все інше — цілковита відмінність. Монографія професора Дмитра Степовика, відомого науковця з Національної Академії наук України і викладача Київської духовної академії УПЦ Київського Патріархату, дає наскрізну, патріотично вмотивовану й одночасно науково об'єктивну українську історію Лаври. Книга ігумена Серафими (керівниці одного з жіночих монастирів Одещини) хоча й висвітлює тільки домонгольський період історії Лаври, всіляко в'яже святиню до Сходу, поближче до Москви, виражаючи суто шовіністичну, промосковську позицію. Не вдаючись в оцінку цих двох книг на одну тему, пропонуємо думку експертів, учених із високими титулами, фахівців своєї справи: доктора богословських наук отця Дмитра САДОВ'ЯКА та доктора філософських і філологічних наук, професора одного з університетів Словаччини й закордонного академіка НАН України Миколи МУШИНКИ.

ФАЛЬСИФІКАТ У РОЗКІШНІЙ ОБГОРТЦІ

Наприкінці 2001 р. у пражській друкарні “Polygraf” було надруковано перший том три томної монографії ігумені Серафими “История Киево-Печерской лавры” (російською мовою), що охоплює домонгольський період цього українського найвищого православного монастиря у східній Європі. Книга великого формату (33х24 см.), друкована на крейдяному папері, із сотнями кольорових та чорно-білих ілюстрацій, оправлена у шкіру з позолотою, відповідає найсуворішим вимогам сучасної поліграфії. Вступ до неї написав митрополит Російської Православної митрополії в Україні (т. зв. УПЦ МП) Володимир, а передмову — директор Інституту археології НАН України Петро Толочко. Обидва дають праці ігумені Серафими найвищу оцінку. Толочко ставить її в один ряд з “Києво-Печерським Патериком” XIII ст. та “Описанием Киево-Печерской лавры” 1826 р. митрополита Євгенія Болховити-

нова. “Книга игуменни Серафими, — пише він, — третья в этом ряду” (с. 8). Особливо високо він оцінює розділ про роль Києво-Печерського монастиря “в становлении русской государственности” (там же). Коментарі, як кажуть, зайві!

Найбільше місця тут присвячено “золотому віку Лаври” — XIII ст. (с. 205—309). Отже, доба великої трагедії України раптом стала “золотим віком”? В центрі уваги авторки — Успенський собор, про який вона пише: “К сожалению, собор не сохранился. Он был взорван во время оккупации Киева в Великую Отечественную (?) войну” (с. 219). На жаль, авторка не написала, хто висадив у повітря цей шедевр не лише української, але й світової культури. Необізнаний читач, мабуть, припише цей вандалізм німецьким окупантам. Насправді ж його замінували 16—17 вересня 1941 р. сапери відступаючої Червоної Армії, а виса-

дили у повітря більшовицькі підпільники 3 листопада 1941 року. Про цей злочин комуністичного ладу нині знає увесь світ, у ньому призналися самі виконавці диверсії. Ігуменя ж Серафима і надалі охоча приписати совєцький вандалізм німецьким окупантам, а не “доблесним вітчизняним військам”.

Останній розділ озаглавлений: “Лавра — светоч христианской государственности” (с. 310—368). Якщо попередні розділи мали здебільшого релігійний характер, то останній розділ є відверто політичним. Дослідниця тут розглядає взаємини Церкви і Держави, доводячи, що в XI—XIII ст. Церква і Держава були взаємно переплетені. Цю взаємопов'язаність вона ілюструє низкою фактів, причому Київська Русь-Україна для неї асоціюється не з нинішньою Україною, а з Російською імперією. Все руське для неї — російське (“русское”, “наше”, “отечественное”), словом — московське. Терміни “Україна”, “український” вона всіляко оминає.

Далі “заигрывание с католичеством”, “вирус латинства”, для неї — дуже негативні явища — “измена родине и православию”. Для дослідниці князі Ігор, Святослав, Володимир, Ярослав Мудрий, Ярослав Осмомисл та інші державні мужи Київської Руси-України були князями “Русского государства”, якого тоді і в гадці ще не було! Дослідниця (як і автори передмови та вступу — російський митрополит Володимир і автор теорії “на трох” академік Толочко) послідовно дотримується псевдотеорії про спільну колиску “трьох братніх народів” (ясна річ, — на чолі зі “старшим братом” — московитами). Такий спекулятивний, фальсифікаторський підхід до історії Київської Руси-України має для неї суто практичне значення. Ним дослідниця хоче нібито “науково” обґрунтувати нинішню підлеглість так званої “Української Православної Церкви” (насправді митрополії РПЦ) Московському Патріархатові. Будь-яке відхилення від Москви для ігумені Серафими є “ерессю”, відступництвом — “разрушительным последствием не только для Церкви, но и Русского государства” (с. 346).

Говорячи про події 800-річної давності, вона часто проєктує їх на сучасність. Наприклад, засуджуючи спроби князя-терориста Андрія Боголюбського у XII ст. “децентралізувати” Київську митрополію, автор твердить: “Кстати,

подобную ситуацию мы наблюдаем сейчас на Украине. Процесс создания различных антиканонических “автокефальных” лже-Церквей являет нам всю пагубность “церковных революций”, когда политические принципы проникают в церковную среду” (с. 347). Отже, на її думку, ніякої Української Автокефальної Православної Церкви, не підлеглої Московському Патріархатові, не було і не може бути! Тут пан-ігуменя явно не в ладах з історією...

Не треба бути пророком, щоб зрозуміти, що ця коштовну книгу написано й видано з явною політичною метою — “науково” обґрунтувати, а точніше — обрехати ідею, що Києво-Печерська лавра ні в якому разі не може належати Київському Патріархатові, лише Московському. Та в якій країні світу існує така аномалія, таке яничарство, щоб найбільша святиня держави належала не своїй, а чужій державі?

У кінці книги подано список використаної літератури, який охоплює 750 російськомовних, 120 українськомовних і тільки 12 західномовних праць про Києво-Печерську лавру. Характерно, що із 120 українських праць у самій монографії згадано лише сім імен (Грушевський, Запаско, Логвин, Овсійчук, Толочко, Хведченя та Холостенко). Ще кілька українськомовних праць наведено в коментарях. Виходить, що доволі великий список “використаної” української літератури в монографії наведено лише для форми. Великий пласт літератури про Києво-Печерську лавру, опублікованої на Заході, авторка повністю зігнорувала. Зігноровано і праці українських вчених періоду “розстріляного відродження” (Липинського, Багалія, Слабченка, Яворницького та інших). Отже, робота ігумені Серафими написана майже виключно на російських (в основному, радянських) джерелах, а цьому відповідає і її сфальшований зміст. Опусом своїм ігуменя Серафима довела, що вона є прекрасним псевдо-“спеціалістом” в питаннях історії Києво-Печерської Лаври, її робота виходить за рамки обраної теми. Це, по суті, препарована історія України домонгольського періоду.

● **Микола МУШИНКА**, доктор філософських і філологічних наук, професор Пряшівського університету в Словаччині, закордонний академік Національної Академії наук України

Подією у житті богословської спільноти є вихід у світ фундаментальної монографії професора Київської Духовної Академії нашої Церкви Дмитра Степовика “Історія Києво-Печерської лаври” (К., видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 2001. — 560 стор.). У книзі 560 сторінок, з них 30 сторінок —

детального англomовного резюме, 178 ілюстрацій — рідкісних гравюр, рисунків, фотографій давніх рукописів, ікон тощо. У патріаршому благословенному слові, що вміщене на початку книги, Його Святість Патріарх Київський і всієї Руси-України, священноархімандрит Києво-Печерської лаври Філарет пише: “Нашу Лавру видно далеко, вона світить золотом істини, вона невдовзі стане наріжним каменем єдності українського православ'я, святиною єдиної, незалежної ні від кого, крім Бога, Української Помісної Православної Церкви. Я вірю в це. Бог милостиво послав незалежність Україні. Він же пошле єдність і помісність Українській Православній Церкві”.

Дмитро Степовик — відомий вчений в Україні і за кордоном, він має два докторських ступені — філософських наук і мистецтвознавства. 21

ТИСЯЧОЛІТНІЙ СВІДОК УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ

Майстер Ілля. Засновники Лаври Антоній і Феодосій Печерські біля Успенського собору. Гравюра 1661 р.

грудня 2001 р. професор Степовик захистив монографію “Історія Києво-Печерської лаври” на здобуття третього докторату — богословських наук. Це свідчення глибини і наукової скрупульозності його дослідження, про зміст

якого хотілося б поговорити детальніше.

Нинішнє становище Лаври добре всім відоме. Її невідповідний статус (коли в державі існує потужна багатомільйонна Православна Церква

Київського Патріархату, а найславніший її монастир з 950-літньою історією “зданий без бою” політиками чужою і ворожою Україні Московському патріархатові) — цей парадоксальний статус уже давно став пред-

історію монашества, богослови тим самим прослідковують розвиток істини, правдиву християнську ідею. Ось чому греки так шанують Афон, візантійці гордилися своїм константинопольським монастирем “Студіон”,

моги. Професор Степовик не ставить прямо цих питань у книзі, але могутня сила його доказів, що це з самого початку був український (і нічий інший!) монастир, — ця сила сама дає підстави підходити до висновку про те, що Лавра була і буде українською.

Монастирі — це духовний стрижень, серцевина Православної Церкви. Важко собі уявити розвиток християнства крізь віки, якби не було монастирів, інституту монашества. Як показують Вселенські собори, основний тягар боротьби з ересями завжди брали на себе монастирі. Навіть коли у відрозначних питаннях помилялися єпископи, монастирі і монахи стояли на православних позиціях і вказували єпископам на їх помилки. Прослідковуючи

серби — Дечанським монастирем, а болгари — Рильським монастирем. У кожного православного народу є свій особливо шанований монастир, на який рівнялися інші.

Для України знаковим і зразковим монастирем від давніх часів є Києво-Печерська Успенська лавра. Хто її тільки не знає в Україні і далеко поза нею? Тут вершилися Божі чуда, тут зростали кадри архієреїв, тут гартувалася духовна сила українського народу, яка впливала також на інші народи, особливо на Росію. Прослідкувати історію Лаври — вже багато чого можна дізнатися про Україну, про її богословський потенціал, духовну суть нашого народу. І я з приємністю можу сказати, що це вдалося зробити — на величезному фактичному матеріалі! — нашому професору Дмитру Власовичу Степовику. Про Лавру багато писалося, але про неї ніхто ще так повно і з належним богословським осмисленням не написав, як наш автор. Ось чому ця поважна праця достойна вважатися в багатьох відношеннях зразком глибокого науково-богословського дослідження.

Дозволю собі зупинитися на основних рисах монографії.

1. Книга є оригінальною працею. До неї ніхто й ніколи не простежував цілої історії монастиря від XI до XX століття. Попередні праці були фрагментними, або торкалися якихось часткових питань. Автор же знайшов самобутню, дуже чітку концепцію розвитку духовного життя монастиря від глибинних середніх віків, крізь козацьку добу, визиски царського режиму й комуністичних гонінь — аж до нашого часу. Ця лінія — це безперестанна й постійна боротьба. Боротьба добра і світла проти зла і темряви. Лавра ніколи не купалася в лаврах, — вона боролася. І наслідком її святої боротьби є нетлінні мощі праведників, що збереглися дотепер, і цим мощам Дмитро Власович дає істинно християнську, православну трактовку.

Оригінальність роботи простежується у всіх чотирьох розділах і у всіх підрозділах. Відчувається досконале знання, глибока продуманість зібраного матеріалу і вміння давати йому правильне духовне, богословське пояснення. Особливо високу оцінку я дав би розділові, присвяченую історії Лаври у XX столітті. Не вдаючись до сплеску емоцій з приводу сучасного стану Лаври, з приводу подвійного її закриття у 1926 і 1961 роках, автор ґрунтовно висвітлює ці драматичні події, включно зі зруйнуванням Успенського собору 3 листопада 1941 року, — не як якесь непорозуміння, а як атаку диявола на найбільшу святиню України. Я б підкреслив і надзвичайну важливість тези автора про виняткову роль Патріарха Філарета — тоді Екзарха України — у відкритті монастиря в Лаврі 1988 року. Спокійно, аргументовано, без надміру емоцій професор Степовик чітко й виразно доводить, як молитвами і практичними стараннями його святості Філарета Лавра відновила свою молитовну роль в час святкування 1000-ліття хрещення Київської Русі-України. Тож абсолютно канонічно, бездоганно наш Патріарх носить почесне ім'я Священноархієпископа Лаври.

2. Робота є новаторським дослідженням. У ній багато такого, чого ні в кого з попередників не можна було довідатись. Я маю на увазі передовсім внесок монахів у священне мистецтво Церкви. Дещо про це мовиться в Києво-Печерському Патерику, зокрема, в сюжеті про Алімпія Іконописця. Але Дмитро Власович розкриває багато подробиць щодо зародження іконопису — до монгольської навали та після, особливо в добу гетьманства. Дуже детально висвітлена робота лаврської іконописної майстерні, проаналізовані ікони і попередні малюнки як до самих ікон, так і фрагментів іконостасів. Це не дивно, бо автор є фахівцем з історичних і богословських та мистець-

ких засад ікони. Він знайшов в архівах багато малюнків до ікон, до вишивок і гаптувань священничого облачення і, що дуже приємно, опублікував ці малюнки в рецензованій монографії від ілюстрації 150 до ілюстрації 171, тобто 22 рідкісних сюжетів.

Новими у книзі є декілька тез богословського характеру. Так, наприклад, Дмитро Власович дає досі не зовсім добре вивчені питання щодо певного дистанціювання монахів Лаври від Київської митрополії. Він розглядає це з погляду морального богослов'я: Лавра не приймала деяких рис поведінки ченців Софійського монастиря, які складалися з грецького оточення Київських митрополитів, зокрема, щодо дотримання постів, молитви, стосунків зі світською владою і зверхнього ставлення до простих віруючих з місцевого населення. Цікавою є теза про дві концепції монашого подвижництва на самому початку існування Печерського монастиря: концепцію глибокого усамітнення й уникнення всього земного, що характеризувала поведінку преподобного Антонія, і концепцію енергійного підкріплення віри ділом, кипучою діяльністю у розбудові монастиря і виховною роботою серед киян — це виявилось в житті преподобного Феодосія.

3. Праця Дмитра Власовича Степовика підносить роль і значення духовності й побожності українців у світовому православ'ї і взагалі у християнській вірі. Був час, коли на Лавру взурався цілий православний світ — як на приклад справжнього благочестя і самовідданості віри в Бога. У давні віки багато балканських юнаків з Греції, Болгарії, Сербії проходили духовний гарт і науку в Лаврі. У монографії простежується дуже цікава концепція єдності патріотизму лаврських монахів з їхнім дружним і поборжним ставленням до інших народів. Отже, патріотична й гуманна людинолюбна позиції прекрасно вживалися і гармонізувалися між собою. Ця теза пронизує всю книгу Дмитра Степовика, точно відбиваючи реальне становище монастиря в контексті розвитку християнської ідеї в Україні впродовж усіх століть існування Лаври.

4. Рецензована робота цікаво читається і сприймається людьми різного рівня богословської підготовки. В ній відчувається мовна і стилістична майстерність: говорити про складне просто й доступно. Одночасно це глибока наукова праця. На вихідних даних книги цілком правильно зазначено: "науково-богословське видання". Тут відчувається досвід справжнього вченого. До роботи додано великий науковий апарат, який складається з шести частин, що мають неабияке значення для науки взагалі і для богослов'я зокрема.

Слава Богу, вітчизняний і закордонний читач віднині матиме правдиву історію нашої київської Лаври (треба б таку ж саму написати і про Почаївську лавру), бо за роки і століття поневолення України історію нашого знакового, знаменного монастиря спотворили до невпізнання і, не виключено, намагалися спотворити ще. Але є книга, яка дає істину — у фактах і висновках.

о. Дмитро САДОВ'ЯК,
доктор богословських наук,
проректор Київської Духовної
Академії і Семінарії

•

Роман КОВАЛЬ СТВЕРДЖУЄ, ЩО ПОВЕРТАЄ УКРАЇНІ ДУШІ ГЕРОЇВ

Цю людину знавцям вітчизняної історії представляти не треба. Президент історичного клубу "Холодний Яр", автор кількох книг документальних досліджень про отаманів Холодноярської республіки, пристрасний публіцист Роман Коваль став авторитетним носієм героїчної історії спротиву українського селянства більшовицько-російській окупації України 20-х років XX століття. Переважна частина тих подій, про які пише у своїх книгах Роман Коваль, відбувалася на території Кіровоградщини — Олександрівський, Знаменський, Новомиргородський, Кіровоградський райони. Герої його книг — реальні люди, наші з вами земляки, захисники Вітчизни, якими б пишалася будь-яка інша держава, а в нас багатьох із них і досі не реабілітовано...

— **Пане Романе, донедавна в Україні знали Вас як політика, автора контроверсійних політологічних праць. І раптом, здається, Ви відходите од попередньої діяльності і поринаєте у дослідницьку працю. Як відбувався перехід з однієї якості в іншу?**

— У середині 90-х я написав книгу "Політичні портрети самостійної України" про людей, з якими зустрічався, співпрацював, — Левко Лук'яненко, Михайло Горинь, Степан Хмара, Валентин Мороз, інші. Переглядаючи остаточний варіант свого рукопису, я зрозумів, що цю книгу поки що не можна видавати, бо вона несе великий негативний заряд. Коли пізнаєш відомих людей зблизька, часто вони втрачають ореол. Україні необхідні зовсім інші, позитивні герої. Серед сучасників таким для мене став Зиновій Красівський. Він завжди залишався на недосяжній для багатьох моральній висоті.

Думку про те, що Україні потрібен позитивний герой, а не деморалізуюча правда, допомогла мені сформувати донька великого українця Юрія Липи — Марта. Ще в 1991 році на одній із конференцій у Львові вона зауважила, що та правда, яку я подаю в своїх книгах, виступах — обеззброює. Це зауваження глибоко засіло в моїй душі. У якийсь момент мені потрапила до рук книга Горліса-Горського "Холодний Яр", видана львівським видавництвом "Червона калина". Вона настільки схвилювала, збентежила мене, що на черговому з'їзді "Державної Самостійності України" я запропонував резолюцію про вшанування холодноярських героїв. Що ми робимо й досі.

— **Ви зараз не голова ДСУ?**

— Голова. Але наша організація зараз відійшла від активної політичної діяльності. Те, що ми робимо, для України зараз цінніше. Поставили меморіальний знак у Холодному Яру, я налагодив контакти з краєзнавцями з Черкаської, Кіровоградської областей. Коли вийшла перша книга "Героїзм і трагедія Холодного Яру", не уявляв, який безмір роботи ще попереду. Якби я мав надійного спонсора, міг би готувати по дві-три книги на рік. Матеріал величезний, його певний масив досі ще не розсекречений.

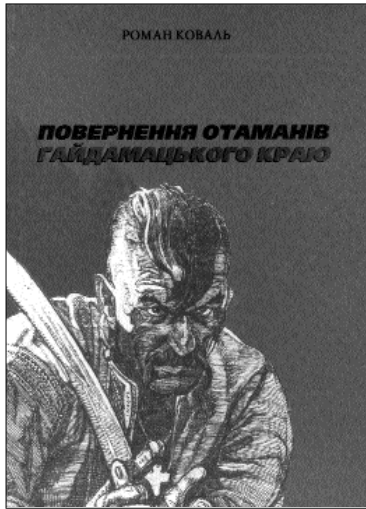
Другою була книга "Кость Блакитний — отаман Степової дивізії". Мене дуже вразив чин двадцятидворічного юнака, що зумів зібрати двадцятитисячну (!) дивізію (це за більшовицькими даними), яка від Херсона до Черкас не мала жодної військової поразки. Навіть не стільки здивував факт його бойової звитяги, скільки те, що цей юнак примудрився прогнати, вдягнути, забезпечити зброєю двадцять тисяч повстанців! Наступною була книга "Записки повстанця", потім "Отамани гайдамацького краю: тридцять три біографії", "Отаман святих і страшних". Мій товариш по клубу "Холодний Яр" Кость Завальнюк видав довідник про повстанців Поділля "Лицарі волі". Олег Шатайко із Тального написав книгу про Юрія Тютюнника. Про ота-

мана Семена Заболотного під несправедливою назвою "Останній гайдамака" (він таки був не останній) вийшла книга в Одесі... Свою роль зіграв цикл радіопередач "Отамани гайдамацького краю". Історичний клуб "Холодний Яр" проводить зустрічі, вечори пам'яті отаманів у різних містах, не лише в Києві — у Кривому Розі, Чигирині, Черкасах, Миколаєві. Їх відбулося вже понад п'ятдесят. У цьому ряду стоїть і фільм, знятий разом з кіровоградцями Миколою Хомандюком та Володимиром Мошинським "Незгасимий вогонь Холодного Яру" (його презентація відбулася в Києві і в Кіровограді). Якби фільм мав хороший резонанс, а творча група — зацікавленість у продовженні цієї теми, ми могли б з Кіровоградською телерадіокомпанією зняти фільм про Юрія Горліса-Горського, про отаманів — уродженців області.

— **Не виникає бажання залишити цю тему?**

— Ні. Тепер знаю: я прийшов у цей світ, щоб повернути Україні душі загиблих героїв. Коли працюю — вони обступають мене. У моїй кімнаті висять портрети отаманів, є деякі їхні речі. Все це створює атмосферу маленької української фортеці у київському мегаполісі.

Смисл мого життя сьогодні — створити величезну галерею українських героїв, яка може стати однією з підвалин патріотичного виховання майбутніх поколінь. Усе це ще й дуже цікаво. Детективні сюжети, бої, зради, підступи, пригоди. Це те, що приваблює молодь, те, що вона бачить на інших зразках — англійських,

російських. Але ж є своє! І якби ж держава або громадські інституції взяли допомоги (власне, тим, чим займаюся я, мав би займатися Інститут історії), можна було б зробити набагато більше.

— **Поки що Ви такої підтримки не відчували?**

— Є зацікавленість. Підтримка моральна на рівні громадськості, окремих осіб. Наприклад, цикл передач на радіо "Отамани гайдамацького краю" протегував Іван Драч. На час виборчої кампанії вони припине-

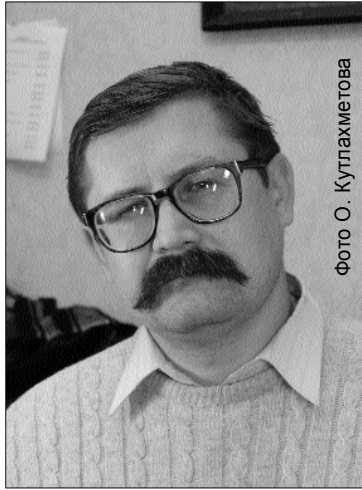

фото О. Кутлякметова

ні.

— **Пане Романе, чи не закидають Вам пропагування анархії у формі "отаманства"?**

— Наші історики, науковці, взагалі інтелігенція формувалися під кліше, що отамани — це символ анархії, розбрату, руїни. Чимало відомих науковців дуже ревниво ставляться до моїх досліджень, їм важко переступити через свої стереотипи. Але ж селяни отаманів часто називали батьками, бо ті забирали в більшовиків награване і віддавали людям. Взагалі, якби не було прихильного ставлення населення до повстанства, воно б не існувало. Це — однозначно. Українське повстанство діяло аж до 29-го року. А в 30-му році піднялася нова хвиля національно-визвольної боротьби на ґрунті розкуркулення і колективізації. Так звані волиники. В Україні відбувалися сотні повстань.

— **Але ж ми ніби знаємо, що в ті часи не було ніякого спротиву...**

— Мені приємно, що я фактично спричинився до деміфологізації історії, нав'язуваної більшовиками. Міф про те, що проти загарбників боролися лише західняки, а східняки мало не з хлібом-сіллю зустрічали російські окупаційні війська, потребує розвінчання. Боротьба була масштабніша, гостріша.

До речі, Василь Кук, наступник Романа Шухевича, нині почесний президент клубу "Холодний Яр" — чітко й однозначно стверджує, що ОУН і УПА — продовження повстанського руху на Східній Україні. На мій погляд, це справедливі слова.

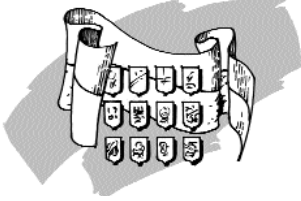
Героїчні вчинки, які знаходимо в нашій історії, слід лише належним чином подати і розтиражувати. І тоді з'явиться зовсім інше покоління українців. Світоглядна еволюція можлива навіть у сімдесят. Так, недавно отримав листа від свого слухача Івана Ромашка із Маріуполя Донецької області. Він пише, що все своє життя прожив яничаром, але ті передачі на радіо перевернули все в душі.

Поки що є величезна прірва між інтелігенцією і народом. Ми мусимо її скоротити, мусимо знайти такі слова, такі факти, які дійдуть до серця народу.

● — **Дякую за розмову.**

З гостем розмовляла
Світлана ОРЕЛ

Від редакції. Нещодавно побачила світ нова книга Романа Ковалю "Повернення отаманів Гайдамацького краю", яка вийшла у видавництві "Дікор". Книга є збіркою радіопередач авторського циклу "Отамани Гайдамацького краю", який у 2000 — 2001 роках прозвучав на Першому каналі Національного радіо. Так повертаються імена непересічних провідників революційного козацько-селянського руху 1917 — 1920 років, який довгий час незаслужено носив тавро "бандитсько-

Це відомі слова Лесі Українки. Отже, стосуються вони й Вінниччини. Не раз мандрувала її шляхами — і щоразу душа тішилася від рідкісної краси цієї землі.

Цього разу дорога проспалася від Тульчина на південний захід — і то були нові враження, від яких замирало серце. Та все по порядку. Отже, Тульчин, перші згадки про який — від 1607 року. Цікаво, що в документі Львівського магістрату 1648 р. містечко згадується під назвою Нестервар. Історики досі не можуть дійти спільної думки про такі незвичну тодішню назву, яка згодом змінилася на Тульчин — теж загадкового походження.

У війні 1648–54 рр. Тульчин було визволено від шляхетського війська повстанцями під керівництвом М. Кривоноса та І. Ганжі. Та врешті за Андрусівським договором місто залишилося під Річчю Посполитою, а невдовзі його загарбала Туреччина — до 1699 року. З другої половини XVIII ст. Тульчин належав польським магнатам Потоцьким. Про це нагадує яскрава пам'ятка, що нині є власністю нашого народу: величний палац, поруч якого був розкішний парк "Хороше" з водограями, альтанками, ставками, мармуровими і бронзовими статуями. Саме місце його розташу-

лася ліпнина та мармурове облицювання стін. У палаці Антополя — психоневрологічна лікарня (між іншим, до людей з особливими потребами тут ставляться з усією відповідальністю). Що нині в палаці Комаргорода — до речі, досить нетипова споруда — не зрозуміло. І там, і там — здичавілі парки, за якими ніхто не доглядає: звичне явище у наших широтах. Саме там уперше побачила величезні ясени, котрі могутньою, ще зеленою, кроною підкреслювали глибину неба. І хоч які красиви на неповторному рельєфі Вінниччини відкривалися очам — наприклад, у Бронниці, понад Дністром, на високій горі — але попереду було справ-

«КРАСА УКРАЇНИ — ПОДІЛЯ...»

вання та масштаби вражають і тепер, хоча споруда, якщо й не втрачена остаточно, то заслуговує на куди кращу долю. Звісно, всі ці зайшли експлуататори добряче визискували наш народ, але нині те, що він створив, може стати предметом його власної гордості, чи не так?

Історія Тульчина багата на яскраві факти, пов'язані з постатями інших культур. Цілий рік тут жив російський полководець Суворов, тут написав свою "Науку перемагати". З 1806 по 1807 рік перебував І. Котляревський. Тульчин посідав значне місце в історії декабристського руху. Бував тут і Ю. Словацький, і О. Пушкін, і наш художник І. Сошенко. Гонти й Залізняка саме в Тульчині провели трагічні останні дні, чекаючи на страту...

Про визначного композитора М. Леонтовича (хто не знає бодай його обробок народних пісень, зокрема "Щедрика" й "Дударика"?), нагадує пам'ятник. Родом він — із цих країв, а загинув за таємничих обставин у домі своїх батьків.

Є в Тульчині красназнавчий музей, є й ентузіаст-красназнавці, як-от В. Святелик, котрий вибирав по архівах матеріали й, по суті, власними силами спробував видати брошури з історії міста. Гарно написав він в одній із них: "Як у краплі води відбивається увесь світ, так в історії Тульчина віддзеркалюється історія всієї Європи". Хоч як крути, а все це завдяки магнатам Потоцьким...

Зізнаюся: нічого не знала про уцілілі садиби та палаці у Антополі й Комаргороді. Власниками двох перших сіл були польські графи — відповідно Четвертинський і Комар. Коли шляхтянка Косаківська, що володіла маєтком у Мурованих Курилівцях, відмовилася присягнути на вірність Катерині II, її власність було конфісковано й передано тому-таки Комарові (й такі сюжети траплялися серед польської знаті). Нині в пам'ятці архітектури XVIII ст. у Мурованих Курилівцях — школа-інтернат. Палац, звісно, перебудований, але розпочато роботи з відновлення інтер'єру в окремих приміщеннях, де зберег-

жнє диво. І воно відкрилося знову-таки на горі, і знову над Дністром — побіля скельного монастиря с. Лядова.

Співав вітер, "горовий і п'яний" (М. Зеров), ще буйне різнотрав'я горнулося до ніг, а перед зором величний Дністер вигинався могутнім луком, грав плесом проти сонця. Внизу, по той бік, — уже Молдова, і там, і тут, куди сягне зір, — поважні, величні гори із білими вапняковими складками, які нагадують про колишнє праозеро. Подумалося: земля творить мовчазну молитву до неба, й собі праглося помовчати, вслухаючись у вічність. Гори поросли кизилом, що якраз дозрів і обсипався на землю, скумпією з яскравим листям, бруслиною: їм тут привільно й затишно. І скрізь — шматочки кремнію, який так чудово очищає воду.

А що ж сам скельний монастир? Заснований він, за окремими свідченнями, Антонієм Печерським, існує донині. У 1939 році храм, відовбаний у скелі, було зруйновано совітами. Зараз є невелика скельна церква, будуватиметься нова. Дістатися туди на прощу — справа непросте. Але дорога до храму не зростає.

Інший, сказати б, прахрам, абсолютно таємниче свідчення людського генія, не дає спокою своєю загадковістю. Маю на увазі святилище в знаменитій Буші на Ямпільщині. Так, це місце переважно асоціюється з яскравою сторінкою в історії визвольної боротьби українського народу проти польських поневолювачів. Саме тут, у місті-фортеці Брацлавського полку, героїчно тримали оборону проти польської шляхти. У лютому та березні 1654 р. вороги намагалися оволодіти Бушею, але це їм не вдалося. У листопаді цього-таки року 60-тисячне військо знову оточило фортецю. Козаки та місцеве населення мужньо оборонялися. Коли більшість захисників загинули, дружина сотника Завісного Мар'яна, щоб не потрапити в полон, висадила в повітря порохомий льох. М. Старицький увічнив ці героїчні події в драмі "Оборона Буші"

раму, точніше, до Буй-1884 р. відкрив укр. Антонович. Отже, на мена-вапняку, вирізь-ень, люди-авколішки, у, оленя з і стоїть за на рамка з На архео-

логічному з'їзді в Одесі того-таки 1884 р. цей рельєф класифікували як рідкісну пам'ятку монументальної скульптури часів язичництва слов'ян. Щодо часу його створення, то думки істориків розійшлися майже на півтори тисячі років — від початку нової ери й аж до XVI століття! Мистецтвознавець Д. Степовик у книзі "Скарби України" наголошує: цей рельєф — унікальний, подібного немає ніде, його ні з чим порівняти. Упродовж XX ст. про нього згадують у всіх дослідженнях з історії культури східних слов'ян. Чітке зображення оленя, півня й дерева прочитується як символи, що прикрашали язичницький храм. Храм мав наземну та підземні частини, які сполучалися печерами.

Д. Степовик нагадує: 1961 р. український археолог В. Даниленко, який очолював експедицію, що розкопувала територію поблизу рельєфу, спробував розшифрувати текст у рамці. "Аз есмь Миробог жрец Ольгов" — такий був напис глаголицею. Експедиція виявила і прочитала на рештках кам'яних стін інші написи. Там зустрічаються імена язичницьких ідолів Перуна і Хорса, князів Олега та Ігоря. Отже, часові рамки створення рельєфу — період князювання Олега (882—912)? Скульптурний Миробог — найдавніший відомий нам портрет у східнослов'янському мистецтві? Хоч як є, вібруюча аура таємничості оповиває це зображення просто неба. Добре, що місце доглянуте, є частиною Бушанського заповідника. Уявляється: деінде цей рельєф став би місцем паломництва туристів, які з усього світу намагалися б потрапити до унікального місця. Та — не в нас... Воно має особливо охоронятися — від руйнівних сил стихії та й від рук сучасних варварів, які скрізь люблять фіксувати: "Тут був я"...

Південно-західна частина Вінниччини понад Дністром — місце поселень ще з часів палеоліту. Саме біля сіл Лядови, Нагорян, Озаринців існували стоянки первісних мисливців за пізнього палеоліту — 40–13 тисяч років тому. Отже, благословенна земля обжита з давніх-давен.

Людмила ТАРАН

РОДОСЛОВ

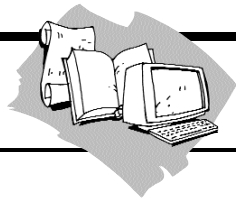
ШЛЯХ ЛЕМКІВСЬКИХ ЦЕРКОВ

Лінія Керзона розділила нас, лемків, каже історик Андрій Шляхтовський, у двадцять роки умовно на польських і словацьких. Операція "Вісла" — депортувала нас у Крим, Запорізьку область. Але кліматичні умови, навколишнє середовище не дали змоги більшості з нас адаптуватися там, і другою батьківщиною нам стала Галичина. Тут виросли наші діти, внуки, збереглась наша культура, звичаї. Кожні два роки охочі їдуть до столиці Лемківщини — містечка Криниця. В лісі (недалеко від містечка) маємо культурний центр, де проводимо фестивали, "лемківські ватри", відвідуємо села наших дідів-батьків, записуємо фольклор, бо небагато тут лемків, їх більше в Словаччині та Україні.

Цього року в середині літа на зафрахтованому автобусі ми здійснили давню омріяну екскурсію "Відвідини лемківських церков". Майже в лісах, у невеличких містечках стоять дерев'яні старовинні церкви, дуже гармонійні у цьому гірському пейзажі. Більшість давно вже стали костьолами, однак зберегли, на наше відчуття, душу українського храму. Через півстоліття після операції "Вісла" ці храми ремонтуються, реставруються, кілька з них повернули греко-католикам. В Криниці недавно у співпраці з українським архітектором-лемком Григорієм Лібовичем з Тернополя збудовано православну церкву за кошти, які виділяє Європейський союз. Україна не вклала туди ні копійки, хоча щорічно на рівні прем'єр-міністрів Польщі і України в цьому курортному містечку проходять економічні форуми і, звісно, гостей знайомлять з дуже маленькою лемківською громадою, яка доживає віку і з великими потугами утримує музей "Лемківщина" та кілька українських шкіл. Адже це ж не Богом забута земля, а географічне місце великої гілки українського роду, якого знає цивілізований світ Європи. Погляньмо, каже п. Андрій, поляки лише на теренах Галичини відремонтували понад сотню костелів, недільних шкіл, своїм коштом в Івано-Франківському університеті ім. В. Стефаника відкрили на факультеті "українська філологія" польську філологію, а також польські класи в школі № 14. Зараз поляки старанно відбудовують костьоли в центральній (Лівобережній) Україні, впевнено просуваючись на схід. Є села в Галичині, де проживає 15–20, іноді змішаних, родин, і це дає підставу полякам відреставрувати костьоли, на Лемківщині приблизно така ж ситуація з українцями, але ніхто з держави Україна їм не допомагає. Варто усвідомити, що реставрація і відновлення церков Лемківщини не менш важлива задача, ніж реставрація їх в Галичині чи Києві. Це також наші корені, частка української цивілізації. І дуже важливо, як вона демонструватиме Європі нашу культуру, зрештою, це імідж України. Саме в цьому місці існує Польща української культури. Тим більше потрібна допомога ентузіастам — лемкам і свідомим інтелектуалам Польщі, щоб зберегти і повернути сюди таку оригінальну і єдину Лемківщину. На етнічному фестивалі в нашому місті очікується делегація лемків з Криниці, де вони радо зустрінуться зі своїми братами, а хор "Лемківщина" готує розширену програму, аби разом з гостями показати свою Лемківщину минулого і сьогоdnішнього дня. Успіхів вам, дорогі лемки.

Степан БОЙКО

P. S. У містечку Шаргороді на Вінниччині в 1999 році на реставрацію польської костелу св. Магдалини витрачено 500 тис. злотих, і стільки ж на костюл в м. Вінниця. В обох костюлах є органи, бібліотеки, а служби ведуться польською і українською мовами.

ЧАС РІШУЧИХ ЗМІН НАСТАВ!

З передвиборчої програми кандидата у народні депутати України по 181 виборчому округу Віктора Олексійовича Кібкала

Мабуть, це остання можливість зміни наше життя на краще. Якщо ми хочемо підняти рівень добробуту наших людей, ми повинні реально **змінити систему управління** своєю державою: влада повинна бути відкритою та служити інтересам народу, повинна обиратись, а не призначатись. Нам потрібна відповідальна та професійна влада, яка здатна об'єднати зусилля різних політичних сил та суспільства в цілому **для здійснення рішучих змін на краще.** Справа честі блоку "Наша Україна" — повернути моральність у державну політику та збудувати справедливую, порядну й відповідальну владу. Моя програма повністю узгоджується із програмою блоку Віктора Ющенка "Наша Україна", до якого я належу.

Головні пріоритети політики будуть спрямовані на продовження та закріплення перших позитивних зрушень у суспільстві, досягнутих урядом Віктора Ющенка:

1. Запровадити моральні та відкриті взаємини народу і влади:

— ввести постійне звітування влади перед громадянами;

— добиватись прийняття закону про відкликання народних депутатів України з метою запобігання діям депутатів, які завдають шкоди державі й виборцям, або не виправдали їх сподівань;

— створити громадський контроль за формуванням та використанням державного і місцевих бюджетів;

— широко й відкрито обговорювати проекти законів та державних рішень, пам'ятаючи, що кожному Господь дав волю до справедливості.

— поглибити реформу правоохоронної та судової системи для викорінення хабарництва.

2. Збудувати ефективну економіку заради добробуту кожної людини:

— ввести стабільні та зрозумілі правила оподаткування, зменшити податковий тиск;

— спростити систему започаткування та ведення підприємницької діяльності, що дасть можливість залучення до неї ширших верств громадян і захистить їх від поборів хабарників;

— ввести диференційований податок на майно, це захищатиме найбідніших;

— створити державну програму захисту материнства, допомоги молодим сім'ям, виховання патріотизму та захисту молоді від насильства, алкоголізму, наркоманії, бездуховності;

— підвищити соціальний статус працівників освіти, науки, охорони здоров'я, культури тощо.

Свобода приватної ініціативи — головна передумова достатку українців. Ли-

ше чесна конкуренція дасть змогу нашій економіці позбутися хабарництва, технологічної відсталості, зменшить енерговитрати та матеріаломісткість, піднесе конкурентоспроможність наших підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, дасть можливість значно збільшити кількість малих та середніх підприємств, а внаслідок цього різко зменшиться безробіття і українці не поневірятимуться по чужих краях, а повернуться до своїх рідних домівок...

3. Перетворити Україну на провідного світового виробника сільгосппродукції.

Бог дав українцям найродючішу землю з найбагатшими надрами. У нас є можливості відродити село, розвинути його, бо село — це не лише виробник сільгосппродукції, а й наше історичне коріння, генетичний фонд нації, джерело нашої християнської моралі...

4. Сприяти освітньому, духовному, культурному розвитку особистості кожного громадянина України — одне із пріоритетних завдань у державному будівництві... Нашою метою є включення України у світовий економічний процес, щоб залучити світові ресурси для її ефективного розвитку...

Ми віримо в щасливу долю України. Я вірю у вас!

УСЕ СВОЄ ЖИТТЯ ВІКТОР КІБКАЛО СЛУЖИТЬ ЛЮДЯМ

Кожного, хто приїздив у наше господарство, приємно дивувала розбудована потужна соціальна сфера. Та не всі знають, що людиною, яка започатковувала це будівництво, був перший директор Кракснукотської дослідної станції садівництва Віктор Олексійович Кібкало. Саме з його ініціативи самих тільки квартир було збудовано 220, а крім того — найкращий у районі дитячий комбінат, простора, зі смаком оздоблена їдальня, лазні з саунами й басейнами, пральня, прекрасний стадіон. Наша Основиця, де розташований 1 відділок дослідної станції садівництва, була першим селом у районі, де по всіх вулицях до кожної садиби подано воду, газ, телефони, де всі вулиці асфальтовані.

Повага до людей, турбота про людей, а особливо молодь, справедливість і чуйність — найхарактерніші риси Віктора Олексійовича. Тому й віддача була належна: дослідна станція стала постійним учасником виставки досягнень народного господарства у столиці, зусиллями дослідної станції були створені Харківський, Сумський, Полтавський трести (потім об'єднання) садівницьких радгоспів, які свого часу відіграли значну роль із забезпечення населення плодово-ягідною продукцією.

Віктор Олексійович ніколи не відмовлявся розв'язувати наші особисті проблеми: ліки, консультації медичних спеціалістів, допомога тим, хто безневинно потрапив під суд, консультація з багатьох питань чи просто порада у життєвих ситуаціях — з цим усім ішли до нашого директора. Знавець історії, мистецтва, літератури, музики, він постійно допомагав у роботі Пархомівського музею, створив першу експозицію музею про засновників Краснокутського дендропарку Каразіних, відшукавши й систематизувавши для цього унікальні матеріали. Відновлення занедбаного дендропарку, створення нового парку поруч зі старим, спорудження пам'ятників Каразіним, відновлення частини печер Петропавлівського монастиря, дитячі зимові свята, художня студія для дітей, благоустрій і спорудження пляжів на озері Вільшанка, дорога до нього, цієї перлини Краснокутщини — це далеко не повний перелік справ добродія Кібкала, що плідно й багато працює як селекціонер, першим в Україні ввів у виробництво й створив сорти нової ягідної, надзвичайно цінної лікувальної культури — жимолості синьої. Створює несприятливі до парші та морозостійкі сорти яблуні й інших культур. Такий чоловік ніколи не підведе, бо все його життя — служіння людям.

М. І. ХАВАВЧУК,
колишній заступник директора,
директор Краснокутської
дослідної станції садівництва

Любов КРАВЧЕНКО

Я ВІРЮ ЦЬОМУ ЧОЛОВІКУ, БО ВІН — ГОСПОДАР СВОГО СЛОВА

На мою думку, жителі будь-якої країни поділяються на дві категорії: громадян і обивателів. А його самовизначення розпочалося з болю, що зростав у міру заглиблення в багатовікову, найтрагічнішу у світі історію України. Легкий вітерець перебудови, перші паростки Народного Руху, який стільки страху завдав комуністичному режимові (тоді ще, здавалося, непахитому), таким був початок.

Ніщо вже не змогло вгамувати біль за долю України, стримати прагнення решту свого життя присвятити боротьбі за краще майбутнє. Він організовує на ремонт спалюваної більшовиками церкви у Краснокутську щойно повернутої православної, поїздки до Берестечка, до Січі Запорозької, на могилу Івана Сірка. "Он ще на колінах приползёт в райком партії, мы ещё вспомним ему самостийну Украину, ремонт церкви и вольное козачество", — погрожував перший секретар райкому Т. Ляшко. Та перше віче 26 серпня 1991 року і перші про-

низуючі душу дзвони на площі Краснокутська вже лунали на єднання Батьківщини! А скільки сили, особистого часу та й власних коштів було віддано "Просвіті", осередок якої вперше започаткував на Краснокутщині, де активно працює головою районної організації вже 11 років, бо глибоко переконаний, що шлях до громадянського суспільства полягає тільки через Просвіту і Бога.

Далася взнаки материнська спадщина... Його матір, просвітянку, студентку Полтавського педагогічного інституту під час розгрому "Просвіти" в Полтаві врятувало лише те, що вона була в той час на практиці в Колонтаївській школі свого Краснокутського району. Мабуть, не тільки це спонукало його першим на Краснокутщині поставити семиметровий хрест на могилі, де спочиває прах закорених у 1933 році 52 односельців села Основиці разом із діточками, першим привезти священників і хор, щоб відслужити панахиду по безвинно убіє-

них. Говорив однодумцям: доки не поставимо хрести на могилах жертв комуністичного терору і не відслужимо панахиду, доти і не вважатиметься війна злочинного режиму зі своїм народом закінченою.

Просвіт'яни продовжують цю святу справу — вже по інших селах знайдені ями із закопаними жертвами, збираються і уточнюються списки голодом закатованих.

...Хоч багато часу, нервів, зусиль коштувало все це Віктору Олексійовичу, зате цілком закономірно, що саме його на з'їзді блоку "Наша Україна" обрано кандидатом у народні депутати по нашому 181 виборчому округу. Він вірить у Бога, нашу Україну, в єдину Помісну Православну Українську Церкву. Тому я вірю йому.

Донецький просвіт'янин Микола Присяжнюк буде голосувати

Фестивалі "Вітер зі Сходу", "Червона рута", що проходили у Донецьку на початку дев'яностих, за оцінками учасників, були найкращими в Україні. Гречне, професійне ставлення організаторів до учасників, теплий прийом донецьких співорганізаторів і як наслідок — позитивні враження, що й досі у багатьох артистів асоціюються із враженнями про місто та його мешканців. Донбаська мовно-культурна ситуація і на сьогодні має проблему з проблем —

ДОНЕЦЬКИЙ МЕТР

боротьбу за національну свідомість населення, яке звикло до принизливого статусу — "русокоязычне". Тобто і не російське і не російськомовне, а просто не органічне на українській землі. Роздумів на ці теми воно також не має, бо думає про виживання, а стиль життя і до сьогодні диктує проросійську політико-економічну ситуація, що є панівною ідеологією регіону. Донецьк ставить умови виконавцям — співає російською і щедро фінансує ці проекти, створюючи професійну альтернативу. У найвищій пошані тут джаз і джазові фестивалі, що вже мають славу найпрестижніших в Україні та поза її межами. Не вдаючись до аналізу духовних та культурологічних справ Донбасу і, зокрема, Донеччини, відзначу лише, що саме у регіонах живуть, працюють та відстоюють українську ідею патріотизму та великої літери. Треба любити землю, на якій живеш, і мати бажання робити на ній добро.

Саме з такою людиною і звела мене доля у час, коли було про що поговорити і що згадати людям, які останнє десятиліття минулого століття ходили одними стежками і робили майже одну справу. Про Миколу Присяжнюка доводилося чути чимало, бо галичан у

Донецьку не так багато, а національно свідомих і не зрусіфікованих — одиниці. На них, власне, й тримається українська справа в російськомовних регіонах.

Директор палацу культури Донецького металургійного заводу (він на сьогодні обіймає саме цю посаду) народився на Івано-Франківщині, закінчив Харківський державний інститут культури та Донецький національний університет (спеціальність — українська мова, література та українознавство). Спеціаліст вищої категорії. А за цим стоїть дві неофіційні строфи біографії — духовність та патріотизм, які правлять бал у душі людини.

1987 року першим у Донецьку організував український естрадно-фольклорний гурт "Воля", який був постійним учасником мистецько-політичних заходів у Донецьку впродовж багатьох років. У 1991-му, на фестивалі "Червона рута" в м. Запоріжжі — стає дипломантом фестивалю. Наступного року обласна "Просвіта" проводить Перший фестиваль "Вітер зі Сходу". Микола Присяжнюк став і автором фестивального проекту, і лауреатом, а його пісня "Вітер зі Сходу" стала візиткою фестивалю. У 1993-му — стає

знову переможцем. Це про духовне...

А далі і про патріотичне, хоч як неоригінально це звучить, згадати не завадить. Ще у 1988-му в Донецьку відкривається перша українська дитяча школа мистецтв, якою він керував до 2000 р. Учні, виконуючи твори, написані директором школи Миколою Присяжнюком, ставали лауреатами республіканських та міжнародних конкурсів — "Твоя зоря", "Чарівна стежинка", "Слов'янський вернісаж", "Зірки на сцену", "Чорноморські ігри", "Понтицька арена" та інші.

Сам він першим із композиторів звернувся до творчості Василя Стуса, а з пісню "Скучив" неодноразово став переможцем різноманітних конкурсів. Член Правління обласної "Просвіти", відповідальний за культуру, голова Донецької міської "Просвіти", член обласної ради директорів закладів культури та мистецтв, режисер концерту, присвяченого 130-ти річчю "Просвіти", та постійний режисер усіх заходів, що проводила "Просвіта", починаючи з 1989 р.

У 1998 р., задля популяризації та відродження українського мистецтва на Донеччині, творчого обміну та взаємозбагачення культурних традицій

ПРОСВІТ'ЯНИН

різних регіонів України ним був задуманий і створений всеукраїнський конкурс "Джерело талантів" ім. Т. Г. Шевченка. Директор цього фестивалю Микола Присяжнюк вірить у його майбутнє, хоча через фінансові проблеми, цього річного конкурсу не відбувся. А у 2001-му в ролі помічника режисера творчого звіту Донецької області в Палаці культури "Україна" він мав змогу представити на суд громадськості результат своєї багаторічної праці і боротьби за національне відродження споконвічно українського Донбасу, який вважає своїм і, судячи з усього, любить цей край.

Його діти — вже корінні донецьчани, талановиті, як батько й мати: співають у квартеті Присяжнюків, що складається з батька, матері, дочки та сина, і без перебільшення, є окрасою будь-яких концертів. Син грає у донецькій молодіжній футбольній команді і мріє стати суперфутболістом...

От вам і парадокс, от вам і "русокоязычний регіон".

Леся САМІЙЛЕНКО

У церкві, розписаній у Катеринославі 1911 року “українським Чурльонісом” — Юхимом Михайловим, — й досі спортзал... Кілька виступів преси у цій справі не мали жодного ефекту.

Про уродженця Таврії українського художника Юхима Михайлова (1885—1935) вже розповідалося на сторінках преси. Та все ж нас турбує доля творинь “українського Чурльоніса” — саме так назвав свою статтю про нього 1986 року в “Літературній Україні” палкий пропагандист спадщини художника Юрій Васильович П’ядик із Києва. Торік влітку мені пощастило ознайомитися з роботами Михайлова у приватній колекції Юрія Васильовича. Вразило, що роботи в цій колекції зовсім маленькі. Але ж не розмірами визначається мистецька вартість твору...

Основну спадщину митця його дружина, рятуючи картини, вивезла за кордон — спершу до Німеччини, а потім до США. Там відбувалися виставки його робіт 1989—1990 років. Кореспондент Асошіейтед Прес, інші американські мистецтвознавці вітали сонячний український талант (власник колекції, зять художника Юрій Чапленко надіслав мені ксерокопії статей). Той же Юрій Чапленко разом із дружиною, донькою художника Тетяною підготував і видав 1988 року у США розкішний альбом, присвячений життю і творчості Юхима Михайлова. Талант, який зродився в таврійських Олешках, але був засланий у непривітний північний Котлас (ось вам антитеза: південь-північ, сонце-хмарі...), відкрився світові!

До речі, порівнюють його з литовським художником Чурльонісом неспроста: у творчості обох дивовижно поєдналися живопис і музика, а завдяки метафоричності їх вважали символістами. Окрім того, обидва спиралися на традиції національного фольклору.

Ось що згадувала вдова митця

Ганна Олексіївна Михайлова (1890—1979), корінна москвичка, яка всім серцем полюбила Україну і її народ. За спогадами Ганни Олексіївни, того року чоловіка послали в касарні (казарми) Катеринослава. “Полкове начальство, дізнавшись, що має художника, взяло його до бригади, що розмальовувала полкову церкву. Нелегко було це робити, бо стелю треба було малювати, лежачи на спині, на дошках. Спина терпла, фарба крапала на обличчя. Але це вже було справді тримісячне свято: без догляду начальників, улюблена робота за фахом!...” (цитую за збірником: “Юхим Михайлів. Його життя і творчість”, виданим

про цю прикметну споруду майбутні архітектори і будівельники? Навряд...

Колишній храм страшенно стиснутий зусбіч різними господарськими будівлями, ангарами, гаражами тощо. Його навіть сфотографувати до ладу важко! Це — зовні, а всередині? Стеля і стіни храму забілені в ті часи, коли нас оберігали від релігійного опіуму. Юні гімнасти охоче позують під бадьорим плакатом “Привет участникам соревнований!” Директор спорткомплексу повідомив, що вже були тут представники церкви (чи церковної громади) і порушували питання про повернення храму віруючим...

Колись, на початку століття, ця церква стояла на просторій Абрамівській площі. 1930 року, у розпал індустріалізації, площу віддали під будівництво нинішньої Придніпровської академії будівництва та

полку, яка збереглася дотепер всередині подвір’я будівельного інституту (зараз у ній спортивний зал). У цій церкві в 1918 р. мене хрестили, а всередині церковної огорожі була похована моя бабуся — Марія Костянтинівна (померла десь в 1923—1925 рр.)

Я докладно цитую різні джерела, щоб переконати і себе, і читачів, що йдеться саме про церкву, яку розписував Юхим Михайлів. На старих фотографіях збе-

ПРИ БИТІЙ ДОРОЗІ ІСТОРІЇ

1988 року в США).

Де ж та церква? Чи збереглася вона? Чи не втрачена у руйнівних хвилях воєнничого більшовицького безвірництва? Такі питання виринали, коли ми з краєзнавцем Валентином Старостіним у грудні 1997 року вирушили на пошуки цього храму. На нас чекала невеличка сенсація, якою хочеться поділитися із зацікавленими читачами — церква частково вціліла. Стоїть вона, щоправда, без куполів-бань і використовується зовсім не як культова споруда. В ній нині спортзал Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. Подумалося: чи знають

архітектури (якийсь час цей заклад називався Інженерно-будівельним інститутом і лише віднедавна дістав нинішню назву). Мій знайомий, нині покійний, викладач Дніпровського гірничого інституту Віктор Максимович у рукописній праці “Моє місто” (1984) згадує, що до революції його дід мешкав саме навпроти, у цьому куточку старого Катеринослава:

“У той час місце перед його будинком являло собою майже порожню т. зв. Абрамівську площу (вона зараз уся зайнята будівлями інженерно-будівельного інституту). Яким раз навпроти будинку розташовувалася церква 228 піхотного запасного

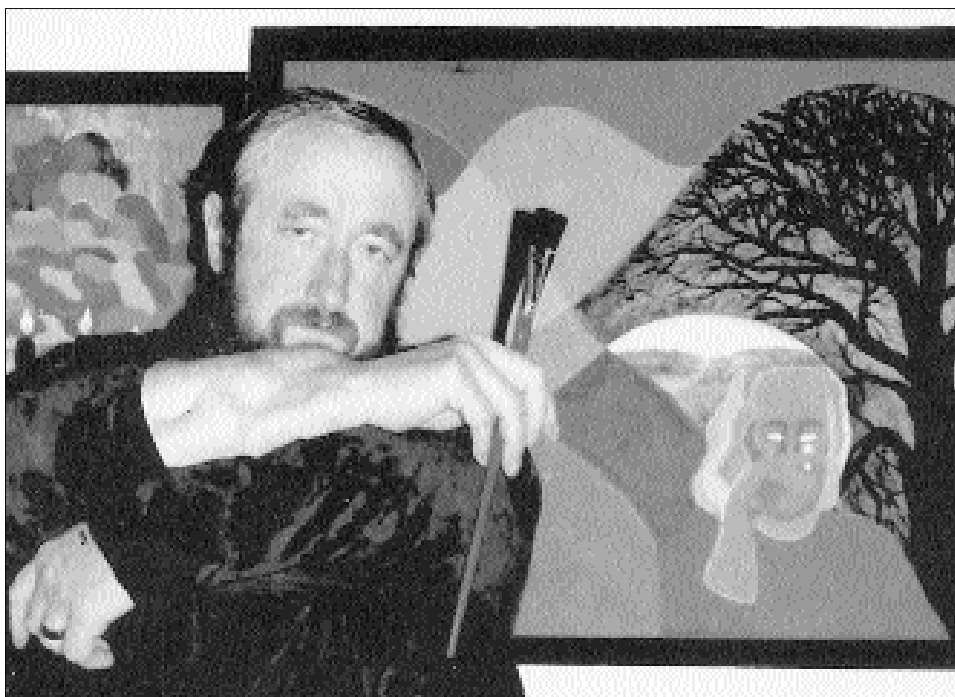
реглося зображення цієї Хрестовоздвиженської військової (ще казали — офіцерської, а директор спорткомплексу каже — гусарської) церкви, збудованої в характерному і досить типовому для того часу неоросійському стилі. Її спорудження завершилося 1911 року, що збігається з появою в місті Юхима Михайлова. Отже, практично немає сумніву в тому, що він розписував саме цю, а не якусь іншу церкву. Є також відомості, що куратором або консультантом при будівництві був відомий у місті фахівець, любитель церковної старовини, дослідник архітектури Володимир Машуков, який під час Першої світової війни

фотографував у Галичині тамтешні церкви. Цікаво й те, що з Катеринослава Михайлова перевели служити у Крим — до Севастополя... Та це — окрема й малодосліджена сторінка його біографії.

Підсумок: храм, розписаний Михайловим, стоїть давнім символом агресивного безбожництва. Несомніть згадується ще один улюблений символ художника Михайлова, символ України-чайки: “Ой горе тій чайці, чаєчці-небозі, що вивела чаєняток при битій дорозі”. Скільки ж можна залишатися нам при битій дорозі Історії?

● **Микола ЧАБАН,**

БАРВА І ХАРАКТЕР —

Стефан-Арпад Мадяр за роботою

З нагоди 385-ї річниці друкарні Києво-Печерської лаври, в приміщенні якої нині розташований Музей книги і друкарства України, фонд останнього поповнився торік унікальними експонатами. Серед них і лаврське видання “Тріоді пісної” 1640 р., що побачило світ у той час, коли на чолі книговидавничої справи тут стояв визначний релігійний і культурно-освітній діяч, засновник Києво-Могилянської

академії митрополит Петро Могила. Видання “Тріоді” цікаве саме вміщеними у ній “синаксарами” — короткими оповідями про життя святих, переклад яких із грецької на українську мову зробив Тарасій Земка. Цінність великоформатної книги доповнюється ще й майстерним художнім оформленням, багатим на барокові гравюри.

Музейну колекцію поповнили книжки, ви-

дані XVIII ст. у Києві та Чернігові, а також мініатюрний “Псалтир” 1-ї половини XIX ст. До зібрання книг XX ст. належить рідкісне видання “Прикрас рукописів Галицької України”, що здійснене 1922 р. у Жовкві (Львівська обл.). Усі ці книги — щедрі дар талановитого київського художника, відомого видавця й мецената Стефана-Арпада Мадяра, що багато років підтримує тісні зв’язки з Музеєм книги і друкарства України.

Визначальна риса характеру С.-А. Мадяра — залюбленість у рідний край, його своєрідне мистецтво. Народився Стефан-Арпад на мальовничій землі Закарпаття у небагатій родині угорця Йосипа та словачки Марії. Як найдорожчу реліквію сім’я зберігала картину відомого закарпатського художника першої половини минулого століття Адальберта Ерделі, — зображений ним літній сад став першим художнім досвідом хлопчини, який ще в дитячі роки захопився малюванням, особливо берегів Латориці. А здобувши фахову освіту на графічному факультеті Українського поліграфічного інституту імені Івана Федорова, став неабияким живописцем та графіком, що засвідчили його виставки “Варіанти безконечності”, “Колір енергії, енергія кольору”, котрі з великим успіхом експонувалися в Австрії, Німеччині, Угорщині, Швейцарії.

Отож Стефан-Арпад Мадяр по праву вважається одним із провідних фахівців України в галузі історії мистецтва, іконографії. А ще в його доробку — робота у видавництвах як художника-графіка, ілюстратора книг, причому багато з них на престижних книжкових вернісажах були удостоєні найвищих нагород. Він також один із тих, хто відроджував сучасне книгодрукування релігійної літератури в Україні.

Багато діячів культури, співробітників музеїв, мистецьких установ із вдячністю говорять про спонсорську діяльність митця — активного члена благодійної міжнародної організації “Тріумф серця”. Окрасою зібрання Музею стали придбані за його допомогою і такі книги, як “Євангеліє” (1733 р.) з ілюстраціями Аверкія Козачківського, знаменитий “Києво-Печерський патерик”, виданий лаврською друкарнею у 1859 році, “История графа Рымникого князя Итальяского Суворова” (1853 р.) з багатьма чудовими ілюстраціями Тараса Шевченка, широко знані Гоголівські “Вечера на хуторі близ Диканьки” (видання 1874—1876 рр.) з літографіями видатних художників Костянтина Трутовського, Івана Крамського, Іллі Рєпіна.

Плідна діяльність С.-А. Мадяра — художника і вченого у теоретичній та практичній дослідницькій роботі в галузі кольорознавства, впливу кольору на сприйняття людини. Він творець унікальної теорії, яка обґрунтовує зв’язок внутрішнього кольорового біорезонансу людини з навколишнім середовищем. До речі, ця теорія дедалі більше знаходить різнобічне практичне застосування.

Отож ця мудра і щедра на добро людина робить усе, що може, для піднесення духовності і культури в Україні. Мистецтво його посправжньому служить красі — спільному нашому благу.

● **Микола ГЛАМАЗДА,**
мистецтвознавець

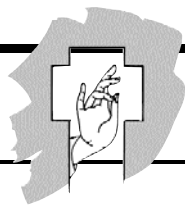

Фото О. Кутлахметова

“Просвіта” і Шевченко — єдині

МІТИНГ УПІВГОЛОСА

9 березня традиційно біля пам'ятника Шевченку у Києві збиралися політично активні люди. Різні політичні сили і блоки надходили до Кобзаря поетапно, щоб запобігти усіляким “зіткненням”. Революційний синдром 9 березня цього року не прослідковувався. Жодних сутичок, конфронтацій (окрім виборчих дебатів) і “масових безпорядків” не було. Попереду ж — “великі перегони” і кожен “необдуманий крок” може повністю перетасувати “напрацьовану” колоду політичних карт. До того ж — досвід із УНА-УНСО, котру, втягнувши у політичні грища минулого року, належно покарали, фактично знищивши її.

Серед організаторів мітингу виборчого блоку “Наша Україна” було Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Зібралися націонал-демократичні сили, партії, організації, заангажовані безрезультатними виборами, як правило, у двох блоках — в “Нашій Україні” та в “БЮТІ”. Мітинг розпочався службою Божою за упокій Великого Кобзаря, яку правив Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет. Голова громадської організації Павло Мовчан нагадав про актуальність Шевченка сьогодні як

провідника нації. Він відверто говорив про злочинність й антиукраїнськість сьогодишньої влади, яка адмінресурсом прагне знищити опозиціонерів на грядущих виборах, просуваючи “заєдистів”. Перемога у боротьбі за Українську Державу можлива, наголосувалося, лише тоді, коли Шевченко буде постійно актуальним для українців, а не лише на два безрезультатні дні.

Висловлювалися з приводу нинішньої політичної ситуації й інші лідери політичних об'єднань, що зібралися тут свій актив: Геннадій Удовенко, Анатолій Матвійчук, Степан Хмара... Публіці до вподоби був і виступ нашого правозахисника Сергія Головатого, чия непримиренність до влади уже обросла легендами... Можливо, саме опозиційність мітингуючих і спровокувала “технологічний провал” заходу, коли в останню мить зникла машина з підсилюючою звучання технікою. Тому, на жаль, останні ряди зібрання могли лише здогадуватися, про що говорять промовці...

Олександр СОЛОНЕЦЬ

Фото О. Кутлахметова

Святійший Патріарх Філарет і Голова ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка Павло Мовчан ідуть на уклін до Кобзаря

Фото О. Кутлахметова

Лідери опозиції закликають об'єднатися навколо Шевченка у боротьбі за Українську Державу

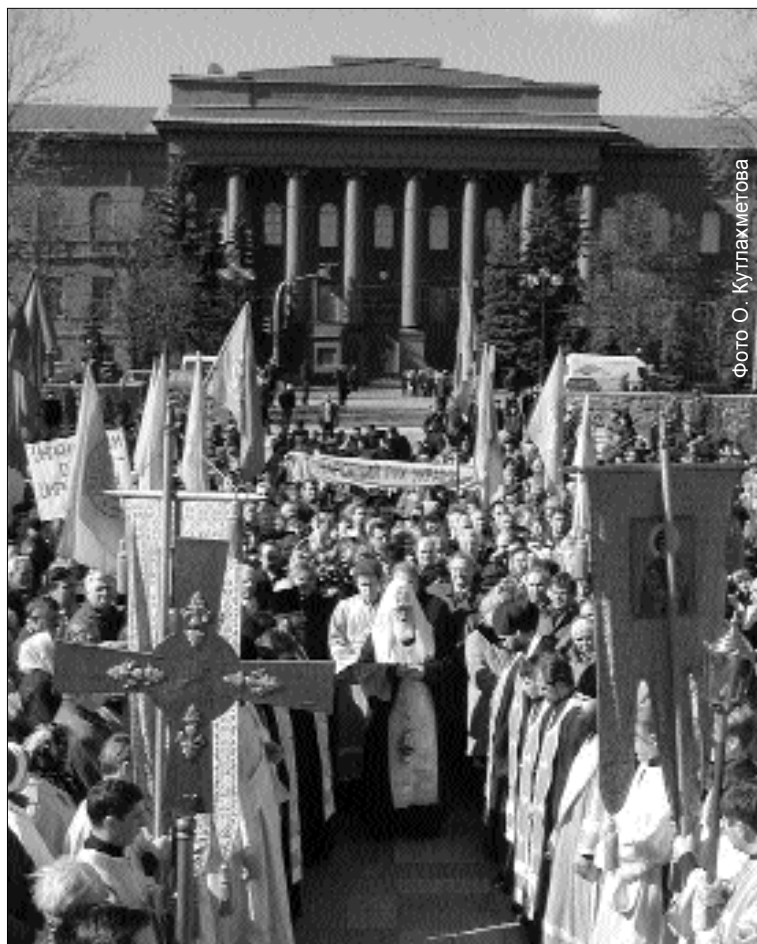

Фото О. Кутлахметова

Святійший Патріарх Філарет править службу Божу біля пам'ятника Тарасові Шевченку

НАМ ТРЕБА ГОЛОСУ ТАРАСА!

Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка спільно з Національною спілкою письменників провело 9 березня святковий вечір, присвячений пам'яті Великого Кобзаря, котрий одночасно став і першим етапом у просвітянському літературно-мистецькому конкурсі для дітей та юнацтва “Я гордий тим, що українець зроду”. “З цієї невеликої, але помітної з усіх усюд українських сцени Будинку письменників, — сказав, розпочинаючи вечір, секретар НСПУ Петро Осадчук, — пролунало чимало прекрасних слів, які почула вся Україна. Дай Боже, щоб і голос теперішніх її пташат лунав по-весьняному дзвінку — шевченкових вам крил, дорогі друзі!”

“Нам треба голосу Тараса! — було мовлено недарма. Слово, що його воскресив для нас геній Тараса Шевченка, поставивши на сторожі нової епохи — епохи національного визволення, — продовжив голова Всеукраїнського товариства “Просвіта”, народний депутат Павло Мовчан, — врятувало українську націю від цілковитої загибелі. Врятувало саме тим, що впродовж усього імперсько-шовіністичного часу замовчувалося — возведенням на духовний п'єдестал громадянської гідності українця, який має і свою історію, і свою Україну зі своєю мовою, і свою культуру...”

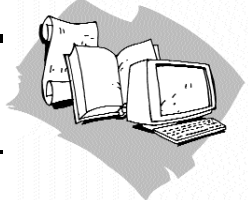
Ми жили з його іменем, але без камертону його істини — Слова Кобзаря. Це так само, як для віруючих ім'я Бога без Біблії, без Нового Заповіту. Хіба ж не дивовижа — жити за подібних умов?

Ми не знаємо, скільки мільйонів українців сьогодні з нами, з цією залою, але сподіваємося, що з кожним роком їх ставатиме все більше — свідомих, гордих свого прекрасного імені, що з кожним роком висвітлює над нами животворне небо нашої духовності, все більшатиме і більшатиме між нами Шевченка — його правди, його відповідальності за слово, його послідовності”.

Оксамитовий баритон народного артиста Валерія Буймистра, що співав пісні на слова Кобзаря під акомпанемент заслуженого артиста Володимира Кнорозка, чарівна інтонаційна пластичність народної артистки Лариси Кадирової, що донесла присутнім потаємний нурт Шевченкової поезії, вірші Мирослава, Михайла й Остапа Орлюків, — за них найбільше вболівав їх чудовий батько, кандидат технаук, учитель фізики Михайло Орлюк, який теж виявився неабияким умільцем декламації, зворушлива поезія найменших — учнів ліцею № 157 — і ще молодих учасників не залишили байдужими жодного з присутніх. А ще ж виступали справжні майстри слова — Дмитро Білоус, мудрість якого захоплює не одне покоління колег, Микола Карпенко, Олександр Матійко, Сергій Бурлаков, Дмитро Кремін, Михайло Бахтинський, Марія Матіос. Як ніколи стислим і афористичним був Микола Сом.

...Небо того вечора над Києвом було особливо високим. Здавалося, вже зовсім небагато треба, щоб здійснилася мрія Великого Кобзаря — “...день білий, як Великдень, і люди, як люди...”

Інф. “СП”

Коли заходить питання про мову, наші уявлення про цей дивовижний дар природи, як правило, зупиняються на одній із її функціональних особливостей — засобі спілкування. А між тим, ще понад сто років тому видатний український вчений Олександр Потебня в численних своїх працях висвітлював і досить переконливо стверджував думку про те, що людська мова — це не тільки засіб спілкування, але водночас і один із засобів пізнання. Власне, як він зазначає, людська діяльність, що спрямована на всебічне пізнання світу. Виявляється ця діяльність у формі одночасного розкладання всього, що ми чуємо й бачимо, на окремі елементи та приведенням розкладеного до чіткої математичної системи символів. Останні якраз і дозволяють людині, на основі образних уявлень, створювати безмежну кількість словесних комбінацій. Подібне, на його думку, ми чинимо й з числами. Чисел всього десять. А комбінацій — безмір. Справді-бо, весь набір звуків, що ними користується людина для висловлювання своїх почувань і думок, також можна звести до восьми засадничих. З голосних звуків основним вважається “А”, який навіть на ґрунті однієї мови у своїх діалектних формах має завершений цикл видозмін в тому ж слові: кінь, кинь, кунь, конь, кень, каняка. Серед приголосних основними вважаються: Б, В, Г, Д, З, М, Р, які, багаторазово відтворюючись, веляризуючись та палаталізуючись, також мають завершений цикл видозмін: бвін, дзвін, звін; гвізда, звізда тощо. І кожний із усього переліку живих звуків вміщує в собі свою неповторну барву чи ознаку. Отак, як дощова краплина, переломлюючи в собі під різним кутом сонячний промінь.

Однак, на відміну од системи чисел, що ґрунтується на мертвому знакові, який не має в собі жодної чуттєвої та образної видозміни, кожне живе слово найперше постає на основі образно-чуттєвого сприйняття світу. І тоді як число позанациональне в своїй знаковій умовності, слово завжди безпосередньо пов'язане з родовими особливостями людини. Тому для неї воно не просто певна ознака чи поняття. Для кожної людини те чи інше слово вміщує в собі якісь свої індивідуальні відмінності: свій притаманний лише їй сприйняття образ, свій колір, смак і запах. А також безліч інших відчуттів, що відповідають її характеру, способу світосприйняття й мислення. Тому той самий звук кожної людини вимовляє по-своєму. Своя в кожній людини і манера говорити. Один мовить спроквола, інший — швидко. По-різному вибудовують люди і мовні звороти та окремі вирази. Скажімо, хтось скаже: хотілося б. Інший — хотіло-б-ся. Ще інший — ся-б-хотіло. Коли ж говорити про мову загалом, то можна стверджувати, що її фонетика завжди співвідноситься з національними особливостями душі народу. А морфологія — відповідає способу його світосприйняття й мислення. Тобто — його ментальності. “Мова народу, — зазначає у своїй праці “Рідне слово” видатний український педагог Костянтин Ушинський, — кращий, що ніколи не в'яне й вічно знову розпускається, цвіт усього його духовного життя, яке починається далеко за межами історії. У мові одухотворюється весь народ і вся його батьківщина; в ній втілюється творчою силою народного духу в думку, в картину і звук небо вітчизни, її повітря, її фізичні явища, її клімат, її поля, гори й долини, її ліси і ріки, її бурі й грози — весь той глибокий, повний думки і почуття, голос рідної природи, який лунає так гучно в любові людини до її іноді суворой батьківщини, який відбивається так виразно в рідній пісні, в рідних мелодіях, в усних народних поетів”... І далі: “Мова є найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, ті, що живуть та майбутні покоління народу в одне велике, історичне, живе, ціле”. У світлі сьогоденнішніх наукових концепцій, така оцінка мови постає ще більш виразною. Адже кожне живе слово, як символ, як окремих кодовий сигнал, на енергетичному рівні завжди характеризується певним модулем. І цей модуль знову ж таки пов'язаний з родовими особливостями людини, з її акустично-артикулярним паспортом. Ось як про це говорять у своїй книзі “Прелесть тайни” геолог Р. С. Фурдуй та фізик Ю. М. Швайдак: “Что же касается акустически-артикулярного

“паспорта” человека, то он формируется во время внутриутробного развития в жидкости материнской плаценты под влиянием артикулярно-акустических “паспортов” предков. Поэтому истинное познание вещей происходит на звездном языке предков”. А коли врахувати, що оте “зоряне” слово предків, як символ, наділене ще й силою зворотного впливу на людину та середовище її буття, то стає зрозумілим, чому відлучення од рідної мови обертається наслідками її духовного переродження та виродження як виду. Цим же пояснюється і надзвичайно уважне ставлення предків до кожного слова. Особливо в дні свят, під час обрядодійств, молитов та заговлянь. Тобто, в просторово-часових точках зародження нових течій та напрямків існуючого буття. Звідси — особливе значення мови як одного з найпотужніших виховних засобів, як алгоритму подальшого розвитку буття нації.

Нині, не розуміючи отого давнього змі-

класифікатором живого й неживого світу та передумовою пізнання видимої течії буття. На цьому рівні сила слова виявляється в його здатності викликати в людині певні поверхневі рефлексії. Воно пробуджує почуття, бажання, думки; створює той чи інший настрій; викликає конкретні уявлення. Засобом понятійної сутності слова в суспільстві людей відбувається поширення певних знань, чутків, настроїв; створюється відповідне інформаційне середовище. Для прикладу візьмемо слово “зерно”. Як понятійна сутність на рівні суспільно-побутового сприйняття, зі словом “зерно” ми уявляємо конкретний рослинний продукт: жито, пшеницю, овес, просо, ячмінь тощо. Воно викликає у нас певні почуття, бажання й думки, що пов'язані з конкретною трудовою діяльністю людини та її харчуванням: сіяти, збирати, переробляти, запасати, зрештою — споживати.

Друга сутність слова — образна. Вона виявляє себе на рівні філософського та

гоє впадео на землі добрий. І, прозяб, створило плод сторицею”.

Тут, як бачимо, слово “зерно” постає уже зовсім в іншому сприйнятті. Так само як і інші слова притчі: сіяч, птиці небесні, терня, камінь. Їх значення Ісус пояснював своїм учням.

Третя сутність живого слова — семіотична (знакова). Вона виявляє себе на рівні фольклорно-містичного сприйняття. На цьому рівні слово, як символ, ніби поєднує в собі понятійне й переносне значення, фокусує й спрямовує їх зміст у позареальність. Слово, вжите в символічному значенні, стає модулятивним чинником, що впливає на об'єкти, суб'єкти, явища та процеси, які відбуваються з ними. І тому воно стає передумовою створення нових та реформування існуючих видимих і невидимих течій і напрямків розвитку буття. На цьому рівні сила слова виявляється в його здатності викликати надглибокі рефлексії. Воно впливає на підсвідомість людини, обумовлюючи напрямки її психологічної діяльності.

ТАЇНА РІДНОГО СЛОВА

Кожний звук — знак голосу. А слово — то уже співзвуччя. Цілий світ. І життя, мов папороті цвіт, має таємницю за основою. Пізнавали, важили й копали... Та дарма збагнути до путя ніч коротку в переддень Купала, у яку немає вороття. І любов, що землю обіймає. І душа, що вічна — як вода, — в зародку первинності дрімає світло непорочного труда. Але, як відлуння таємниці, нам дано співзвуччя, ті слова, у яких законами крилиці невмируща сила оживає. І на тлі безмежного й малого, в кожному дереві з кореня до віт, все, що народилося у слові, — то чітке уявлення про Світ.

ту багатьох слів та окремих виразів, змісту народних символів, ми воістину почасти говоримо й чинимо не відаючи що. Особливо в царині народної звичаєвості та обрядовості, що до певного часу складали цілісну систему інформаційного взаємозв'язку природи й людини, були її міфопоетичною основою світобачення. Інколи це нерозуміння виглядає доволі курйозно. Ну, скажімо, сьогодні на рівні пересічного міщанина досить часто можна почути такий вираз: “розбираєця, як свиня в апельсінах”. По суті це — абсурд. А виник цей абсурдний вираз внаслідок спотворення на російській штиб давньої української приказки: “Тямить, як свиня в опальцинах”. Тут давнє українське слово “опальцини” — перли. Порівняйте: перст — перстень, палець — опальцина. Інший варіант цієї приказки добре відомий з Євангелія: “Не кидай свиням перла”. Отже, “апельсіни” виникли на ґрунті невеликого перекладу приказки російською мовою. Минув час, суть слова втрапилась. І ось уже спотворену приказку депутат Верховної Ради Смірнов перекладає на українську мову, озвучуючи від мікрофону на всю Україну: “Тямить, як свиня в помаранчах”. Отак опальцина стала помаранчею. І подібні приклади, на жаль, не поодинокі. Як бачимо, навіть на рівні звичайного, понятійного значення живого слова.

Проте, СЛОВО, як образ думки, як вияв почуттів, як один із основних засобів інформаційного зв'язку, завжди має триєдину сутність і триєдину силу.

Перша — понятійна сутність слова. Вона виявляє себе на рівні суспільно-побутового сприйняття. Тут слово постає в своєму прямому вияві, як конкретизуюча ознака окремого об'єкта, суб'єкта, предмета, дії, події, явища існуючого буття. Тому слово, вжите в прямому значенні, є

мистецького сприйняття. На цьому рівні, на відміну од суспільно-побутового, слово постає уже не в прямому, а в переносному значенні, як узагальнююча ознака, що проливає світло на зародження й розвиток існуючого буття. Слово класифікує уже не предмети, об'єкти та явища, а процеси, що відбуваються з ними, та їхні стани. І тому воно стає передумовою пізнання невидимої течії буття світу. На цьому рівні сила слова виявляється в його здатності викликати в людині глибинні рефлексії. Воно пробуджує свідомість людини, спонукає до самоаналізу, до осмислення власних дій, до самопізнання; покликає до творчої діяльності та самовдосконалення. Засобом образної сутності слова в суспільстві людей створюються й поширюються певні ідеї, концепції, уподобання, світоглядні та моральні принципи; створюється відповідне моральне середовище та норми людських взаємин. Для прикладу беремо те саме слово “зерно”. Як образну сутність на рівні філософськомистецького сприйняття, зі словом “зерно” ми уявляємо узагальнений образ істини, знань, мудрості, рушійної сили буття. Воно викликає у нас узагальнюючі почуття, бажання й думки, що пов'язані з духовним життям людини; її ставленням до себе, інших людей, до цілого світу і Бога. Ось притча про сіяча. Подаю її за Остромировим Євангелієм давньоукраїнською книжною мовою. Реконструкція українською абеткою. Це ще один доказ глибини українського слова.

“Речев Господь притчу сію: “Ізійдеві сіяй сіяти сімені свого. І егда сіяше, ово впадео при путі і попрано бистео. І птиці небесній позьобаша іє. А другое впадео на камені. І, прозяб, усохшео, зане не імеашео влаги. А другое впадео посреди тернія. І здрастео терніє, і подавио іє. А дру-

гоє впадео на землі добрий. І, прозяб, створило плод сторицею”.

Родися радість у кожній хаті!

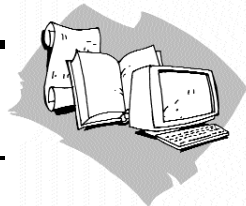
Зерном ми посіваємо й молодят, аби здобувалися на господарство та продовжували рід. У природі чоловіча стать посіває на життя: Сонце посіває, а Земля приймає й родить; чоловік посіває, а жінка приймає й родить. Тому на Новий рік, звичаєво, має посівати лише чоловік — хлопчик. Жінка ж посіває на смерть. Тому покійника, звичаєво, посіває жінка — курхарка. Молодять посіває жінка-мати — вона віддає свою родову силу молодій, бо сама відтепер переходить до стану бабусі. І вже родити — не її справа. Раніше вважалося неможливим, коли одночасно народжувала мати й донька або невістка. Відповідно до давнього народного звичаю, батьки, які оженили сина чи віддали заміж доньку, мають відійти од родового життя. Усвідомлюючи сутність символу зерна, для ритуального посіву завжди беруть добірне зерно, стежачи, аби там не було жодного розбитого чи зіпсутого. Бо це ж принесе несподівані збитки, каліцтва та хвороби. Що вже казати, коли нині, не розуміючи значення символу, на Новий рік часто посівають дівчатка й жінки. Та ще й не зерном, а крупною! Чи то можна сподіватися на добро?! — сказали б наші предки.

Отже, як бачимо, слово одне, але залежно від рівня його сприйняття, значення й сила цього слова зовсім різні. Проте, як зазначає Олександр Потебня: “Кожного разу, коли ми вживаємо слово, воно постає тільки в одному значенні. Слово, як акт думки, неодмінно має лише одне значення”. Таким чином, людина володіє силою живого слова. Та коли вона не розуміє його сутності, то тоді вона може повернути силу слова в геть небажаному напрямку.

●

фото О. Куплахметова

Відкриття Шевченка у мене сталося двічі. Вперше, коли у шестирічному віці я навчилася читати і мама мені подарувала збірку «Мені тринадцятий минало». Я тоді не усвідомлювала величчя слова Кобзаря, не знала про його долю. Але було в тих віршах щось таке рідне й близьке, що я потім сама часто їх перечитувала...

Удруге Шевченко мені відкрився у 1989 році на концерті лауреатів фестивалю «Червона рута», коли я вперше почула «Суботів» у виконанні гурту «Кому вниз», коли весь зал устав у єдиному пориві досі невідомого єднання і в темряві спалахнули сотні свічок, коли сотні вуст прошепотіли услід за солістом «і помоляться на волі невольничі діти, і помоляться на волі...», я відчула, що Шевченко — це набагато глибше, ніж те, що ми вивчали у школі. І, можливо, саме тоді в мені вперше прокинулася гордість за те, що я — українка.

Уже пізніше, читаючи і перечитуючи Шевченка, я зрозуміла, що Тарасове слово — це генетичний код нації. Тарас Шевченко справді умів говорити з Богом. Як і його Перебендя, пам'ятаєте: «Щоб люди не чули, бо то Боже слово, то серце по волі з Богом розмовля». Усе це мимоволі пригадалося під час «круглого столу» «Шевченкове слово сьогодні», організованого «Молодою Просвітою». На зустріч прийшли школярі, студенти, педагоги, митці, провідні просвітяни. У кожного був свій шлях до слова Кобзаря, свої спогади, свої враження. Тому і розмова вийшла надзвичайно цікавою.

Голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка Павло Мовчан змусив усіх замислитися, піднявши проблему вибору долі і свого призначення. Справді, Шевченко тисячі разів міг змінити свою долю, вибрати легшу, простішу. Здавалося б, скільки було перспектив: одружитися з княжною Репніною, попросити протекції Карла Брюллова і наблизитися до Миколи II, стати придворним поетом і художником — талантів не бракувало. Він міг би зробити блискучу кар'єру. Але він вибрав свій шлях на Голгофу — з Україною в серці.

Уся доля Шевченка — це дорога духовного подвижництва. Від усвідомлення історії свого народу, яку Тарас Шевченко, навчаючись в Академії, вивчив досконало, до переосмислення долі інших народів, глибин Євангелія і Старого

БЛАЖЕН НАРОД, В ЯКОГО Є ПРОРОКИ

Фото О. Кутлахметова

Павло Мовчан змусив усіх замислитися, піднявши проблему вибору свого призначення

Заповіту. Це парадоксальне бачення Шевченка Павло Мовчан поклав у основу 9-серійного фільму про долю Кобзаря. На глибоке переконання Павла Михайловича, Шевченко ніколи не втрапить своєї актуальності для України. І не стільки тому, що й досі ми цитуємо Шевченкові слова «якби ви вчилися так, як треба, то й мудрість би була своя...», «за шмат гнилої ковбаси у вас хоч матір попроси, то оддасте...», «і всі мови слов'янського люду — всі знає. А своєї? Дастьби, колись будем і по своєму глаголять, як німець покаже...», а вони — наче ілюстрація нашого сьогодення. Шевченко актуальний і тому, що питання вибору, питання душі, питання одвічних цінностей набуває особливої гостроти саме сьогодні, в час боротьби цивілізації з культурою. Засилля спрощеної суб-культури спотворює не лише смаки, але й критерії істини. Яку

музику слухати, що одягати, якою мовою говорити, і взагалі, бути самим собою чи стати частиною натовпу? Ці питання хвилювали багатьох учасників «круглого столу». А найбільше — як позбутися комплексу меншовартості, як навчитися у будь-якій ситуації залишатися собою, як зберегти у собі цей вогник причетності до України «на нашій — не своїй землі»?

У Київському гуманітарному інституті коло ентузіастів створило український клуб, бо студенти, які прекрасно володіють англійською, німецькою, французькою, не завдають собі клопоту вивчити ще й українську. Та голова Всеукраїнської «Молодої Просвіти» Віталій Мороз із сумом зазначив, що часто доводиться стикатися з тим, що стародавні думи і народні пісні на слова Шевченка сприймаються як етнографічна екзотика.

Уся суть Євангелія, уся програма духовних пошуків відображена в кількох рядках із вірша Тараса, який прочитала студентка Києво-Могилянської Академії Аня Чепур: «Не дай спати ходячому, серцем завмирати, і гнилою колодою по світу вальтис. А дай жити, серцем жити, і людей любити». Для Шевченка ці слова були суттю всього його життя. І це давало йому силу нести в серці, як найдорожчий скарб, частинку України — чи був він у тихому Яготині, чи у блискучому Петербурзі, чи в Кос-Аральських степах. І він перелив цю силу у свої поезії, які й сьогодні допомагають очистити духовний канал, звільнитися від умовностей цивілізації і відчувати своє справжнє призначення. До речі, відомо багато прикладів, коли у сталінських таборах Шевченкове слово навіть запеклих кримінальних авторитетів змушувало поважати Україну.

Феномен Шевченка, магія його слова потребує докладного переосмислення. Але він існує, і це беззаперечно. Керівник художньої студії «Оранта», що при КПІ, Григорій Местечкін колись розповідав про свій метод пробудження генетичної пам'яті. Для цього потрібні були дві умови: по-перше, звільнитися від зовнішнього інформаційного впливу з боку телебачення і радіо, а по-друге, щодня читати і, бажано, вчити напам'ять хоча б кілька рядочків з Шевченка. І через кілька тижнів люди, які ніколи не тримали в руках пензля, які ніколи не були художниками і не мали ніякого таланту, починали писати дивовижні картини.

Сам «круглий стіл» «Шевченкове слово сьогодні» став одкровенням для кожного учасника, змусив багато чого передивитися в собі і в навколишньому житті, переорієнтувати, замислитися. У в багатьох з'явилася бажання іще раз перечитати «Кобзар». Відкрила його і одразу натрапила на рядки:

*Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос — більш нічого,
А серце б'ється й оживає,
Як їх почує!.. Знаєть, ой Бога
І голос той, і ті слова...*

Наталка ПОЗНЯК

СЕВАСТОПОЛЬСЬКІ КОНТРАСТИ

Наш творчий київський десант, здається, невеличкий, та мобільний: президент Фонду Тараса Шевченка, прапраонука по Шевченковій сестрі Катерині — Людмила Красицька, народна артистка України Галина Яблонська, дует бандуристів — братів Морозів та автор цих рядків. Я, як завжди, скромно представляю наше просвітянське Товариство. Виступаємо під мудрими й напутніми словами великого Учителя й Поета:

*Учіться, брати мої,
Думайте, читайте,
І чужому навчайтесь
Й свого не цурайтесь.*

Тут брати, їй-право, незвичайні: матроси й офіцери українського Чорноморського флоту. Хлопці — хоч куди: зі степів Причорномор'я, із полів Полтавщини, Покуття й Слобожанщини, із гір Карпат, з моєї Київщини — теж. Зрідка, але чути наше рідне українське слово. Старші офіцери добре володіють мовою української держави. (А чого ж? Час уже!) Серед них — поважні капітани різних рангів: Олег Харківський, Михайло Козлов, Олексій Михайлютенко, Валерій Приходько та вельми симпатичний (і патріотичний!) капітан першого рангу Анатолій Петрович Данилов — заступник начальника з виховної роботи Севастопольського військово-морського інституту. Бувало морського капітана люблять і шанують не лише в морському коледжі, де ми познайомилися з ним, а й далеко в морі і на суші, у Севастополі і в Києві. Його книжки із розбудови флоту України старанно читають і вивчають офіцери і матроси, генерали й адмірали з Міністерства оборони України.

У розмові з морськими офіцерами я, насамперед, цікавився важким, задаваним питанням: як ділили Чорноморський флот колишнього СРСР між собою? Найточнішу відповідь почув від заступника начальника 28-го гарнізонного будинку офі-

церів ВМС Михайла Валерійовича Козлова: «Чорноморський флот ділили не у Севастополі, не в столиці України, а за високою Кремлівською стіною. Увесь флот і місто Севастополь грабували, як хотіли, наші «старші браття» — росіяни. Для прикладу скажу, що Чорноморський флот Росії має на озброєнні шість підводних човнів, а в нас — лише один. Та й той нещадно пограбований, понижений. Стоїть на вічному приколлі, будинок на ремонті». Пан Михайло гірко усміхається: «У моєї тещі два зяті. Один (це я) прийняв присягу Україні, а другий — Росії. Але в святкові дні, коли ми зустрічаємося разом, наша теща ділить поміж нами все, що треба, порівну. Як жаль мені, що такої прерозумної тещі не знайшлося ні в Москві, ні в Києві».

«Де ж ваші кораблі?» — запитую майбутніх мічманів у навчальному Центрі військово-морських сил України. «Ононо!» — показують руками за високу огорожу, де неподалік розміщена така ж навчальна школа, де інша мова, інший гімн про «город русских моряков». Наш навчальний Центр — один із українських острівців у трьохсоттисячному Севастополі. Навіть дивно, незбагненно чути тут щоранку наш Національний Гімн. Цього ранку при гостях із Києва теж звучить команда «струнко!». Разом із майбутніми українськими мореплавцями наш київський десант рівняється на прапор України.

СТОКОЛОС —
ЦЕ НЕ ОДИН КОЛОСОС

Вельми я шкодую, що не зустрівся в Севастополі із Миколою Гуком — головою міської «Просвіти», капітаном II рангу, поетом і редактором, світлою людиною, справжнім патріотом України. Шановний пан Микола в ці повесні дні зустрічається із виборцями своєї рідної Дрогобищини. Дай, Боже, аби наш вірний просвітянин виборов достойне і законне місце в українському парламенті. Ось чого ми тут...

Замість Гука нас чотири дні опікує його заступниця, відома просвітянка Клавдія Трубинова — начальник групи культурно-виховної і просвітянської роботи відділу інформаційного забезпечення ВМС України. Ми подружжися також із чесними й чудесними людьми, які єднають і братують українство міста і морського флоту. Згадаю поіменно: директор Севастопольського культурно-інформаційного центру, заслужений

компанії Іван Левченко. Завдячуючи панові Левченку, в телепередачі «Добрий ранок, Україно» почала звучати українська мова й пісня. Гості з Києва також були представлені в ранковій передачі. Того ж дня у центрі міста на базарі нас упізнавали і вітали земляки, народжені у Києві та Львові, у Таращі і Борисполі. У веселому базарному гурті знов звучало наше рідне слово. Де ж у місті українська школа, українська книжка чи

Світлина на згадку

працівник культури України, колишній морський капітан Олександр Коротун, його заступниця і наша вірна поестра з російського оточення Тетяна Тимофеева, талановита поетеса та бібліотекар, автор радіопрограми «Ластів'ятко» Олена Гриник, також поетеса й просвітянка (вірна Україні росіянка) Ірина Муленко, президент Севастопольської фундації імені Т. Г. Шевченка Богдан Вуйко, активістка Союзу українок Богдана Процак, моя землячка з київського поля Тамара Маслова-Буря, поет і журналіст, генеральний директор Севастопольської регіональної телерадіо-

газета? Газета «Кримська світлиця» ледве животіє.

Славко Стоколос! — от кого я довго буду пам'ятати. Яке ж бо геніальне прізвище! Його гідно й гордо носить молодий, вродливий лейтенант морської служби із окремого комендантського батальйону. Тут матроси особливі — зобов'язані натхненно зустрічати й проводити Президента України, коли той вряди-годи згадає, хто він у державі, перестане падати на коліна перед «старшими братами»-шовіністами: «Я перед вами у боргу...» Як ідуть — земля двигити. Між таких одбірних велетнів

Славко наш зовсім непримітний. Але ж у батальйоні особливого призначення він для всіх як рідний батько. Гасає по найдаальших кримських селах і містечках, щодня годувє велетнів-матросів, дбає про їхню силу і здоров'я. Недарма ж Славко — Стоколос. А говорить, мов заводить нашу пісню — дзвінко вимовляє кожне материнське слово. «Де це ти, Славко-козаке, вдавсь отакий привітний і дзвінкоголосий?» «Я із Черкащини, з Шевченкового краю. Прийшов до Севастополя з Катеринополя».

Як добре, що Стоколос не один.

ПІСЛЯСЛОВО
ПРО ВОРОЖЕ СЛОВО

Дописую нотатки із далекої дороги. А на екрані телевізії бачу перекошений від люті, компартійний лик товарища Грача — голови Верховної Ради АРК. Під ним давно хитається високе, владне крісло. Відома картина «Грачі прилетіли» — надто актуальна. У Криму на кожній гілці влади всілися «грачі». А він, сей шовініст і терорист, аби уберегти комуністичну владу, кличе на підмогу всю московську рать. А навіщо її кликати, коли вона з наших «РФ» гуляє в Севастополі? До кінця відомої російської оренди (читайте: окупації) залишилося шістнадцять (!) років.

Ще раз повертаюся до одіозних (чи ідіотичних?) слів «Севастопольського гімна». Там господін-товарищ Грач заспіває свої улюблені слова: «Севастополь, Севастополь — неприступний для ворогів». Я думаю: для нас, для українців. Однак, севастопольська «Просвіта» думає інакше. Я привіз до Києва записку, що була нам адресована опісля творчих зустрічей: «Дорогі кияни! Шановні друзі! Дуже просимо Вас потурбуватися за наше проросійське місто, тобто приїздить до нас частіше. Хто ж потурбується про нас, окрім рідних просвітян? З повагою М. Гукова».

А Славко Стоколос на прощання нам сказав: «Якщо я тут служу, то місто Севастопіль наше — українське».

Микола СОМ,

● наш спецкор, Севастопіль — Київ

«ТРОФЕЇ» ЕРЕДІА І ПАЛАМАРЧУКА

Лауреат премії імені Максима Рильського за кращий художній переклад творів світової літератури Дмитро Паламарчук належить, поряд із Григорієм Кочуром і Миколою Лукашем, до числа найвидатніших українських перекладачів. А народився він 5 серпня 1914 року в селі Івангороді (нині Христинівського району на Черкащині). Його батько Хома Паламарчук самотужки вивчився на агронома, зібрав хорошу бібліотеку. Але в 1937 році батька розстріляли в Уманській тюрмі як "ворога народу".

Закінчивши семирічку й пропрацювавши рік у колгоспі, Дмитро Паламарчук пішов учитися до Одеси: спочатку в художньому технікумі, а потім на літературному факультеті педінституту.

З початку війни, у 1941 році, він потрапив у німецький полон, але зумів утекти. Далі Дмитро Паламарчук боровся за Незалежну Україну в лавах ОУН-УПА, та 1944 року потрапив у полон до радянської армії. Був засуджений до примусової праці в спецтаборах Комі АРСР. Там він познайомився з Григорієм Кочуром і багатьма іншими видатними особистостями.

Вийшовши на волю, Дмитро Паламарчук за допомогою Максима Рильського оселився в

Ірпені біля Києва і зайнявся перекладацькою роботою. Його любов'ю була поезія. А в ній він найбільше захоплювався сонетом.

У перекладацькому доробку Дмитра Паламарчука — поезія Німеччини, Франції, Італії, Білорусі, Польщі. Видавництво "Дніпро" випустило в світ "Сонети" В. Шекспіра, які Паламарчук почав перекладати ще в комуністичному концтаборі.

Про свої прозові переклади Дмитро Паламарчук говорив, що заробляє ними на життя. А перекладав він українською мовою твори Стендаля, Бальзака, Флобера, Франса, Уеллса, Верна.

Майже все своє творче життя, а особливо напружено в останні роки, Дмитро Хомович працював над перекладами поезії одного з найбільших французьких поетів другої половини XIX сторіччя Жозе-Марія де Ередіа. Але завершити роботу не встиг. 15 листопада 1998 року Дмитро Паламарчук помер.

2001 року київське видавництво "Юніверс" завдяки спонсорській допомозі лікаря з Одеси Віталія Лісничого видало книгу Ередіа "Трофеї". Основу книги складають переклади Дмитра Паламарчука. У додатку зібрано всі ві-

домі переклади Ередіа українською мовою. На презентації "Трофеїв", яка нещодавно відбулась у столичному Будинку письменників, зі спогадами про Дмитра Паламарчука виступили поети Леонід Череватенко, Максим Стріха, Ярослав Черногуз, директор видавництва "Юніверс" Андрій Савчук, засновники Літературного музею Григорія Кочура в Ірпені Андрій і Марія Кочури, сини Дмитра Хомовича Володимир і Юрій Паламарчуки та інші.

Володимир Паламарчук розповів, що його батько працював здебільшого вночі. При цьому випивав неймовірну кількість кави і викурював купу цигарок. А потім дружина Валентина Максимівна передруковувала його переклади, написані дуже нерозбірливим почерком. Іноді Дмитро Хомович прохав дружину прочитати йому, що ж він там написав.

У передмові до видання Леонід Череватенко опублікував донос секретаря Ірпінського міськкому Компартії України Нелі Товстенко до Спілки письменників СРСР і Спілки письменників України 16 листопада 1979 року, де доводилось до відома спілчанського керівництва, що член Спілки Паламарчук Д. Х. відбув десять років ув'язнення за участь в оунівському підпіллі і не реабілітований. Донос, звичайно, написаний російською мовою.

Київська організація СГПУ зверталася до Ірпінського міськвиконкому з проханням присвоїти одній з вулиць ім'я Дмитра Паламарчука. Але Ірпінська міськрада вирішила з цим питанням зачекати.

●

З НАРОДНОГО ПОЛЯ

ну — "Любов до Батьківщини дужча за смерть, — пише автор. — А тому в нашій свідомості Морозенко й досі "свивим конем виграває", дивлячись на свою Україну".

"Я щасливий, — каже Микола Дмитренко, звертаючись до своїх земляків. — Щасливий, що українець, що народився і виріс у селі. Щасливий, що прокидаюся і засинаю із запитанням: "Що зробив і що сьогодні зроблю для України?" Метою укладання "Української фольклористики", як сказано в передмові, було сподівання автора, "що його скромна праця" викличе "роздуми" над долею нашої пісні і нашого слова, заохотить молодих українознавців до збирання рідних пісень, "спонукатиме пильніше придивлятися до рідного". Побажаємо ж невтомному трудівникові видати нові народнопоетичні збірки та дослідження, а тих наших читачів, хто хотів би придбати "Українську фольклористику", просимо звернутися до Миколи Костьовича Дмитренка (02222, м. Київ-222, а/с 18).

Надія ПАЗЯК,
фольклористка, м. Київ

●

У ПОШУКАХ ЕЛЬДОРАДО

Степан ПРОЦЮК.

Шибениця для ніжності (повісті). — Тернопіль: Джура, 2001 — 200 с.

90-і роки були для Степана Процюка досить насиченими: він стверджувався як письменник і стверджував свій літературний досвід у читацькій свідомості. Сьогодні цей письменник має у своєму доробку шість книг: поетичні збірки "На вістрі двох правд" (1992), "Апологетика на світанку" (1995), книга поем "Завжди і ніколи" (1999), книга есеїстики "Лицарі стилосу і кав'ярень" (1996) і дві книги прози "Переступ у вакуумі" (1996), "Шибениця для ніжності" (2000). Розпочинаючи з 1993 року, коли С. Процюк дебютував повістю "Vae victis", кожна із його наступних повістей ("Імени твого ради", "Репортаж із царства нелюбові", "Шибениця для ніжності", "Там, де поплутані кольори", "Love story") мали значний читацький інтерес і уважне критичне поцінування. Не стала винятком і нова книжка прози, у якій С. Процюк зібрав опубліковані у літературній періодиці твори (переважно в "Кур'єрі Кривбасу").

Героями повістей С. Процюка є молоді літератори, вчителі, журналісти, сповнені суперечностей і сум'ять, які стоять перед моральним вибором, що вимагає ствердження не тільки християнських, але й національних цінностей. В окремих творах С. Процюк виявляє себе тонким знавцем психологічного аналізу, змальовуючи інтимні стосунки чоловіка і жінки, їхнього "вічного" суперництва і несміливих спроб порозуміння.

Треба сказати, що герої повістей С. Процюка, незважаючи на внутрішні сумніви, майже завжди доходять до розуміння необхідності жити згідно з моральними принципами, що додає їм впевненості й сили як у внутрішньому психологічному конфлікті із самими собою, так і в протистоянні із зовнішніми соціальними чинниками.

Для С. Процюка важливою є боротьба за людину, сповненої моральної та національної гідності. Найсуттєвішою у цій позиції є авторська віра і любов до людини. Процюк ніколи не виступає спостерігачем у повістях. Його авторська позиція є активною, дієвою, що, до речі, компенсує деяку статичність і споглядальність самих персонажів творів.

Герої С. Процюка перебувають у постійному пошуку, самоствердженні. Інколи їхній максималізм (почуттів, вчинків) викликає читацький спротив, але ніколи не залишає читача байдужим, ставлячи його також перед вибором життєвої позиції.

Євген БАРАН,
м. Івано-Франківськ

●

Помітною подією в літературному житті України має стати нова збірка перекладів японської поезії хайку під назвою "Антологія японської поезії: Хайку (XVII – XX ст.)". — Переклад з японської мови та коментарі Івана Бондаренка. Збірка підготовлена до друку видавництвом художньої літератури "Дніпро", вона містить переклади майже 1100 віршів, написаних у жанрі хайку відомими японськими поетами XVII – XX ст. Серед імен, репрезентованих у цьому виданні, як загальноновизнані класики японської поезії: Мацуо Басьо, Йоса Бу-

ОЗИРАЮЧИСЬ НА СОНЦЕ

сон, Кобаясі Ісса, Масаока Сікі, Нацуме Сосеки, Такахама Кьосі, Іїда Дакоцу, так і поети-реформатори, що прагнули оновити жанр хайку: Накацукі Іппекіро, Танеда Сантока, Одзакі Хосай.

Важливо підкреслити, що це буде перше в Україні видання перекладів японської поезії академічного характеру, оскільки, окрім передмови та докладних біографій усіх японських поетів, чиї вірші було включено до "Антології", перекладені в ній твори супроводжуються численними примітками й коментарями історичного, культурологічного та країнознавчого змісту. Варто зазначити й те, що для читачів, які знають або вивчають японську мову, ієрогліфічні написання та особливості читання окремих японських слів у оригіналах віршів (а японські тексти перекладених хайку також наводяться в "Антології", що безперечно підвищує її значущість та цінність для фахівців) супроводжуються фонетичною транскрипцією (фуріганом). І вже зовсім безсумнівною заслугою перекладача ми вважаємо те, що, на відміну од своїх попередників, він перекладав японські хайку, використовуючи певний віршовий розмір, характерний для української поезії (переважно — ямб), а тому його переклади сприймаються саме як поезія, легко читаються й запам'ятовуються:

МАЦУО БАСЬО
(1644 – 1694)

Засохла гілка —
Крука притулок.
Осінній вечір.

Немає й натяку
На неминучу смерть
В цикад цвіркванні.

Птах поміж хмарами!
Чому таким старим
Цієї осені себе я почуваю?

КОБАЯСІ ІССА
(1763 – 1827)

Довкола тиша!
В озері на дні
Захмарені вершини спочивають.

Не плач, цвіркунчику!
Бо навіть у зірок
Кохання без розлуки не буває.

Що б не було,
Але на схилі літ
Лише на тебе, Боже, покладаюсь!

НАЦУМЕ СОСЕКІ
(1867 – 1916)

Заразливістю позіхань допікши,
Цей довгий день
Скінчився врешті-решт!

Давай спочатку!
Тільки ти, зозуле,
Не плач, а смійся!

ТАКАХАМА КЬОСІ
(1874 – 1959)

Спадаючи,
Павловній листок
Востаннє озирається на сонце.

Змія втекла,
Залишивши в траві на мене
кинутий
Очей холодних погляд.

ТАНЕДА САНТОКА
(1882 – 1940)

На самоті стрічаю рік Новий,
Проте і випити,
І закутити є чим!

Пориви вітру з гір
Погойдують дзвіночок.
Як жити хочеться!

НАКАЦУКА ІППЕКІРО
(1887 – 1946)

З волоссям на голівці
Рано-вранці
На білий світ з'явилось немовля.

Смарагдову траву
Корова
Покидає!

Кошу траву, простуючи вперед,
А на моїх плечах —
Блакитне небо.

ТАМІТА МОППО
(1897 – 1923)

Поблизкується сідницями
Мурахи.
Весняне сонце!

Початок літа.
Трапеза ранкова:
Морська капуста разом із піском.

Уся родина хвора,
Ще й цикади
Перед ворітьми скиглять уночі!

Висловлюємо нашу впевненість у тому, що "Антологія японської поезії: Хайку (XVII – XX ст.)" Івана Бондаренка знайде свого — зацікавленого і вдячного — читача.

● Оксана КОБЕЛЯНСЬКА

ПЛАСТИКА РУЙНАЦІЇ І ПРОРОСТАННЯ...

У Національному музеї Тараса Шевченка відбулася презентація творів художника Валерія Франчука “Молюсь за тебе, Україно”. Назва промовиста. Відбиває суть і наповненість виставки. Кілька слів про автора. Валерій Франчук народився у 1950 році на Хмельниччині, навчався у Миколи та Алли Мазурів, закінчив художній інститут, брав участь у 78 виставках, 34 з яких персональні. За двадцять творчих років створено понад 1200 полотен, значна кількість яких зберігається у кращих музеях України та приватних колекціях за кордоном. Закодований образний світ, метафоричність, фресковість і монументальність — витворюють неповторність стилю. Сам митець визначає свій стиль як символічний реалізм.

ну”, — розповідає Валерій Франчук про рідне село Зелена на відкритті персональної виставки. Більшість картин — інтерпретація “Кобзаря”: “Русалка”, “Відьма”, “Лілея”, триптих “Катерина”, “Гонта”, “Сон”... Тридцять робіт майстра виставлено вперше.

Пластика полотен — руйнація і проростання. Проростання після руйнації, проростання крізь руйнацію. І знову — випрозорювання руїни, і знову — блекота рабських століть. Якесь жажне фатальне коло. “Тримати руку на пульсі часу”, — в соціумі доволі успішно обертається ця вицвіла тривіальність. Витиснувши з неї “до коми” простеньку метафору, матимемо опосередковану

Тонкі маревоподібні постаті, обличчя іконописні. Напівзатоплені чорнотою кріпацьких століть. Україна уярмлена. Страшний “Сон” Шевченка. Погідних прозорих плес не знайдете в очах Катерини. Таке прозріння: “Добра не жди, не жди сподіваної волі...” “Моя батьківщина перетворилася на руї-

заціпку до розуміння творчості Франчука. Безконечне прислухання до серцебиття трагедії, вимацування пульсу. Плекання безпорадності... Чи надії?

Якесь дивне відчуття, на межі тривоги і абсурду... Не від враження “розпуки”, України “розіп’ятої” і “погвалтованої”, що різким потужним мастихіном кровавить зали Шевченківського музею. Тривожить інше: клонування сакрального. Трагедія, як норма — переставляє подразнювати нерв, породжує байду-жість сприйняття...

Є у Франчука і “життєстверджувальні” образи. Вибиваються із загальної тональності картин. Мажорні. Не у модно-попсовому потрактуванні цього слова. “Соняхи”. Може, не такі аж принизливо жовтогогарчі, як у славного

Ван Гога. Однак виникає несподіване бажання “зануритись” лицем у квітковий пилок, нюхати, чмихати, пчихати, реготати. Виривати з пісного горла весняний крик... “Ізвініте, ко- нешно, нічим не гірші од Ван-Гогів”, — копилить губи “вернісажна” дама з “по-о-тряса- ючими” брязкальцями у вухах...

“Прагну піднести в людині почуття власної гідності”. А хто ж не хоче, аби тремкі “пальці етики” завібрували у дрімучій душі “електо- рату”. Наївна мрія про ірраціональне?

Уляна ГЛІБЧУК

ЕСУ — ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

то 2001-го року. ЕСУ подає інформацію про науковців, митців, акторів, спортсменів, літераторів, політичних, громадських, державних діячів. Критерієм відбору є реальний внесок особи в розвиток науки, культури, господарства, громадських інституцій України. Значну частину матеріалів присвячено науковим напрямам і поняттям. Кожна стаття обов’язково містить інформацію, пов’язану з Україною. Матеріали охоплюють усі регіони України, подаючи статті про всі області, райони, міста та селища міського типу: їх історію, природні умови, економічний стан. Розвиток промисловості та сільського господарства, дані про наукові та навчальні установи, заклади культури, релігійні громади, знаних уродженців цих місць.

ЕСУ подає інформацію не тільки про видатних громадян України, а й про відомих українців, які живуть за кордоном. В Енциклопедії є інформація про місця проживання українців поза Україною. Водночас ЕСУ містить відомості про національні меншини України, насамперед про їх відомих представників, історію інституції, видання.

Проект здійснюється за фінансової підтримки фонду “Відродження”, Фондації Приятелів Енциклопедії Сучасної України (США) та благодійних внесків окремих осіб і установ в Україні та діаспорі.

Інф. “С.П.”

12 лютого у Національному комплексі “Експоцентр Україна” (Український дім”) відбулася презентація першого тому Енциклопедії Сучасної України (ЕСУ), підготовленої Національною академією наук України та Науковим товариством ім. Т. Г. Шевченка.

У презентації взяли участь керівники держави та уряду, лідери політичних партій та блоків, народні депутати. Посли акредитованих в Україні іноземних держав, Президент НАН України Б. Платон, Співголови Головної редакційної колегії ЕСУ, академік НАН України І. Дзюба, член-кореспондент НАН України О. Романів, іноземний член НАН України, проф. Сорбони А. Жуковський, голова Фондації Приятелів ЕСУ (США) В. Баранецький.

ЕСУ — перша загальноукраїнська енциклопедія, що подає багатогранний образ України XX століття. 25-томне видання містить понад 65 тисяч статей та близько 40 тисяч ілюстрацій. Перший том (літера А) містить 2732 статті, 1628 ілюстрацій, 50 таблиць і схем, 12 карт. Друк розпоча-

12 лютого у Національному музеї України відбулась презентаційна виставка гутного скла Андрія Бокотєя. Професор, ректор Львівської академії мистецтв. Організував і провів п’ять Міжнародних симпозиумів гутного скла у Львові. Учасник численних міжнародних виставок і конференцій.

У великих тарелях-пластах кольорове скло заворює глядача складними живопис-

ними композиціями асоціативно-абстрактного плану. Поєднання непок’єднуваного. Інтравертність та експресія. Ліричне начало переплітається з трагічними інтонаціями. Буяння весни, катаклізми природи, екологічні катастрофи... Майстер детонує уяву глядача, розбухує асоціації.

ПОЄДНАННЯ НЕПОЄДНУВАНОВОГО

З іменем Бокотєя пов’язані найважливіші принципові метаморфози в цій ділянці українського мистецтва. Багатолітні сміливі експерименти майстра сприяли зростанню міжнародного авторитету художника.

У. М.

ЧОТИРИ КОРОТКИХ УДАРИ...

Першу книгу я прочитав ще у дитячому садочку. Йшлося там про зелену симпатичну жабку, яка згодом перетворилася на казкову царівну. Таке собі відчуття подвійного дива. Передусім, від самого читання, і вже потім від отого перетворення. Уроки біології мене ні в чому не переконали, бо й досі вірю, що у зеленій жабі може ховатися царівна, а в царівні — жаба. Але то вже досвід іншого віку. Поле дитячої фантазії та безпосередності там аж надто звужене. Дорослий розум концентрує увагу на твердих, відчутних на дотик предметах. Шлунок та суспільні установи “на добро” є надійним щитом між тобою та задзеркаллям Керола. З кожним роком “країна чудес” поволі та невідворотно зникає за великим китайським муром канцелярської доброчесності та мудрістю щоденної потреби хліба насущного, під яким Христос розумів щось відмінніше од потреб травлення. Однак, добрий кухоль пива заведе часом на дрімотно-мрійли-

ве поле, де відбуваються дивні речі. За мить ти одягаєш на себе лахміття Гекльбері Фіна і, зручно вмовившись на плоту та посмоктуючи заборо- неному вдовою Дуглас люлечку, пливеш широкими водами Міссісіпі, сперечаєшся з негром Джімом, терпиш вибрики шахраїв короля та герцога, ледь виборсуєшся з родової вендети і, повернувшись на пліт, вкотре переживаєш відчуття неймовірної свободи. Бо поки що ти дитина і твоє майбутнє тебе анітрохи не хвилює. Тобі вистачає самого відчуття. Це потім ти станеш політиком, бізнесменом, волоцюгою та в’язнем тисячі надуманих людством правил. А поки що Мі-ссі-сі-пі... Чотири короткі удари, від яких темніє в очах, від яких раптом стає зрозумілою фраза Христа “будьте, як діти...”

Андрій ОХРИМОВИЧ